జ్ఞాననేత్రం

బుచ్చిబాబు



ఆదర్శ గ్రంథమండలి, విజయవాడ.

ఆదర్శ ప్రచురణ
తొలికూర్పు
1959 ఫిబ్రవరి
ముద్రణ :
లీలా ప్రెస్
విజయవాడ.

అంకితం

"సాహిత్యాన్ని కూడా జీవితంతో
సమంగా చూసి, విలువలు కట్టగల
విమర్శకుడు శ్రీ వాత్సవకి"

ఇందులో

జ్ఞాననేత్రం
మీారు, నేను, మాఘం
కార్యసాధకుల మహాకావ్యం
కాగితంముక్కలు గాజుపెంకులు

జ్ఞాననేత్రం

అప్పుడప్పుడు నాకు నాపైన కోపం వస్తూంటుంది. ఆ కోపానికి కారణాలు తెలుసు. అనుకొన్నట్లుగా జరక్కపోవడం ఒకటి – జరిగిన విషయాలనిగురించి మరొకటి. ఈ కారణాలు తెలుసుకొన్నా నేను చేసేది యేమీ లేదు అట్లాంటప్పుడు నామీది కోపం ప్రపంచంమీదికోపంగా మారుతుంది. ప్రతి వ్యక్తికి కాస్తంత కోపం ఆరోగ్యలక్షణం అంటూంటారు పెద్దలు. ఎప్పుడూ ఒక్కసారైనా కీచులాడుకోకుండా అమితమైన అన్యోన్యంతో ప్రశాంతంగా సాగిపోతున్న దంపతుల జీవితం చాలా పేలవంగా తయారవుతుంది. ఒక దేశం స్వయంపోషకమైపోయి సంపూర్ణమైన సంతుష్టి అలవర్చుకొన్నప్పుడు యింక సాధించే కార్యమేమీ ఉండదు. పురోగమనానికే తావులేదు. అల్లాగే సంస్కరించేటందుకు ప్రతీ సమాజములోను కొన్ని దురాచారాలంటూవుండాలి. ఈవిధంగా ఉదాహరణ లెన్నైనా యివ్వొచ్చు. తమపై తమకి కోపంవచ్చినప్పుడు ఎవ్వరిమీదో విరుచుకుపడడం తప్పదు. అల్లా విరుచుకుపడేటందుకు ఎవరో ఒకరు దొరకడం కొందరి అదృష్టం. పిల్లలో, భార్యో, పనిమనిషో, పోస్టువాడో యెవ్వరో ఒకరు వుంటూవుంటారు. ఒక్క పోస్టువాడు మినహా నా కిట్లాంటి అవకాశాలు లేవు.

అసలు నా కెప్పుడోకాని ఉత్తరాలే రావు. ఆ వచ్చినప్పుడు ఆ పోస్టువాడు యే కిటికీలోంచో, తలుపుసందులోనో పడేసి పోతూంటాడు. అందుచేత నాకు విశ్వంపై ఆగ్రహం

జ్ఞాననేత్రం

అప్పుడప్పుడు నాకు నాపైన కోపం వస్తోంటుంది. ఆ కోపానికి కారణాలు తెలుసు. అనుకొన్నట్లుగా జరక్కపోవడం వకటి – జరగని విషయాలనిగురించి నసొకటి. ఈ కారణాలు తెలుసుకొన్నా నేను చేసేది యేమీలేదు అట్లాంటప్పుడు నామీది కోపం ప్రపంచంమీదికోపంగా మారుతుంది. ప్రతి వ్యక్తికి కాస్తంతకోపం ఉంటూవుండటం మంచిదంటారు పెద్దలు. ఎప్పుడూ ఒక్కసారైనా కీచులాడుకోకుండా అమితమైన అన్యోన్యంతో ప్రశాంతంగా సాగిపోతున్న దంపతుల జీవితం చాలా పేలవంగా తయారవుతుంది. ఒక దేశం స్వయంపోషక మైపోయి సంపూర్ణమైన సంతుష్టి అలవర్చుకొన్నప్పుడు యింక సాధించే కార్యమేమీ ఉండదు. పురోగమనానికే తావులేదు. అల్లాగే సంస్కరించేటందుకు ప్రతీ సమాజములోను కొన్ని దురాచారాలంటూవుండాలి. ఈవిధంగా ఉదాహరణ లెన్నైనా యివ్వొచ్చు. తమపై తమకి కోపంవచ్చినప్పుడు ఎవ్వరిమీదో విరుచుకుపడడం తప్పదు. అల్లా విరుచుకుపడేటందుకు ఎవరో వకరు దొరకడం కొందరి అదృష్టం. పిల్లలో, భార్యో, పని మనిషో, పోస్టువాడో యెవ్వరో వకరు వుంటూవుంటారు. ఒక్క పోష్టువాడు మినహా నాకిట్లాంటి అవకాశాలు లేవు.

అసలు నాకెప్పుడోకాని ఉత్తరాలే రావు. ఆ వచ్చినప్పుడు ఆ పోస్టువాడు యే కిటికీలోంచో, తలుపుసందులోనో పడేసి పోతూంటాడు. అందుచేత నాకు విశ్వంపై ఆగ్రహం

ముడతలలో తీర్చబడ్డాయి. పైలైన కళలన్నీ నేత్రాలవెనక తడిలో తొణికిసలాడతాయి. ముందు వెలిసి చివర అంతర్ధానం అయిన నక్షత్రంలా ఒక్కటే పన్ను. చాలామంది వృద్ధుల మాదిరిగా ఆయనది బట్టతల కాదు. వెండితీగలలా లెక్క-పెట్టేటందుకు వీలుగా అమర్చబడ్డ తెల్లవెంట్రుకలు. జీవిత రహస్యం తెలుసుకోలేక వాడి కృశించి లుంగచుట్టుకపోయి నట్లుగా చిత్రమైన తెల్లగడ్డం. తీవ్రంగా చూస్తే అవతల కని పించే తేలికయిన అస్థిపంజరంపైన పల్చగా జారుతున్న చర్మం- ఏమిటో లోపల చోటులేక, వ్యాపించలేక, హృదయం బయట కొచ్చి శరీరంపైనే మసలుతూవున్నట్లుంటుంది. ఆత్మకి ఆకారం వుంటే ఆయనలా వుంటుంది ఆయన కళ్ళల్లో ఆలోచించే అవసరమే లేదు. ఒకవేళ అలాంటి అవసరమే వస్తే ఆ పని ఆయనశరీరమే చేయగలుగుతుంది

అర్థశూన్యంగా తోచే జీవితానికి అర్థం కల్పించగలడు శాస్త్రిగారు. అరాజకమైన ప్రకృతికీ, క్రమం కనిపించని లోకానికీ ఆయన ఆకృతి ఇవ్వగలడు. ఆయన అనుభవాలు చాలా సామాన్యమైనవే. చేసిన వుద్యోగం తాలూకా గుమాస్తా. ఆర్జించినది ఆరెకరాల భూమి. కొడుకు యిప్పుడు కోయంబత్తూరులో వున్నాడు. కూతురు భర్తతో పాట్నాలో కాపురం చేస్తున్నది. భార్య పోయి పదేళ్ళయినది. తోటలో కుటీరంలో వంటరిగా కాపురం. హోటల్ మెతుకులు. చుట్ట, చదరంగం, పాతపత్రికలు, వూరవతలకి షికార్లు — అంతే ఆయనజీవితం. కాని ఆయనచరిత్ర వింటే ప్రతిఘట్టం ఒక కళాఖండంలా వుంటుంది. కాని స్వీయజగత్తులో అతిసామాన్యమైన జీవితవిధా

నానికి గతంలోని అపూర్వమైన అనుభవాల వెనక వున్న తృష్ణకి పొత్తుకుదరదు. కాని ఆయన కబుర్లు చెబుతూవుంటే ఈ రెండింటికీ యిట్టే సమన్వయం కుదిరిపోతుంది. కేవలం కబుర్లతో మాటలతో నాలో ఈ భ్రమని జనింపచేశాడా? ఆయన చెప్పేవన్నీ అబద్ధాలేమో అన్న సందేహం వస్తూవుంటుందొకప్పుడు. ఈ సందేహం ఆయనముందువున్న కాసేపూ రాదు. వూహతో యథార్థాన్ని జయించి, భాషతో రహస్యాన్ని లొంగదీసుకున్న వ్యక్తిగా తోస్తాడు. 'అందమైన, ఆకర్షణీయమైన అసత్యాలు కూర్చడం కళయొక్క పరమావధి' – అంటాడు ఆస్కారువైల్డు. ఈ దృష్ట్యా చూస్తే గౌరీశంకరశాస్త్రి గారు కళావేత్తే.

సాయంత్రం 4 అయింది. మల్లెచెట్టుక్రింద దిమ్మమీద శాస్త్రిగారు కూర్చొన్నారు – శూన్యత్వాన్ని తిలకిస్తూ. ఆయన కాల్చే చుట్టలో పొగమాదిరి ఆలోచనలు ఎక్కడనుంచి వుంతాయో ఎక్కడికి పోతాయో వూహించలేను. వెళ్ళగానే నమస్కారంచేసి నేను కూర్చున్నాను. 'శాస్త్రి గారు! యెంత వెదికినా జీవితానికి అర్థం కనిపించడంలేదండి.'

'నువ్వు బ్రహ్మచారివి. జీవితం అనే మాటని అస్తమానం అంత సులువుగా వుపయోగించకూడదు' అన్నాడాయన. నిజంగా నాకు జీవితంమీద పడి ఉక్కిరిబిక్కిరి అయ్యే పరిస్థితియేర్పడలేదు. ఆయనతో యేదో మాట్లాడించాలనితప్ప మరేంలేదు.

'మొత్తంమీద మనుష్యులకంటే జంతుజాలం యెంతో సుఖంగా వుండనుకుంటాను' అన్నాను మళ్లా.

'కావచ్చు. మనుష్యులకంటె అవతలకంటే, పురుషుల కంటే అను; నేను ఖండించను. స్త్రీలంటూ వున్నారని మరిచి పోకు. జంతుజాలానికి తిండికోసం పాటుపడే అగత్యం వుంది. స్త్రీలకి ఆ అగత్యం లేకపోయింది' అన్నారాయన.

'కాని జంతుజాలాన్ని యెంతగా గౌరవిస్తున్నామో ఆ మాత్రం గౌరవం స్త్రీలపట్ల చూపటల్లేదని వప్పుకుంటారా? ప్రాచీన మానుషశాస్త్రజ్ఞులు మనుష్యుల ప్రాదిపురుషులు కోతు లని వాదిస్తున్నారు. అయితే స్త్రీల ప్రాచీనులు యెవరా అన్న సందేహం వుంటుంది' అన్నాను.

'స్త్రీల ప్రాచీనులూ కోతులే. తోకలేని తుకకోతు లనుకో.'

శాస్త్రిగారి పెదవులు నవ్వుకోసం పెనుగులాడాయి. ఆయన్ని బాగా పరకాయించి చూశాను. చలికి ముడుచుకున్న అరణ్యంలో చెల్లుచూడిని ఆయన చర్మం చలించినట్లయింది. ఆనాడు ఆయన మొహంలో యిదివర కెన్నడూ గుర్తించనిది చూశాను. కనుబొమ్మలమధ్య నుదుటిమీద నల్లటి పొడుగాటి మచ్చ వకటుంది.

'శాస్త్రిగారూ, ఆ మచ్చ ఎలా వొచ్చిందో చెప్పారు కారు.'

ఆయన లేచి ఎండలోకి నడిచాడు. నాముందు ఆయన నీడ పడింది – ఆయనలాగే చలించని నీడ.

'దానికి చాలా కథ వుంది.'

'నాకు చెప్పాలి.'

'ఆమచ్చ నా మూడో నేత్రం'

నాకు నవ్వొచ్చింది. నాముందు ఆయనసీడ బోసి నోరు విప్పింది.

దాని పూర్తికథ చెప్పమని బతిమలాడాను.

'ఇక్కడ కాదు నాతో రా'

ఆయన ఎడమచెయ్యి నా భుజంమీద ఆనించి కుడి చేత్తో కర్రపట్టుకొని నడవడం మొదలెట్టాం. కొండశిఖరం మీద స్తంభించి కదలక మారాము చేసి పెద్ద గాలి పిలుపుకి ముత్తంగా కదిలిపోయే మేఘంలాగ నడుస్తూ ఆయన నాకీ కథ చెప్పడం ప్రారంభించాడు.

'చాలాకాలం క్రితం. అప్పుడు నా వయస్సు యిరవై ఆరు. దాని కింకా యిరవై దాటలేదు. మా కుటుంబానికి ఐదో యేడు. మా రుక్మిణికి మూడేళ్ళది. నాకు బాగా జ్ఞాపకం—ఆనాడు ఆదివారం; సాయంత్రము ఆరుగంటలకి అది నెప్పులుపడడం నేను గ్రహించకపోలేను. అన్నట్లు రుక్మిణితల్లిని నువ్వు చూశావా?'

'లేదు. ఆ భాగ్యం కలగలేదు.' పోనీ, మీదగ్గర వున్న ఫోటోయేనా చూపించండి.'

'దానిఫోటో లేదు. అంత అందమైన స్త్రీలు నా కీ రోజుల్లో కనబడరు. మా రుక్మిణిని చూశావుగా.'

'ఆ, ఆ. చాలా నాజూకైన విగ్రహం. ఆమెనుబట్టి ఆమె తల్లి ఎలావుండేదో ఊహించగలను.'

'అదే పొరపాటు. వూహించలేవు. వాళ్ళ అమ్మముందు రుక్మిణి కోతిపిల్ల. ఆ రోజుల్లో తాసిల్దారుకి నామీద ఎంతో గౌరవం, దయ – ఎందుకంటావ్? ఆయన ఎప్పుడో నా

భార్యని చూశాడు. ఇప్పుడు నాకనిపిస్తోంది – అంతందమైన స్త్రీని ఎవ్వరూ పెళ్ళిచేసుకోకూడదని. అట్లా చెయ్యడం అపచారం. పార్కులో రేడియో పదిమంది వింటారు. ఎవరెస్టుశిఖరాన్ని దూరాన్నించి చూస్తారు. సినిమా షో అంతా అనుభవిస్తారు. తాజ్‌మహాల్‌ని అందరూ మెచ్చుకుంటారు. వాటి నెవరూ 'యిది నాదీ' అనరు. అట్లాగే అందమైన స్త్రీలున్నూ. ఉత్తమ సౌందర్యం అనేది ఒక సామ్యవాదసంస్థ – అందరిదీనై ఏ వొక్కడికీ చెందకూడదు.'

ఇది వింటూంటే వెంకటచలం, వాకర్ ఖయ్యాం, లారెన్సు, జోయస్ బోధలు జ్ఞప్తికొచ్చాయి. ఈ వాదాన్ని తాత్వికదృష్ట్యా యువకావేశం ఆమోదించడం వొకటీ, వృద్ధులైన తర్వాత ఆచరణలోపెట్టి సమాజాన్ని లొంగదీయడం మరొక్కటీ.

'కాని ఆనాడు నా భార్య వొక సంస్థగా కనుపించ లేదు. అది నాది, నా సొత్తు; దానిమీద హక్కు నా వొక్కడికే వుంది. అది సంఘానికి చెందకూడదు. గోడలమధ్య, తలుపు వెనక, కర్టెన్లమధ్య, దోమతెరమధ్య, దుప్పటికింద మరుగుపరు స్తాను. కాని ఎప్పుడో యీ సంఘం దాన్ని తీసుకుపోయి సంస్థగా చేసేస్తుందన్న భయమూ తీవ్రమైన అసూయా నన్ను పీడించి శాంతిని భంగంచేసేవి.

ఆ సాయంత్రం మూడోకాన్పు నెప్పులుపడడం చూసే ప్పటికి నా గుండె గుభేలుమంది. తెల్లవారితే ఆఫీసు. కారణం చెప్పకుండా శెలవడిగితే యివ్వడు తాసిల్దారు. చెపితే కనుకోడం వొంకని యింటికొచ్చితీరతాడు. అది నేను సహించలేను.

చేతిలో కానీ లేదు. నా స్నేహితుడు మొగడాక్టరు వొకడున్నాడు. ఆయన్ని పిలిపించడం నాకు సుతరామూ యిష్టంలేదు. పైగా నాకు పిల్లలంటే పరమ అసహ్యం. ఎందుకంటావ్? దాని సౌందర్యాన్ని, నా అల్పగణింపుని సమంగా పంచుకుంటారని పిల్లలంటే గిట్టదు. నా యిరువురు సంతానం దాన్నప్పుడే పంచుకుంటున్నారు. నుళ్ళా నూఁడోదా! పిల్లలకితప్ప అది నాకు చెందదని ఏదో వెర్రిభయం. సంతానం దాన్ని తినేసి పీల్చి, పిప్పిచేసి అస్థిపంజరం నాకు మిగిలిస్తే దాన్ని తగలేసి వాళ్ళుచేసిన ఘనకార్యానికి ఆస్థంతా వాళ్ళకి అప్పజెప్పడమా ? వివాహం అన్నసంస్థలో స్వార్థం వుందంటారు కాని, అది నిజం కాదు. అది శాసించి కోరే స్వార్థత్యాగంలో నాలుగోవంతు దేశసేవలో వినియోగిస్తే భారతదేశం వొక సంవత్సరంలో పురోగమించి, ప్రాచీన ఔన్నత్య శిఖరాన్ని అందుకుంటుంది. సౌందర్యమనే స్త్రీని పోషించలేని నాబోటి అల్పుడికి కట్టడం ఎంత పాపమో ప్రతిభాశాలిని వివాహంపేరిట భార్యకి కట్టి పడెయ్యడం అంతే పాపం. పోషించేశక్తి లేకుండా యీ లోకంలోకి పిల్లల్ని తీసుకురావడం ఈ రెంటినీ మించిన అపచారం.

ఈ ఆలోచనలు దానికిఒక్కటీ అర్థంకావు. దానికసలు ఆలోచనే లేదు. పుష్పం పరిమళించినట్లు సముద్రం రోదించినట్లు చంద్రుడు చల్లదనాన్ని చిమ్మినట్లు పిల్లల్ని కనడం తప్ప దానికి వేరే సహజనైజం లేదు. ఆ రాత్రి నాకు భయంకరమైన కలవొచ్చింది. ఆ కలలో నాతో నాభార్య యిలా మాట్లాడింది.

— నే మోసి, కన్న సంతానాన్ని నా కలలు సృష్టించాయి. నా అందమే వాళ్ళ చక్కదనము. వారి ఆకలికి నా

హృదయాన్నీ, వారిదాహానికి నా రక్తాన్నీ అర్పించాను. అమా యకంగా నా రొమ్ములమీద పడుండీ, నా ఆత్మలో నిద్రపోయి, జీవించి, శపించి, చివరకి చచ్చిపోతాను. నా కుటుంబం పెద్దవా డయ్యాడు. అప్పుడొక దుర్మార్గురాలు నరకాన్నించి వొచ్చి నా పాపని దొంగిలించింది. దాని పెదవులూ క్రూరమైన కళ్ళూ మత్తుతో ఎర్రగావున్నాయి. నన్ను తగలబెట్టేటందుకు దాచు కున్న కాస్త బంగారాన్నీ దానిముద్దుకోసం కరిగించివేశాడు నా పుత్రుడు. నా తలకింద దాచుకున్న బంగారం కోసం నిద్రపోతూన్నప్పుడు దొంగతనానికి వొచ్చాడు కుటుంబం. దురి తంగా వొస్తూన్న అతని అడుగులు నాహృదయంలో ప్రతిధ్వ నించాయి. తన మొహాన్ని వొంచి మెరుపులాంటి కత్తిని నాగుండెలో త్రిప్పి నన్ను హత్యచేసిన ధ్వని. స్మశానవాటి కలో యితర కళేబరాల విధ్వంసక యజ్ఞాల ఆర్భాటంలో వినిపించలేదు — 'మరణించినవాళ్ళు మళ్ళా మరణించరు' అన్నవారు అసత్యవాదులు......

భయంతో మంచంమీదనుండి త్రుళ్ళిపడ్డాను. పక్క గదిలో దాని నొప్పులూ, మూల్గులూ వినిపిస్తూనేవున్నాయి. జనించబోయే శిశువుని ఎట్లా చంపను? వొడ్డుమీదికి విరిగి పడుతూన్న నల్ల పిల్లకెరటాన్ని సముద్రంనడుమకి ఎట్లా నెట్టను? ఉదయించబోయే సూర్యున్ని ఎట్లా ఆపను? నెట్టాలి, ఆపాలి, చంపాలి. చంపాలని లేచాను. అప్పుడే ఆకాశంలో సూర్యుడు వొంటికాలివాడులా కుంటుకుంటూ లేస్తున్నాడు. చెరచెరా పరుగెట్టి, కాలుజారి మంచంకోడుకి నా మొహాన్ని కొట్టు కున్నాను. గాయంపడింది. పెద్దగాయం, లోతుగాయం. కాని,

కాని రక్తం రాదే! వున్నాదానికి రక్తం గడ్డకట్టింది కాబోలు! మంత్రసాని ఎదురుగావొచ్చి మొగశిశువు అని చెప్పి నవ్వుతూ నా కేసిచూసి, కెవ్వున కేకేసి చేతులో బెడ్ పాన్ వొదిలేసి పరుగెట్టింది. పసివాడు ఏడుపు వినిపిస్తోనేవుంది, మహాసముద్రం జబ్బుతో మూలిగినట్లు, దాన్ని చూసి సానుభూతితో దాని ప్రియులైన మేఘాలు ఏడ్చి ఏడ్చి ధారగా వర్షించినట్లు. కాని ఆ యేడుపు ఏదిక్కునో తెలియడంలేదు. దాన్ని వెదుక్కుంటూ అటూ యిటూ పరుగులెట్టాను. వీధిలోకి వచ్చినట్లున్నాను. మంగలి నన్ను చూసి పొది వొదిలేసి బాబో అని పరుగెత్తడం మొదలెట్టాడు. వీధిగదిలో నిలబడి నుదురు తుడుచుకున్నాను. నుదుటిమీదగాయం. రక్తం మాత్రం లేదు.

ఎట్లా తెలిసిందో శాస్త్రులుకూడా చక్కావొచ్చాడు. నన్ను చూసి గుమ్మంలో నిలబడిపోయాడు. కుర్చీ సర్ది 'దయ చెయ్యండీ' అన్నాను. ఆయన మాట్లాడడు.

'మొగపిల్లాడుట. మరేం వొంకుదుడుకు లేదు, రండి' రండి.'

ఆయన కొంయ్యబారి నాకేసి అదేపనిగా చూడ్డం మొదలెట్టాడు. నా కాయనమీద కోపంవొచ్చింది. దానికి పిల్లాడు పుట్టడంలో ఆయనకేకూడా ఏమైనా వాటావుందా? లేకపోతే, ఆయన కెందుకూ అంత కుతూహలం? అంత ఆశ్చర్యం?

'శాస్త్రీ, నీ నుదుటిమీద ఏమిటదీ? కన్నులాగ వుంది!' అన్నాడు నా నుదుటికేసి, తన వేలుతో చూపుతూ. తొందరలో వెడుతూంటే దెబ్బతగిలింది.

'దెబ్బలాగలేదు. అద్దంలో చూసుకో. సరిగ్గా కన్నులాగ వుంది...మూడోకన్ను.'

అద్దంలో చూసుకున్నా. ఏమీ లేదు, మామూలు దెబ్బే! నల్లగా గాయ్యలాపడింది. రక్తం కారకపోవడం వొక్కటే విశేషం. భయపడుతూ దగ్గరగావొచ్చి నా గాయాన్ని పరీక్షగా చూశాడు తాసిల్దారు.

'నిస్సందేహంగా మూడో నేత్రమే. అదేమిటి, దివ్యంగా మెరిసిపోతుందే నే! నువ్వు ధన్యుడవు శాస్త్రీ! అవతారపురుషుడవు. యిప్పుడు నీ భార్యకి పుట్టిన పిల్లాడు కేవలం భగవంతుడే. అందుకు నిదర్శనం నీ మూడోకన్ను. నువ్వు త్రినేత్రుడవు' అంటూ చేతులు జోడించి నా కాళ్ళమీద పడ్డాడు తహశిల్దారు.

ఈ పరిహాసానికి నాకోపం మరింత ఎక్కువయింది. ఈ తహశిల్దార్ కి, కొత్తగా పుట్టిన పిల్లాడికి ఏదో సంబంధముందన్న నా అనుమానం బలపడుతోంది. అసలువిషయం కప్పిపుచ్చేటందుకు యిదేదో పన్నాగం. కాని ఆ మంత్రసాని, ఆ మంగలీ యిలాగే ఆశ్చర్యం ప్రకటించి చకితులై పారిపోయ్యారే!

'తమరు పెద్ద అధికారులు. నే నేదో సామాన్యుడిని. నన్నిట్లా పరిహాసంచేస్తే ఎట్లా?'

'పరిహాసం కాదు శాస్త్రిగారూ. నేటితో మీ జన్మ తరించింది. సృష్టి మీలో కొత్తరూపాన్ని తీసుకొచ్చింది. పాపాలన్నీ పూర్తిగా తొలిగి జన్మరాహిత్యానికి సిద్ధంకమ్మని దైవం మూడోనేత్రం ప్రసాదించింది మీకు. మిమ్మల్ని మేము

పూజించాలి' అంటూ ఏన్నోమార్లు నమస్కారాలుచేసి తొం దరగా నిష్క్రమించాడు తాశీల్దారు.

మానవుడి అనుభవాలు రెండువిధాలు — యింద్రి యాలద్వారా బాహ్యజగత్తు పరామర్శ; ఆంతరంగికంలో ఊహాజగత్తు. ఆనాటి నా అనుభవం ఈ రెంటికి అతీతమైనది ఒక కాలు స్థూలజగత్తులో మరోకాలు అధోలోకంలో పెట్టి నట్టుగావుండి చూసి జీర్ణించుకోడానికి స్థిరంగావున్న వస్తువు లేక ఆందోళనతో ఉక్కిరిబిక్కిరిచేసే ఘడియను వేగంగా గదిలోకి పరిగెత్తాను. తలుపుసందులోంచి చూశాను.'అమ్మో నిజమేనే' అన్నది నా భార్య. వళ్ళు మండింది నాకు. గదిలోకి ప్రవేశిం చాను. 'ఏమిటి నిజం?' అని గర్జించాను.

'అమ్మో' మూడోకన్ను!

'దెబ్బ.'

'అబ్బో! కాదు, కాదు. అందరూ అంటే యేదో అనుకొ న్నాను. మీరు నిజంగా భగవంతుడే అని చేతులు జోడించి నీరసంగా యేడ్చింది. పసిపాపను చూశాను. తాశీల్దారు జ్ఞాపకంవచ్చాడు. కొన్నికోట్ల సంవత్సరాలక్రితం మానవు డింకా భూమిమీద ప్రవేశించనికాలంలో అతనిపూర్వులైన పెద్దపెద్ద మృగాలు సముద్రంనుండి నేలమీదికి ఎగబ్రాకి భూమిని స్వాంతంచేసుకోడానికి సాగించిన ఘోర సమరంలో ఖర్చుపెట్టిన శక్తులన్నీ నాలో ఆక్షణాన్న చెలరేగాయి. నాచుట్టూ జగత్తుని నిర్మూలం చెయ్యాలి. లేకపోతే నాబతుకు తువెక్కిరింపై పోతుంది. రెండు కళ్ళుండికూడా చూడలేకపోతున్నా ఈగుడ్డి ప్రపంచం నా మూడోకన్నుని క్షమిస్తుందా? నేనుచూడలేని

మూడోకన్ను నా కెందుకు? సృష్టి అవయవాలని మానవుడి ఆ నందానికి, ఉనికికిసమకూర్చింది. ఏ అవయవాన్ని సద్వినియోగం చెయ్యక విడిచేసినప్పుడు మానవుడికి నశింపు తప్పదు. ఉప యోగంలేని అవయవంకంటె మానవుడికి వేరే శత్రువు లేదు. భూమి నా కాళ్ళ క్రింద కదలడం మొదలెట్టింది. రంగులు కలిగి చీకటిగామారుతున్నాయి. సున్నాలు చదరాలుగాను, చదరాలు వంపులుగాను మంచిచెడ్డలు మట్టిగా, దైవం దెయ్యంగా, రాజ కీయం రాళ్ళకుప్పగా, అన్నీ వకదానిలో వకటి నిజస్వరూపాలు చాలించుకొని క్రొత్త అవతారాలుగా రూపొంది కదిలిపోతూ వున్న జిజ్ఞాస నాలో వున్నా, నాకంటి కేమీ అగపడక, నా వునికిరాహిత్యాన్ని మూడోకన్ను చాటుతోంది. ఆత్మహత్య తప్ప మరి మార్గంలేదు. లేదా, లోకాన్ని చంపడం. ఎవర్ని చంపను? పసిపాపనా? భార్యనా? తాసిల్దారునా? పసిపాపఏడ్పు విని పీకనొక్కాలని వుంది. ఎట్లా చంపను? వీధిగుమ్మంలోకి వెర్రిగా పరిగెత్తాను. మళ్ళీ ఎదురుగావస్తున్న మంత్రసాని బాబో అని గెంతి పరిగెత్తింది. వీధిలో జనం గుంపుగా మూగారు సన్నాయి, డప్పులు, డోళ్ళు, తాళాలు, పోలీసులు, ప్లీడరుగుమా స్తా పరమసింహాము, పాలమ్మి నాగులు, డాక్టరు నర్సిం హులు, వీళ్ళ నాయకుడు తాశిల్దారు పూలమాల నామెళ్లో వేసి నమస్కరించి భజనచేయడం మొదలుపెట్టారు. పాటలు, పొగడ్తలు, హారతులు, మంత్రపఠనం. నాకు పిచ్చెత్తిపోతోంది?

'నేను పిచ్చివాణ్ణి. దయచేసి మీరువెళ్ళండి'. జనం గుస గుసలు. పెద్దగోల. పూర్వనువాసినుల బృందం వచ్చి కొబ్బరి కాయలు కొట్టడం మొదలెట్టారు. ఏంచెయ్యను.

'నేను పిచ్చివాణ్ణి వెళ్ళండి.'

'ఓ పరమాత్మా! నువ్వు యీరూపంగా మాకు దర్శనం యిచ్చావా? మమ్మల్ని పరీక్ష చెయ్యవద్దు. మాకు నీలో చేరుకునే మార్గం బోధించండి' అన్నా రందరూ.

ఒకటేమార్గం. నా కన్ను పోగొట్టడం, తాశిల్దారు ఉద్యోగం తీసెయ్యడం – ఈ రెండూ చేస్తేగా మీకు క్షణాన్న మోక్షం వస్తుంది.'

'హే ప్రభూ! నా ఉద్యోగానికి ఈ క్షణమే రాజనామా యిస్తాను. ఈపాపిని మీ పాదసేవ చెయ్యనివ్వండి' అన్నాడు తాశిల్దారు.

ఎట్లాచావను.?

'మీ రంతా పిచ్చివాళ్ళు. పొండి' అన్నా వళ్ళుమండి. అందరూ చెంపలేసుకొన్నారు. మళ్ళా గంటలూ, డప్పులూ, శంఖాలు, బాకాలు ప్రారంభం.

'నిజం, ఓ మహాపురుషుడా – ఓ త్రినేత్రుడా! మేము పిచ్చివాళ్ళం. శుంఠలం, పశువులం, మహాపాపులం. మమ్మల్ని శిక్షించు,దండించు, చంపు. కాని మోక్షంమాత్రంప్రసాదించు'

వారు నన్ను తోసేసి లోపలపడి తలుపులు గడియ పెట్టారు. బయట భజనలు సాగుతున్నాయి. నన్నుచూసి నేను భయపడ్డాను. అంతా కలగావుంది. కాని కలకాదు. యథార్థం. ఇంతమందికి అగుపడుతూవున్న మూడోకన్ను నా కెందుకు కనపడదు? వీళ్ళంతా గుడ్డివాళ్ళా లేక నేనే గుడ్డివాడ్నా? సమాజానికి మతం అంటే యింత పిచ్చా? దానికి ఆత్మవిశ్వాసంతో నిమిత్తం లేదు. ప్రతీదానికీ బహిర్గత చిహ్నం కావాలి. ఆంజ

నేయులు వాళ్ళదగ్గర కొచ్చి నేనే దైవాన్నంటే తోక మూప మంటారు. బహిర్గతచిహ్నాలు లేకుండా సంఘుం జీవితపు విలు వల్ని అర్థంచేసుకోలేదు. ఒక మోతాదు రేడియోగ్రామ్ బ్యాంక్ అకౌంటు వుంటే ధనికుడు. నలుగురు బంట్రో తులు సలాంచేస్తే హోదా. ఇతరుల కర్థంకాని వేదాలను పఠిస్తే పండితుడు. తనకి అర్థంకాని భాషలో సృష్టిని గురించి వితర్కిస్తే వేదాంతి. తిండిలేక మాడడం ఆధ్యాత్మికం. దేవుడు కూడా భక్తులకు బానిస కాబట్టి నా మూడోనేత్రం నా బాని సత్వానికి చిహ్నం.

నేను దైవాన్నని నిశ్చయించేసుకున్నా. తలుపుతీసి దర్శనం యిచ్చా. మళ్లా హారతులు, కొబ్బరికాయలు, అర్చనలు, ఆరాధనలు – నా కిదంతా బాగానేవుంది. తాసీల్దారుని కసితీరా బుజాలమీద తన్నాను. పరుశివానికి నేను పదిరూపాయలు బాకీ – ఇంక చస్తే అడగడు నన్ను. పైపెచ్చు పెళ్ళాం పుస్తైలేనా అమ్మి నా కేదో కానుక యిచ్చుకుంటాడు. హెడ్ క్లార్క్ ఆఫీసుకి అరునిమిషా లాలస్యంగా వెళ్లానని అరగంట లెక్చరిచ్చాడు మొన్న. రానీ చెబుతా వాడి పని. మానవ ప్రపంచంలో దేవుడి కున్నంత పలుకుబడి ఏప్రతిభాశాలికీ లేదు. ఏమిటి కారణం? బలహీనుడు బలవంతుణ్ణి చూసి 'నీకంటె బలంగల దేవు డున్నాడు పోవోయ్' అనొచ్చు. లేని వాడు వున్నవాణ్ణి చూసి 'నీ కదంతా దేవు డిచ్చాడు, నీగొప్పే మేడిసింది' అనొచ్చు. పైగా అన్నిపాపాలూ, అసత్యాలూ, పశుత్వాలూ దేవుడిమీద తోసెయ్యవచ్చు. మానవుడి పశు త్వానికి 'మతం' వొక బహిర్గతచిహ్నం కాబోలు! పశువుగా

వుండడం మానుకుని, మానవత్వం సంపాదించినప్పుడు మతం మాయమవుతుంది.

'ఆమొన్నాడు రాజాగారివద్దనుండి ఏనుగుని తీసుకొచ్చారు. రాజాగారికీ రాణీగారికీ దర్శనమయిచ్చాను. ధన్యులయ్యారు. నన్ను వాళ్ళభవనంలో వుంచేసుకుంటామన్నారు. ఆనాడు జనం చేసిన కల్లోలం చూస్తే నన్నక్కడే చంపేసి నా చుట్టూ గుడికట్టేస్తారేమోనని భయంవేసింది. ఏనుగుమీద రాత్రంతా ఊరేగించారు. అంబారీమీద పాలుత్రాగి హాయిగా పడుకున్నా. మధ్యలో తాసీల్దారు ఊరేగింపులో వున్నాడా లేడా అని లేచి చూసేవాణ్ణి. ఇంకా ఆయన నాయింటికెళ్ళి యేమన్నా చేస్తాడన్న భయం, అనుమానం పూర్తిగా వొదలందే! పాపం, తాసీల్దారు రాత్రంతా ఊరేగింపులోనే వున్నాడు. ఆయనకేసి చూసినప్పుడల్లా, తను నా అభిమానభక్తుడైనట్లు మొహం కొండంతచేసుకుని గర్వంగా తన్మయతచెందేవాడు.

మూడోనాడు పొరుగూళ్ళనుంచి జనం నన్ను చూడడానికి ఎగబడ్డారు. ఆనాడు ఉదయమే నన్ను ఊరేగింపుకు తీసుకుపొయ్యారు. ఆ వొచ్చినవారిలో ఇద్దరు దొరలుకూడా వున్నారు. నన్ను చూసి టోపీలు తీసి, చేత్తో రెండు బుజాలూ ముట్టుకున్నారు. నాకు ఆ అనుభవం చిత్రంగావున్నా మనస్సంతా యింటిమీదే వుండేది. నా భార్య, నా పిల్లాడు ఎట్లా వున్నారోనని. నే నెంత బ్రతిమలాడినా, వొక్కళ్ళూ నాయింటిదగ్గిరుండి, నా భార్యకి సహాయంచేసినవాళ్ళు లేరు. ఇదేం మనుషులో, వీళ్ళకి బ్రతికివున్నవాళ్ళంటే బొత్తిగా గౌరవంలేదు. వీళ్ళ దృష్టిలో మనిషి, మనిషికావాలంటే చావాలి.

నన్ను ఇంటికి పోనివ్వండి అని మొత్తుకున్నాను. విని పించుకోలేదు. కోప్పడ్డాను. మూడో నేత్రం మూసేస్తానన్నాను సాయంత్రానికి ఇంటికి చేరేశారు. ఈ మార్పుకీ, యీ పిచ్చికీ కారణం పసిపిల్లాడు – వాడు నాకు పుట్టలేదని అనుమానం. పీకనొక్కి చంపేస్తే? చరచరా గదిలో కెళ్ళాను.

తొందర్లో కాలు జారి మంచంకోడుకి నా మొహాన్ని కొట్టుకున్నాను. ఇదివరకు లాగానే నుదుటిమీద మూడో నేత్రానికి తగిలింది. లేచి చూశా. ఎదురుగా మంత్రసాని నిల బడి, తల వొంచుకుని 'పాప చచ్చిపోయ్యాడు' అని రెండు చేతుల్లో తన మొహాన్ని దాచుకొని గోడవైపుకు నడిచింది. దెబ్బ కోట నుదురు మండుతోంది చెమట్లుపోశాయి. చేత్తో తుడుచుకున్నాను; రక్తం బొటబొటా కారుతోంది.

నా భార్య మూలుగూ, ఏడుస్తూ మొదలెట్టింది. నన్ను చూసి భయపడింది. 'అయ్యో! కన్ను పోయింది. రక్తం, రక్తం. తడిగుడ్డ కట్టండి.'

ఓదార్చడం మొదలెట్టాను. వానకురిసి వెలిసినట్లుగా నా హృదయం చల్లబడి ప్రశాంతంగా మారింది. అసూయ లేదు; కోపం లేదు; విచారం అసలేలేదు. నా మూడో నేత్రంతో పాటు నా ఉద్రేకాలన్నీ పొయ్యాయి.

'లే, లే, ఏడవకు కుటుంబం నాకు; కుముదం నీకు; పసిపాప దైవానికి. ఇంక నన్ను చూసి నువ్వు భయపడనక్కర్లేదు. మూడో కన్ను లేదు. నేను మామూలు మనిషినే...'

కథ ముగిసింది కాబోలు శాస్త్రిగారు మాట్లాడడం మానేసి నిశ్శబ్దంలో పడ్డారు. అప్పటికి మేం ఊరుబైటికి వొచ్చి

నట్లు గ్రహించుకున్నాను. దూరంగా అది స్మశానం. సూర్యుడు కిందికి పోతూ వొక్కసారి మాకేసి చూసి కన్నుగీటాడు. శాస్త్రిగారు కథ చెప్పినప్పుడు నా కెన్నో సందేహాలు తోచినా, యిప్పుడు అడగడానికి వొక్క ప్రశ్నకూడా కనబడలేదు. ఆ కథ నిజమా, అబద్ధమా అన్న సమస్యే రాలేదు. మానవుడి అనుభవానికి 'సంభవం' అన్నది సరిహద్దు కాదు కాబోలు.

'అదిగో, ఆ చెట్టుకిందే యీ చేతులతో ఆ పసిపాపని పాతేశాను' అన్నారు శాస్త్రిగారు వెర్రిగా నవ్వుతూ. నా కళ్ళు అప్రయత్నంగా తడిశాయి.

'వాడు వొంటరిగా వున్నా డనుకోనక్కు. వాడి తల్లి కూడా ముంచుకుపోయినట్లు పదేళ్ళలో వాడిపక్కనే పడు కుంది. నా మూడోకన్ను తెరిచానంటే వాళ్ళిద్దర్నీ చూడ గలను — అదుగో...'

నే నాయనకేసి చూడలేకపోయ్యాను. నా కంటతడి నాకే సిగ్గేసింది. ఆయన ప్రాకృతికశక్తులలో వొక శక్తిలా గోచరించాడు. ఆ గుట్టలు, ఆ చెట్లు, ఆయన — అందరూ సృష్టిలో లీనమయిపోయి గిరగిరా తిరిగిపోతున్నారు.

ఆయనచెయ్యి గట్టిగా పట్టుకున్నా ఇద్దరం ఇంటివేపు నడవడం మొదలెట్టాం. ఊరుదగ్గరకి రాగానే ధైర్యం తెచ్చు కుని — 'మీ మూడోనేత్రం దేనికి బహిర్గతచిహ్నమో చెప్పారు కారు' అన్నాను.

'అసత్యానికీ, అంధత్వానికీ'

నా కర్థంకాలేదు.

మీరూ, నేనూ, మాఘమ్

ఏదో వొక కథ అల్లేటందుకు కావల్సిన అనుభవాన్ని లాగకుండా ఏవ్యక్తితోనూ గంట ప్రసంగించలేదు — అన్నాడు ప్రసిద్ధ కథారచయిత సామర్ సెట్ మాఘం. అంతటి పరిశీలనా బలం, సూక్ష్మబుద్ధీ ఆయనలో వున్నాయన్న విషయం ఆయన కథలు చాలా చదివాకాబట్టి నేను సంశయించను కాని, పైవాక్యం ప్రగల్భంలా తోస్తుంది. ఆయన ప్రపంచం అంతా తిరిగి వొచ్చాడు. వయస్సు దాదాపు యెనభైయేడేళ్లు. జీవిత కాలంలో రోజుకి వొక కొత్తవ్యక్తి చొప్పున కలుసుకున్నా, షుమారు యిరవైయేడు వేలమంది వ్యక్తులతో వొక గంటేనా ప్రసంగించివుండాలి. రోజల్లా పరిచయం యిచ్చినవారి సంఖ్య కనీసం వెయ్యి అనుకున్నా, ఆయన వ్రాసిన కథల సంఖ్య వెయ్యి కాదు.

'నేను, గంట పరిచయంగల వ్యక్తు లెందరుంటే అన్ని కథలూ వ్రాయగలను కాని, దానికి నాజీవితం చాలదు' అని మాఘమ్ సమాధానం యివ్వొచ్చు. విలువగల ఐదొందల కథలు వ్రాయడానికి జీవితకాలం సరిపడుతుంది. 'నేను విలువగల కథలు వ్రాస్తానని హామీ యివ్వలేదు' అని మాఘమ్ అంటే మనం బడాయి ప్రకర్షపై దాడిచెయ్యక్కర్లేదు.

మాఘమ్ప్రశంస తేవడానికి మరేం కారణం లేదు. ఒక సంవత్సరంపాటు పరిశీలించే అవకాశం వున్నా మాఘమ్ వద్మావతిని గురించి ఏ కథనీ అల్లేటందుకు తగినంత వొస్తువును సేకరించలేడని ఖాటీగా చెప్పగలను. 'ఏదో అసాధారణమైన

వొక్క చూపు, వొక చేష్ట, మాటల్లో మార్దవం, అప్రయత్నంగా వెలువడిన వాక్యంలో సహజాలం, విచారంతో వొదిగిన పెదవుల సొంపు, సవ్వ్యాస్ఫురింపజేసే కనురెప్పల తళతళ — వీటిని గ్రహించడానికి గంట చాలు. వీటిల్లోంచే కథని అల్లగలను' అంటాడు మాఘమ్. ఇంతటి నిస్సారమైన, అస్పష్టమైన తాత్కాలిక సూచనల నాధారంచేసుకుని అల్లిన కథ పోకడ, పొగమంచుని పటాపంచలు చేసే యత్నంగా పరిణమించి చివరికి రచయిత మనస్తత్వమే కథకి వొస్తువుగా తయారవొచ్చు. నిర్ణయించిన కథావొస్తువు పరిణామం సరైనదని వొప్పుకున్నా ఏది అసాధారణమైన చూపో, ఏది అప్రయత్నంగా వెలువడిన వాక్యమో గంటలో నిర్ణయించడం అసాధ్య మనుకుంటాను. అది పదేళ్ళపాటు కాపురంచేసిన భర్తకి సాధ్యంకావచ్చునేమో! అప్పుడుకూడా, తన విజ్ఞానాన్ని భార్యముందు ప్రకటించకూడదు. ప్రకటించినపక్షంలో దాంపత్యంలో తికమకలు రాక మానవు. ఆ తికమకల ప్రాబల్యం నిత్యవాతావరణంలో బహిర్గతమైనప్పుడే, మాఘమ్‌లాంటి రచయితలకు కథావొస్తువు దొరకొచ్చు. ఆ భాగ్యం గంటలో లభిస్తుం దనుకోను.

దగ్గరదగ్గరగా మూడేళ్ళు పద్మావతిసంసారాన్ని పరిశీలించే అవకాశం నాకుగల్గినా ముచ్చుకి ముచ్చటించేటందుకు వొక్క తికమక కూడా నా దృష్టిలోకి రాలేదు. నేను పద్మావతిని గురించి వ్రాయడానికి కూడా యీరకం సాధారణత్వమే. కనీసం వ్రాసినప్పుడేనా, వోరకం అల్లిక, స్ఫుటమైన పొందిక అసాధారణత్వాన్ని అలవర్చుకుంటాయేమో చూద్దామనే వ్రాయడానికి సంకల్పించాను. ఈ సంకల్పంలో నాకు చదు

నరి తోడ్పాటు ఎంతో అవసరం. చదువరి అభిప్రాయాలనీ, అనుభవాలనీ నాతో పంచుకోమనడం లేదు. కాని నాకూ, చదువరికీ సంబంధాన్ని గురించి – నిర్వివాదమైన ముఖ్య విషయాలపై ఏకీభావం వుండాలి. ఉభయులం సాంప్రదాయాన్ని ఆమోదించాలి. ఆచారాన్ని, సాంఘిక ప్రయోజనాన్ని తృణీకరించినప్పుడు, ఆ తృణీకారం చేష్టలో కాని, మాటలో కాని వ్యక్తమై, ఏదోరకమైన వొత్తిడి, అలజడి కలిగించినప్పుడు, అసాధారణ పరిస్థితి ఏర్పడి, వ్యక్తిగతజీవితంలో వోరకం సమస్య బైలుదేరి మాఘమ్‌లాంటి రచయితలు విలువగల కథలు వ్రాసే అవకాశాలు సిద్ధిస్తాయని ఉభయులం అంగీకరించాలి. కుటుంబ సాంప్రదాయానికి విరుద్ధమైన ప్రవర్తన అసాధారణమైనదని వొప్పుకుంటే నేనూ, చదువరీ ఆ ప్రవర్తనకి విలువలు కట్టడంలో ఏకీభవించనక్కర్లేదు. అట్టి ప్రవర్తనకి కారకులైన వ్యక్తులపై ద్వేషం గాని, సానుభూతి గాని ప్రబలంగా వుండొచ్చు. చదువరిలో నాలోవున్న సానుభూతిని రేకెత్తించ గల్గితే, యిప్పుడు సాగుతున్న రచన నిష్ప్రయోజనం కాదని తృప్తిపడతాను.

కారణం ఏమిటంటే, సామాన్యంగా మనలో చాలా మంది ముఖ్య సమస్యలని స్వతంత్రించి ఎదుర్కోము. వాటి పరిష్కారం యితరులకి వొదిలేస్తాము. అల్లాగే వ్యక్తులనుగురించి మనకి స్పష్టమైన అభిప్రాయంగాని, 'అనుభూతి' గాని వుండదు. ద్వేషించం; సానుభూతి ప్రకటించం; అసలు వారిని గుర్తించం.

గుర్తించి, విలువకట్టేవాళ్ళు ఎవరేనా వుంటే వారిని మెచ్చుకుంటాం. అందుకనే కథలకి యీ రోజుల్లో అంతప్రచా

రం వుంది. కథలలో విలువలుకట్టే యత్నం కాస్తో, కూస్తో జరుగు తుంది. సమస్యలను ఎదుర్కొనే 'యితరులు', విలువలుకట్టే రచ యితలు లేనప్పుడు సంప్రదాయం వేళ్ళుపాతుకుంటుంది. సంస్కృతి, కళ లోపల కుళ్ళి, పైకి ప్రమాదకరంగా ఘనీభవి స్తాయి. అంతటితో ఆ నాగరికత చస్తుంది.

వ్యక్తులంతా నాగరికతని రక్షించడానికీ, సంస్కృతినీ కళలనీ పెంపొందించడానికీ, సాంప్రదాయంపై విప్లవం చేసి, అసాధారణ వ్యక్తులై స్థిరత్వాన్ని నిర్మూలంచేసే విధ్వంసక శక్తులుగా మారాలని వాదించడం లేదు నేను.

ప్రతియుగంలోనూ కొందరు అట్లాంటివారు వుంటూనే వుంటారు. మిగతావారందరూ సంఘాన్ని సంప్రదాయాన్నీ, నిలబెడతారు.

పద్మావతి యిట్లాంటివారికోకి చేరుతుందనుకుంటాను.

నే ఎరుగున్నప్పుడు, పద్మావతికి వయస్సు యించు మించు నలభై. భర్త డాక్టరు. ఏడెనిమిదేళ్ళు ఆమెకంటె పెద్ద. వారికి ముగ్గురు ఆడపిల్లలు, యిద్దరు మొగపిల్లలు. పెద్దమ్మా యికి పదహారోయేడు; చివరివాడికి రెండోయేడు. భర్త నాగ భూషణం ప్రాక్టీస్ కూడా, మరీ మంచిది కాకపోయినా, మం చిదే. అతనికి వో పదెకరాల భూమికూడావుంది. వార్ని గురించి చెప్పేటందుకు నా కింకేమీ కనబడలేదు.

సామాన్య వ్యక్తులను గురించి వ్రాద్దామని సంకల్పించిన రచయితలు తమ కథలలో నాయికా నాయకులను అసాధారణ వ్యక్తులుగా చూపేటందుకు వింతయత్నాలు చేస్తుం టారు. మాఘమ్ కథలన్నింటిలోనూ, నాయిక చాలా అంద

మైనది. పూర్వపు రచయితలు. వ్యక్తిత్వంతా తైలచిత్రం క్రింద, వొకేసారి కొన్ని పుటల్లో గుచ్చెత్తి వ్రాసేస్తారు. మాఘమ్ అల్లాకాదు; చమత్కారంగా ఓపుటలో కళ్ళని, మరోచోట ముక్కుని, వొకప్పుడు చలాకీని, మరొకప్పుడు కంఠాన్ని, మెరపుల్లా ప్రదర్శించి, చివరికి అతను, మనం, యింతటి అందమైన స్త్రీని కలుసుకునే భాగ్యం ఈ కథమూలంగా కలిగిందనుకునే భ్రమని కలగచేస్తాడు. ఈ చమత్కారాన్ని మెచ్చుకుందాం. కాని యిది అన్యాయమని వొప్పుకోవాలి. అంత అందమైన స్త్రీగనకైతే సామాన్య స్త్రీ కాలేదు ఉన్నత సమాజానికి చెందిన అపూర్వవ్యక్తి అవుతుంది; అట్లాంటివారి పరిచయం రచయితకి సాధ్యమే కాదంటాను. ఇక పురుషులూ అంతే; నాయకులు బలశాలులో, ప్రతిభాశాలులో, కళావేత్తలో, రచయితలో, ఎందుకూ పనికిరాని అందమైన వాజమ్మలో అయివుండాలి. సామాన్య వ్యక్తుల అసాధారణత్వానికి రచయిత అసాధారణత్వమే శరణ్యం కాబోలు. రచయితలూ, చదువరులూ ప్రజాస్వామ్యంలో అధిక సంఖ్యాకులు సామాన్యులవడం మూలాన యీ ఆత్మవంచన పరస్పరం — అందుచేత విమర్శనీయం కాదు

పద్మావతి అనాకారి అనను. మనం రైళ్లలో, ట్రాముల్లో, రోడ్ల మీద, నిత్యమూ చూస్తున్న అనేకమంది స్త్రీలల్లో ఆమె వొకతి. ఆమెని చూస్తాం — మనదృష్టిలోపడినప్పుడు, వెళ్ళేంతర్వాత, వెనక్కి తిరిగి చూడడం కళ్ళున్నాయికనక చూస్తాయి. చూసినట్లు మనం గుర్తించకపోవడం కూడా అసంభవం కాదు. యవ్వనం గడిచిపోయిన స్త్రీని వర్ణించేటందుకు

మాఘమ్ వొక చమత్కారం చూపుతాడు: అది, ఆమె యిరవై యేండ్లకిందట ఎట్లా వుండేదో వూహించడం; లేకపోతే అట్లా చూసినవ్యక్తిని నాయకుణ్ణిగా మన నెత్తిని రుద్దటం.

మరెవ్వరూ లేరు గనుక, మనకి నాయకుడు నాగభూషణమే. అతని డిస్పెన్సరీ యింట్లో లేదు. ఆవీధిలోనే మరో యింట్లో.

సూటు వేస్తుంటాడు; పంచి, లాల్చీ వేస్తుంటాడు. ఇంట్లో పైజామా వేస్తుంటాడు. వయస్సు మళ్ళినవారు లావుగా వుంటే ఆ లావుని గురించి చెప్పకోము. భార్యకూడా అంత లావుగా వుంటే, అసలే చెప్పకోము. పద్మావతీ, నాగభూషణం. అట్లాంటివారే. జుట్టు ఇద్దరికీ సమంగా నెరుస్తోంది; సమంగా పళ్ళుబడుతోందన్నా కూడా తప్పలేదు. ఇద్దరూ అనాకారులు గారు. ఇట్లా చెప్పడంవల్ల పాఠకులకి ఈ వ్యక్తులు వర్ణితమయ్యారనుకోడం లేదు. ఊహించుమని, సహకరించమని ప్రథమంలోనే కోరాను.

ఆ యింట్లో మరో వ్యక్తి వున్నాడు. అతనిపేరు వేలాయుధం. మొదట డిస్పెన్సరీలో వుంటూ, తరవాత యింటి నౌకరుగా కుదురుకున్నాడు. అతనికి సంసారం చట్టుబండలూ వుండేమో నాకు తెలవదు. అతనివయస్సు యాభై పైన.

ఇహ నేను మిగిలాను. మాఘమ్ కథలలో 'నేను' అని వ్రాసినవి చాలా వున్నాయి. అందులో 'నేను' ఎంతవరకూ అసలు మాఘమో, కల్పితవ్యక్తో, ఎవ్వరికీ, తుదకు మాఘమ్‌కి కూడా తెలియదు. ఇందులో నేనూ అంతే. ఆరోజుల్లో మెడికల్ కాలేజీలో చదువుకుంటున్నా, నాగభూషణంగారింటి

రెండో వాటాల్లో కాపరం వుండేవాణ్ణి. ఒక సంవత్సరం, హోటల్లో తింటూ ఒంటిగా వున్నాను. మరో సంవత్సరం, మా పిన్నమ్మతో వంటతంతంగం పెట్టుకుని చదువుకునేవాణ్ణి.

నాగభూషణంగారు డాక్టరవడమే ఆయనకీ నాకూ కొంత అన్యోన్యం ఏర్పడ్డానికి కారణమేమో ననిపిస్తుంది. ఆయన మనస్తత్వం నాకు పూర్తిగా బోధపడినట్లనిపించేది ఎందుకో. కాని పద్మావతిగార్ని గురించి నాకేమీ తెలీనట్లుండేది. లేక పోతే ఆవిడలో కొంత చీకటి, మసగ, 'మిస్టరీ' వుండనుకుంటే, నాకు తృప్తిగా వుండేదో తెలీదు ఆవిడ అర్థంకాకపోడంలో అసాధారణత్వం వుందని యితరులు అనుకోవాలని, ఆమె అనుకునేదా ? లేక అట్లా అనుకుంటే ఆవిడ తృప్తిపడి, మరింత అర్థంకాకుండా వుంటూ, అర్థంచేసుకోండని సవాలుచేస్తూ మసగని మరింత చీకటిచేసి, దగాలో తనవ్యక్తిత్వాన్ని సాధించిందా? ఏమో – నాకిదంతా గందరగోళంగా వుంది. పాఠకుడి స్వానుభవానికి విడిచిపెడతా.

కాని, ఒక్క విషయం, యిప్పుడిప్పుడు జ్ఞప్తికొస్తుంది. పద్మావతి హృదయంలో వెలుగు సోకని రహస్యమందిరాలు, ఇంద్రియాలు శోధించని కోణాలున్నాయనీ అనుకున్నది నే నొక్కణ్ణే కాను. నాగభూషణంగారు కూడా, యీవిధమైన అంతర్యం, భార్యని గురించి వుందన్నట్లుగా వుంటారు.

మా అన్యోన్యానికి యిదొక కారణం కావొచ్చు.

అన్యోన్యం మాటల్లో ప్రదర్శితమౌతుంది:

కాని మా స్నేహంలో మాటలకి ఎక్కువ తావులేదు. ఎప్పుడేనా వారి ముందుగదిలో కెళ్ళి పేపరుచదివి ముచ్చటించ

డం, ఆయన ఏదేనా విచిత్రమైన కేసు గురించి చెప్తుంటే విన డం - అంతే. అదేనా శనాదివారాల్లో. మిగతారోజుల్లో ఆయన డిస్పెన్సరీలో, నేను కాలేజీలో.

వారింటికి అప్పుడప్పుడు, ఆయన తాలూకు బంధువులో, ఆవిడ తాలూకు బంధువులో వొచ్చిపోతుండేవారు. ఆ సందర్భాలలో వారిలో కుర్రకారుతో నాకు పరిచయం కలిగేది.

పైగదిలో చోటుచాలక వారు నా గదిలోనే వుంటుండేవారు. వాళ్ళలో రాఘవరావుతో - పద్మావతి తమ్ముడు - నాకు ఎక్కువ పరిచయంకూడా కలిగింది. అతను అక్కయ్య, బావలని గురించి ప్రస్తావిస్తుండేవాడు - మామూలు గోడవలే. నాకు ఒక్కటీ విశేషం కనిపించలేదు.

శనాదివారాల్లో పద్మావతిగారు, నన్ను హోటలికి వెళ్ళనిచ్చేది కాదు. వారింట్లోనే భోజనం, కాఫీలు. నాగభూషణంగారు కేసులు చూసుకొని, వొకొక్కరోజున యింటికిరావడం ఆలశ్యమయ్యేది. పిల్లలందరూ పడుకునేవారు. పద్మావతిగారూ, నేనూ చాలాసేపు కబుర్లు చెప్పుకునేవాళ్ళం.

ఒకటిరెండు విషయాలు నాకు జ్ఞాపకంవున్నాయి. ఆవిడ తరుచు, తన పుట్టింటివారి స్తోత్రం సాగించేది. పెద్దక్కగారు యింబత్తూరులో వుంటూంది; ఆవిడభర్త పెద్ద ఇంజనీరు; ఎనిమిదొందలు జీతం, కారూ అదీ వుంది. అన్నగారు పెంపకం-సాలుకి పదివేలు తెచ్చే ఆస్తికి ఆసామీ. రెండో అప్పగారిభర్త జడ్జి. మూడోతమ్ముడికి బర్మాలో వుద్యోగం. చెల్లెలు మొగుడు డి. యి. వో; ఒకప్పగారి భర్త యిటీవలనే చని

పోయ్యాడు. పబ్లిక్ ప్రాసిక్యూటర్‌గా వుండేవారుట. మొత్తం మీ్మద ఆవిడబంధుకోటి అంతా పెద్దహోదాలో వుంటున్న వారే; మనస్సుకి నొప్పికలగకపోతే, ఆంధ్రదేశం అంతా, బొమ్మజెముడుకంపలా, ఆవిడబంధుకోటి వ్యాపించిందారా అన బుద్ధేస్తుంది.

రెండో సంవత్సరం — నేను కాపరంపెట్టినప్పుడు —కూడా వారిని గురించి చెప్పుకోదగ్గ విశేషం వొక్కటీ నాదృష్టిలో పడలేదు. రెండో అమ్మాయి రజస్వలకావడం, నాలుగోవాడి వొడుగు, రెండో అమ్మాయికి టైఫాయిడొచ్చి, నిమ్మళించడం — అవే విశేషాలు. అప్పుడప్పుడు, పద్మావతికి వాళ్ళ పెద్దమ్మా యిని నా కిచ్చి వివాహంచెద్దామని వుండేదాఅని, క్షణం స్ఫురించేది. కాని, పద్మావతిగారి సంభాషణవల్ల నా అపోహ లకి తావులేకుండాపోయింది. అసలు 'మా అమ్మాయి పెండ్లే చేసుకోదు' అంది ఖచ్చితంగా — తనని మళ్ళా జీవించమంటే పెండ్లిచేసుకోకుండా వుండి వుందునన్న 'ధ్వని' ఆ వాక్యంలో వుందని నా అనుమానం.

ఓసారి ఏదో మాటసందర్భంలో నేను యీ విషయం నాగభూషణంగారితో అనేశాను. ఆయన యిల్లా అన్నారు:

'అవునవును, చేసుకోదు...'

'మీ అభిప్రాయం కూడా అదేనా?' అన్నాను.

'చేసుకోకపోవడం అమ్మాయి హక్కు, చెయ్యడం నా బాధ్యత.'

'నా కర్థంకావడంలేదు.'

'పద్మావతి చలాయించిన సౌఖ్యాన్ని, అమ్మాయి విషయంలో బాధ్యతక్రింద మారుస్తోంది.'

'అస లర్థంకావడంలేదండోయ్' అన్నాను.

'నీ విషయం చెబుదూ. మీ రింకా ఎందుకు చేసుకోలేదు?'

'ఆయన ధోరణి తప్పించడానికి యత్నిస్తున్న ట్లనిపించి, నేనూ మరో విషయంలోకి సంభాషణ దింపేశాను.

నాగభూషణంగారు, పిల్లలూ, నేనూ - అందరం అప్పుడప్పుడు సినిమాకి వెడుతుండేవాళ్ళం. మాతో ఎప్పుడూ పద్మావతిగారు వొచ్చేవారు కాదు. ఎందుకో నాకు తెలీదు. ఒకరోజున అడిగేశాను. ఆవిడ నవ్వింది. నా కోపం వొచ్చింది. ఆవిడ సినిమా చూడకపోతే, ఆంధ్రదేశాని కేదో ముప్పువాటిల్లినట్లు! శిఖరంపై నవ్వితే ప్రతిధ్వని వినిపించదుగా!

'కాలక్షేపానికి సినిమాలూ, నాటకాలూ అంటూ లేకపోతే, జీవితంపై మొహం మొత్తుతుందంటారు కదా, మీరు సినిమాల కెందుకెళ్ళరండీ?' అని అడిగాను.

'ఇంట్లో సినిమా చాలకనా?' అంది. ఇంట్లో సినిమా ఏమిటో నా కప్పుడూ అర్థంకాలేదు, యిప్పుడూ కాలేదు.

'అంటే?'

'ఏం చెప్పను? ఇదంతా వొక సినిమాలాగుంది నాకు' అన్నది.

పద్మావతిగారికి సంసారంపై కలిగిన విముఖత్వానికి తగిన ఆధారం కనబళ్ళేదు. పరిస్థితులకు మించిన వుద్దేశం, ఎప్పటికీ వోటిదే అని నా నమ్మకం.

మరోసారి మూడోవాడికి జబ్బుచేసింది. నేను, నాగభూషణంగారు, కాంపౌండర్లు కుర్రాడిని కనిపెట్టుకునే వుండేవాళ్ళం. పద్మావతిగారికి మాత్రం రోజల్లా వంటింట్లోనే సరిపొయ్యేది. అబ్బాయి, ఎల్లా వున్నాడో చూడ్డానికి ఆవిడకి తీరేదేకాదు. నేను, ఆ నాలుగురోజులూ అయ్యర్ని వొంటికి పిలిపిస్తానంటే ఆవిడ వొప్పుకోలేదు. అబ్బాయివిషయం ఆవిడ ఆదుర్దా చూపకపోవడం కాస్త ఆశ్చర్యంవేసింది.

'పిల్లలన్న తర్వాత జబ్బులుచెయ్యకుండా వుంటయ్యా—డాక్టరుగారి పిల్లలకి జబ్బులకేం కొదవ?' అంది నవ్వుతూనే. నే నప్పట్లో లోలోన విసుక్కున్నానుకూడా. ఈ సంతానం తనకి పుట్టనట్లు మాట్లాడుతుందేం మహా! అబ్బాయికి కొంచెం తగ్గింతర్వాత, నే నన్నాను:

'మీరు చాలా పాటుపడుతున్నారు ,

'ఏ పాటు తప్పినా సాపాటు తప్పదుగా!' అంటూ నవ్వింది.

సాధారణంగా తల్లులు, అబ్బాయికి కాస్తంత నలతగా వుంటే కంటనీరెట్టుకుంటారు. పద్మావతి విముఖత్వం ఆలోచిస్తే, యిప్పుడు అసాధారణంగా కనిపిస్తోంది. కథలు వ్రాసేవారికీ, చదివేవారికీ, వ్యక్తులపై గురి, నమ్మకం కలగవు. అందరూ పాత్రలుగా నటిస్తున్నట్లు కనిపిస్తారు. వాళ్ళమాటలు నమ్మలేం. మనమీద మనకే గురితప్పినప్పుడు, యితరులమీద తప్పడంలో ఆశ్చర్యం ఏముంది? ఓ వేళ. నిజంగా ఆవిడ ఆవేదన చూపి, రాగాలెట్టినా, అదంతా నటనేనని, నేనూ, మీరూ, సామర్సెట్ మాఘం కూడా అనెయ్యడానికి జంకం.

స్ఫురణకొచ్చే సంభాషణలు నా కేం కేమీ కనబడటం లేదు. ఓ వేసంగిలో నాగభూషణంగారు భార్యా, పిల్లలతో వాళ్ళవూరెళ్ళారు. నేనూ, వేలాయుధం పట్నంలోనే వుండి పోయ్యాం. అతని దగ్గరనుంచి కొత్తవిషయాలని గుంజుదా మనుకునేవాణ్ణి. ఆవిడ చాలా మంచిదని, అంత వోర్పు, వోపిక, దయ, దాక్షిణ్యం యింకెవ్వరికీ వుండవనీ అతని మాటలవల్ల తేలింది. పెట్టుపోతల విషయంలో ఆవిడ అన్నపూర్ణే. భార్యా, భర్త ఒక్కసారి తమాషాకైనా తగవులాడు కున్నట్లు లేదు. అంతటి అన్యోన్యం వుంది వారి దాంపత్యంలో. నిజానికి అంత మంచితనం నమ్మడం కష్టమే ననుకుంటా.

అతిమంచివాళ్ళు నాకు గిట్టరు. మరీ అందమైన స్త్రీలంటే నాకు భయం. చాలా తెలివైనవాడన్నా, అతిబలశాలన్నా, ఎక్కువ ఆరోగ్యవంతులన్నా, మరీ ధనికులన్నా నాకు తలనొప్పి. దీనికి కారణం నా కివేవీ లేవు గనక, వున్నవారంటే యీర్ష్యఅని మీరూ, సామర్‌సెట్‌మాఘుం ఏకమై అంటే నే కాదనను. అనుకూలదాంపత్యాన్ని భంగంచెయ్యడానికి సంఘం సదా యత్నాలు ఎందుకు చేస్తుందో నా కర్థమవు తుంది.

పద్మావతి నాగభూషణం—వారి జీవితంలో, ఏదో తిరకాసుందని నాకు తెలుసు. అదేమిటో మట్టుకు— తెలీదు.

ఒకరోజున స్నానానికని నేను కుళ్ళాయిదగ్గిర కెళ్ళాను. సబ్బుబిళ్ళపెట్టిపక్కన వున్న పళ్ళవరసను చూసి అదిరిపడ్డాను. పద్మావతిగారిని అడిగాను.

'అవా—ఆ పళ్ళు డాక్టర్‌గారివే' అంది.

'నే నెప్పుడూ గమనించనేలేదమ్మాండి' అన్నాను.

'డాక్టర్లకీ, డాక్టర్లని గురిం చేం తెలుస్తుంది?' అన్నది.

కొంచెం పరీక్షగా పద్మావతిగారి పళ్ళవరసని అప్పుడు చూచాను. నిజంగా చాలా అందమైన పళ్ళవరస. అసలు ఆవిడలో వున్న 'కళ', అందం ఆ పళ్ళలోనే వుందని మాఘం అనును.

వేలాయుధం చెప్పాడు. నాగభూషణంగారి కింది పళ్ళలో వొకటి వంకరగా, ఎత్తుగా వుండేదిట. ఆయన దాన్ని కెలికీ, లాగి, చివరికి వరసంతా పీకించేసుకుని, కొత్తపళ్ళు తగిలించుకొన్నాడుట – కొన్నేళ్ళక్రితం. ఇది విన్ననాటినుండీ, నా పళ్ళపై, శ్రద్ధాభక్తు లెక్కువైనాయి.

పద్మావతిగారికి జీవితంపై వున్న విముఖత్వానికీ, తన అందమైన పళ్ళవరసని, మిమ్మల్ని అనుకోమనడం లేదు. డాక్టర్ చదువువల్ల, నాకు మనుష్యుల అస్థిపంజరాల అమరికని తప్ప, కండనీ, చర్మం సొంపునీ చూసి మురిసిపోవడం అలవాటు లేదు. అస్థిపంజరానికి, నిజంగా పరిపూర్ణమైన వికృతాన్ని ఆపాదించేది పళ్ళవరస కాక మరేమిటి?

నేను సెలవులకి యింటికెళ్ళినప్పుడు వారి పెద్దమ్మాయి పెండ్లి జరిగింది. తిరిగి వొచ్చాక పద్మావతిగార్ని అడిగాను.

'అమ్మాయికి పెండ్లే చేయ్యమన్నారు?'

'నా యిష్ట మేముంది? – అంతా డాక్టర్ గారిదే' అంది. భార్య అన్నమాట నాగభూషణంగారు విన్నారు.

'ఇదోటా పైగా — సంబంధం పురమాయించిందీ,

ఏర్పాట్లన్నీ చేసిందీ మీ అన్నలూ అక్కలూ. - పీటలమీద కూర్చోడం తప్ప, నే నేమీ ఎరగను' అన్నా రాయన.

దీన్ని బట్టి మీరూ, నేనూ ఏమనుకోవాలి? అమ్మాయికి పెండ్లి చెయ్యటమన్నది ప్రగల్భం! సంబంధాలు రావడం లేదన్న తలపోంపుని, బడాయికింద తిప్పికొట్టడం! అమ్మాయికి పెండ్లి కాకపోతే ఆ కీర్తంతా తల్లిదండ్రులకే దక్కాలి కాబోలు!

కథపూర్వకంగా చెప్పదల్చుకున్న విషయాలింకేవీ లేవు. ప్రతి జీవితం మృత్యువుతో అంతమైనట్లే యీ కథ కూడా మృత్యువుతో అంతం కావల్సిందే.

నా చదువు చివరి సంవత్సరం. నేను పరీక్షల చదువు కోసం, స్నేహితుల గదిలోకి మకాం మార్చేశాను. పరీక్షలు ముగిసినాయి. ఆరుగంటలకి సినిమాకెళ్ళి, భోజనంచేసి, బీచ మ్మట నడుచుకుంటూ లాడ్జికి చేరుకునేప్పటికి పదకొండైంది. స్నేహితుడు కామత్ చెప్పాడు. నాగభూషణంగారు నన్ను వెంటనే వారింటికి రమ్మని రెండుసార్లు కబురంపినట్లు. మేం మాట్లాడుకుంటుండగానే, డాక్టర్ 'కుట్టి' గారి కాంపౌండర్ కారు తీసుకొచ్చాడు. నాగభూషణంగారికి సాయంత్రం ఐదిం టికి గుండెల్లో విపరీతమైన నొప్పి బైలుదేరి పడిపోయ్యాడనీ, 'కుట్టీ' మందులిస్తున్నాడనీ చెప్పాడు కాంపౌండరు. నేనూ, కామత్ కూడా బైలుదేరాము.

మేము వెళ్ళేటప్పటికి నాగభూషణంగారు నిద్రలో వున్నారు. పద్మావతమ్మగారు, పెద్దమ్మాయి అంతా వర్ణిం చారు. అకస్మాత్తుగా గుండెలో నొప్పిరాగానే, ఆయన లేచి గుండెలు పట్టుకుని అటూ యిటూ పచార్లుచేసి పడిపొయ్యా

డుట ముచ్చెమట్లు పోశాయిట. రెండు వాంతులు కూడా అయ్యాయి. నాలుగైదు నిముషాలు స్పృహ లేకుండా పడిపోయి తరవాత మెల్లిగా తేరాడుట. అజీర్ణంవల్ల కలిగిన 'బిలియరీ కాలిక్' అనుకున్నారట నాగభూషణంగారు. తక్షణం డాక్టర్ వాసుదేవరావ్‌కి కబురుచేశాక ఆయన పదినిమిషాల్లో వ్యాధి 'ఏంజినా పెక్టోరిస్' అనే గుండెజబ్బని నిర్ణయంచేసి మందులు డాక్టరు కుట్టికి పురమాయించి వెళ్ళారు. ఒక గాజుగొట్టంలో 'ఎమిల్ నైట్రైట్స్' వేసి చుట్టూ పట్టుగుడ్డచుట్టి పీల్చడం, నైట్రోగ్లిసరిన్ బిళ్ళలు చప్పరించడం — అంతే మందులు.

నాగభూషణంగారికి నిద్రపట్టడంలేదు. మతిభ్రమించిన వానికి మల్లె అటూ యిటూ దొర్లడం, లేచి కూర్చోడం చాలా బాధపడుతున్నాడు. కుట్టీ నైట్రోగ్లిసరిన్, కాస్త 'మార్ఫిన్' కలిపి ఇంజక్షనిచ్చింతర్వాత ఆయన మత్తుకలిగి నిద్రపోయ్యాడు. రాత్రంతా నేనూ, పద్మావతమ్మ, వారి అల్లుడు, వేలాయుధం మేలుకొని కూర్చున్నాం. అప్పుడప్పుడు ఆయన గుండెల్లో నొప్పిఅనడం, నిద్రమత్తుకోసం లూమినాల్, బెల్లడోనా మొదలైనవి ఇయ్యటం అలవాటే.

తెల్లవారింది. పద్మావతమ్మగారు వెన్ను, కడుపు మెల్లగా రాస్తూ, మసాజ్ చేస్తూనే వున్నారు. రెండోసారి గుండెల్లో నెప్పి తొమ్మిదిగంటల కొచ్చింది. వాసుదేవరావు రాకపూర్వమే నాగభూషణంగారు చనిపోయాడు.

ఇది జరిగిన ఏడాదికే, నేను ఒక పేషంటు ట్రీట్‌మెంట్ నిమిత్తం పట్నం వొచ్చాను. పద్మావతమ్మగారి అల్లుడు హాస్పిటల్లో కనిపించి, అత్తగారికి జబ్బుగావుంది, చూసిపొమ్మంటే

వెళ్ళాను. ఆవిడజబ్బు గుండెజబ్బు - 'కార్డియక్ ఆస్త్మా'- నిద్రపట్టేటప్పుడు ఆయాసం ఎక్కువవడం, శ్వాస దీర్ఘం కావడం, ఊపిరితిత్తులలో ఏదో ఆటంకం కలిగినట్లుండి నిద్రనుంచి లేచి కూర్చోడం - యివి యీ వ్యాధి చిహ్నాలు. డాక్టర్ కుట్టి చెయ్యవలసినవన్నీ చేస్తూనేవున్నాడు. అతని ట్రీట్‌మెంట్ నాకు నచ్చింది. నేను వెళ్ళొస్తానని లేవబోగా, పద్మావతమ్మగారు కూర్చోమని సంజ్ఞ చేసింది.

'మీతో నో విషయం చెప్పాలని ఎన్నాళ్ళనుంచో అనుకుంటున్నాను' అంది.

అదేమిటోనని కుతూహలం కనపర్చినా, ఆవిడధోరణికి భయమేసింది.

'చెప్పండి - ఫరవాలేదు.'

'మీ రెవ్వరితోనూ చెప్పరుకదా!'

'ఫరవాలేదు - చెప్పండి.'

'నే నింక బ్రతకను.'

'మీ కేమీ భయంలేదు. కార్డియోగ్రాఫ్ చూస్తే, నాకూ, కుట్టికి కూడా ఎంతో ధైర్యంగా వుంది. మీరు మాత్రం మానసికంగా ఏవిషయం గురించీ హైరాను పడకూడదు' అన్నాను.

'బ్రతికినా, బ్రతక్కపోయినా, నాకు ఎలాంటి చింతా లేదు. కాని, డాక్టర్‌గారివిషయం తల్చుకుంటే...' వాక్యం పూర్తి చెయ్యకుండా ఆవిడకళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి.

'ఏం చేస్తాం - అవన్నీ మరిచిపోవాలి మీరు. మీకు అన్ని విషయాలూ తెల్సును. మీ రే నలుగురికీ ధైర్యం చెప్పి

సముదాయించుకోవాలి' అన్నారు, ఏదో వ్యవహారరీత్యా మాట్లాడుతూ.

'డాక్టర్‌గారి జబ్బు ఏమిటంటారు?' అంది ఆవిడ.

'వాసుదేవరావు 'ఏంజినా పెక్టొరిస్' అన్నాడు కాని, నాకు, మా స్నేహితుడు కామత్‌కీ, 'కొరొనరీ త్రొంబోసిస్' అని అప్పట్లో అనుమానం కలిగిందనుకోండి. కలిగినా మేం చేసింది ఏమీ లేదు.' అన్నాను డాక్టర్లు అప్పట్లో చేసిన వాగ్వివాదాలను స్మరిస్తూ

'ఎవ్వరితోనూ చెప్పకండి — డాక్టర్‌గారిది సహజమైన చావుకాదు.'

'అదేమిటి?'

'ఆయన ఆత్మహత్యచేసుకున్నారు'

'ఆ!...'

నా కెన్నో అడగాలనుంది. ఆవిడ కళ్ళుమూసింది. మళ్ళా తెరవలేదు.

*　　*　　*　　*

ఇది తెలిసింతర్వాత, నాకు నేను క్రొత్తప్రాముఖ్యాన్ని ఆపాదించుకున్నాను. ఎవరితోటి పంచుకోడానికి వీల్లేని రహస్యంతో మనోతీక్షణం ఎక్కువైంది. ఆవిషయం నమ్మేటందుకు ఆధారాలు నా కేవీ కనబడకపోయినా, నమ్మాలని మాత్రం వుండేది. జీవితానుభవం అనే కత్తికి పదునట్టినట్లుగా వుంది. దాంతో ఎవర్ని పడితే వారిని నరికెయ్యొచ్చు—నరక్కపోవడంలో శక్తి, ప్రభావం వుంటాయి.

ఎన్నోసార్లు నాగభూషణంగారి మృత్యువునాటి విషయాలని స్మరించిచూశాను. ఆత్మహత్య నెగ్గాలంటే రెండు కావాలి: మొదటిది అవకాశం, రెండోది ప్రబలమైన కారణం.

అవకాశం బొత్తిగా లేదనడానికి వీల్లేదు. నాగభూషణం డాక్టరు. అప్పుడప్పుడు గుండెల్లో నొప్పిరావడం వుండేది. ఉపశాంతి నిమిత్తం మార్ఫియా, వెరొనల్ మొదలయిన మత్తు పదార్థాల వాడకం వుంది. ఆ రోజు ఉదయం తెల్లారకుండానే పెద్దమ్మాయి కాఫీకలపడానికి వంటింట్లో కెళ్ళింది. నేను తెల్లవార్లూ మేలుకున్నట్లు యిందాక చెప్పినా, అల్లా వోరగిలి గోడకి జారేసినా కునుకుతీసివుండడం అసంభవం కాదు. నాకు బాగా జ్ఞాపకం...ఎనిమిది గంటలకి గది వూడ్చడానికి పనిపిల్ల చీపురుచ్చుకొచ్చింది. గదినిండా ఇన్‌జెక్షన్ ట్యూబుల పగిలిన ముక్కలు, అట్టపెట్టెలు పడివున్నాయి. వాటిని వో పక్కగా చేరవెయ్యడంలో పలాయుధం చేతివేలుకి గాజు పెంకు గుచ్చుకుని రక్తంరావడం, కట్టుకట్టడంకోసం ఆమెనూ నేనూ ముందుగదిలోకి వెళ్ళడం - నాకు గుర్తు. ఆ ఐదు నిముషాలలోనూ, నాగభూషణంగారు ఆత్మహత్య చేసుకొని వుండచ్చు. మరో రెండు వెరొనాల్ టేబ్లెట్సు మింగితే చాలు లేక, వాసుదేవరావు నిద్రకోసం క్లోరోఫారంకూడా వాడమన్నాడు - దాన్ని ఎక్కువగా వాడివుండొచ్చు. పద్మావతి చూసికూడా, తనకి ఆ మందుపర్యవసానం అర్థంగాక, వారించకపోయివుండొచ్చు; చనిపోయినతర్వాత అర్థమైవుండొచ్చు.

ఐనా నేను నమ్మలేను. అట్లాంటిపని చేసివుంటే, లక్షణాలు బైటపడకమానవు. రెండోమారు గుండెపోటు వొచ్చి

నప్పుడు, ఆయనకి స్పృహవుంది. నేను చూచాను. నేను డాక్టర్ని — నాకు తెలుసు. చావుకి కారణం 'కొరొనరీ త్రోంబొసిస్' అన్నది నేనే.

వాసుదేవరావు, కుట్టి ఘర్షణపడ్డ విషయంకూడా అదే!

ఎంజినా పెక్టోరిస్ నాలుగైదుమార్లు వొచ్చి నయం కావొచ్చు. అటువిదవ త్రోంబొసిస్ వొస్తే చావు తప్పదు.

అవకాశవశం సంగతి వొదిలేసి, ప్రబలమైన కారణం ఏదన్నా వుందా అంటే ఏదీ కనిపించదు. ఒక భయంకరమైన అవస్థ సంక్రమించినప్పుడు, దాన్ని ఎదుర్కొనే మార్గంకాని, మరోవిధానం కాని లేనప్పుడే ప్రాణి ఆత్మహత్య తలపెడుతుంది. ఈరెండే మార్గాలు — వీటిల్లో ఏదో ఒకదానంట ప్రయాణం చెయ్యి — అన్నప్పుడు ఆత్మహత్యకి దిగదు. ఈ వొక్కటే మార్గం — కాని అటు నువ్వుపో లేవు — అన్నప్పుడే ఆత్మహత్య.

పరీక్షలో ఫేలయిన విద్యార్థికి, రెండుమార్గాలున్నాయి. మళ్ళా చదివి కృతార్థుడవొచ్చు; లేకపోతే చదువు విరమించి, వుద్యోగంలోకి దిగొచ్చు, కాని వొక సినిమాస్టార్ని పెండ్లి చేసుకోవాలని సంకల్పించిన విద్యార్థి ఆ సినిమాతార మరొకర్ని వివాహమాడిన విషయం తెలుసుకున్నప్పుడు, ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడంటే — అతని దృష్టిలో ఆ ప్రబలమైన కారణమే. మరొక సినిమాతారని చేసుకుందువుగాని లేరా — అన్న వోదార్పు వెక్కిరింపై మృత్యువుశరణ్యం వెదుకుతుంది. తర్కం బాగానే వుంది. కాని,

మానవహృదయం తర్కబద్ధంగా ప్రవర్తించదు. పరీక్షలో ఫేలయిన విద్యార్థి ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడు; సినిమా

తారకోసం తహతహలాడిన విద్యార్థి, పక్కింటివారి సూరమ్మతో నిక్షేపంలా కాపరంచేస్తాడు.

అనారోగ్యం, రోగబాధ భరించలేక ఆత్మహత్య చేసుకోడం లేకపోలేదు. నాగభూషణంగారు ఆపని చేస్తాడనుకోగలమా? పైగా ఆబాధకి వుపశాంతి వుంది. ఆయన డాక్టరు. పిల్లలు, భార్య, – యింత సంసారం వొదులుకుంటాడా?

నా కేమీా పాలుపోక, అనేక చిత్రమైన కారణాలు సృష్టించుకున్నా. ఏదీ తృప్తి నివ్వలేదు. ఒకొక్కమారు, సామర్‌సెట్ మాఘం యీ విషయాన్ని ఎట్లా సమర్థిస్తాడో వూహించేవాడిని. ఆ వూహ యీవిధంగా సాగేది.

మాఘమ్ సానుభూతి పురుషులపైనా, ద్వేషం స్త్రీలపైనా.

స్త్రీల వంచనలకు లొంగకుండా పురుషులు వారి బారినుండి తప్పించుకుపోతారు. స్త్రీ పాత్రలకి శరీరాలుతప్ప, మెదడు, ఊహా, ఘానవత్వం వుండవు. ఇవన్నీ పురుషుడిసొత్తు. స్త్రీలకి కావల్సింది సంఘంలో పలుకుబడి, హోదా, అధికారం. వీటినిసూచించే భౌతిక పరికరాలు – అంటే కార్లు, బంగళాలు, నౌకర్లు, దుస్తులు, నగలు వగైరా. వీటిని ఏ మొగాడు ఎక్కువగా సంపాదించిపెట్టగలిగితే, ఆ మొగాడికోసం వారు శృంగారంవలని పన్నుతారు. అందరూ యీ వేటలో కృతకృత్యులు కాలేరు. అట్లాంటప్పుడు, ఏదోవిధంగా, తమ అపజయానికి ప్రతీకారంగా పగసాధిస్తారు. దీనికి పురుషపాత్రలు లొంగరు. ఆ సందర్భాలలో, నిరంతరం స్త్రీలకీ పురుషులకీ 'సంసారం' అనబడే సంఘర్షణ జరుగుతుంటుంది. దాని పర్యవ

స్థానం ఎన్నడూ నిర్ణయించలేరు. పురుషుడు గెలిచినప్పుడు సంఘం పురోగమిస్తుంది; స్త్రీ గెలిచినప్పుడు, సంస్కృతిపతనం జరుగుతుంది.

ఈ సిద్ధాంతాల ప్రకారం, పద్మావతిదృష్టిలో తనకి తగిన భర్త కాడన్న మాట నాగభూషణం. పద్మావతి వుత్తమ శ్రేణికి చెందిన సంఘంలో వ్యక్తి: తనవాళ్ళంతా పెద్ద పెద్ద హోదాలోనివారు. ఆమె తలంచినట్లుగా భర్త పైకిరాలేదు. రాడని తెలుసుకుంది ఇంక తనకి జీవితంతో నిమిత్తం దేనికి? తనకి తగినవాడు కాడని ఎన్నివిధాలుగానో, భర్తకి తెలియ వచ్చి వుండకపోయినా, తెలుసుకునే అవకాశం కలుగచేసి వుంటుంది.

అక్కలు, చెల్లెళ్ళు సౌందర్యానికి పేరుమోగిన వాళ్ళు. అందుకు నిదర్శనం, వాళ్ళందరూ మంచిహోదాగల మొగాళ్ళని తెచ్చుకోగలగడమే. ఆ సౌందర్యం తనకే వుందని భ్రమించి నమ్మడం, కుటుంబంపై ఎక్కువ అభిమానం వున్న వారికి ఎంతో తేలిక; పోనీ, భర్త అందమైనవాడా! పెట్టుకున్న పళ్ళు. అది తీసినప్పు డెట్లా వుంటాడో లోకానికి తెలీదు. లోకం తనని గురించిన అజ్ఞానాన్ని చాలా సంపాదించుకుంది. లోకానికి జ్ఞానభిక్ష పెట్టాలి. ఎట్లా? తన కోసం తన భార్య చేసిన త్యాగానికి తను తగడని నాగభూషణం నమ్మి, ఆత్మహత్య చేసుకున్నట్లు లోకానికి తెలిస్తే, తనఆత్మకి శాంతి. నా కా రహస్యం చెప్పేసి, ప్రాణం విడిచింది. భార్య భర్తద్వారా పొందిన సంతోషభక్తీ, తట్టుకున్న అన్యాయానికీ, అణగి మణగి వుండి పోవడంలో చూపిన త్యాగానికీ నాగభూషణం సిగ్గుపడి, కుమిలి

ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడని లోకం అనుకుంటే, పద్మావతిలోని వ్యక్తిత్వం, ప్రత్యేకతా విశదమై తన మరణానంతరమేనా, విజయం సాధించిన వృత్తకథానాయిక అవుతుంది.

దీనిప్రకారం పద్మావతి భర్త ఆత్మహత్య చేసుకున్న పుకారు, స్వార్థం కోసం సృష్టించిందనీ, నిజంగా అల్లా చేసుకోలేదనీ స్పష్టమౌతుంది. పాఠకుడి దృష్టిలో, ఆమె హేయమైందిగా తయారవుతుంది. మానవుడికి స్త్రీలోకాన్ని మరోసారి పరాభవించే అవకాశం కథద్వారా చిక్కుతుంది.

ఇల్లా అనుకోవడంలో తృప్తిలేకపోలేదు. ఆలోచించిన కొద్దీ యిందులో ఎన్నో లోతులు, కోణాలు, శిఖరాలు గోచరమౌతాయి. మర్యాదలో, సంప్రదాయంలో వున్న కుళ్ళు వింతరూపాలు దాలుస్తూంటుంది. ఆ స్వరూపాలని ప్రదర్శిస్తే కుళ్ళుని కడిగినట్లేగా!

మరో సంవత్సరం గడిచింతర్వాత, ఎక్స్‌రే పరికరాలు కొనడానికి పట్నం వొచ్చాను. స్నేహితులని చూద్దామని జనరల్ హాస్పిటల్‌కి వెళ్ళాను.

డాక్టర్ కుట్టిద్వారా వేలాయుధం అంతక్రితంరోజే హాస్పిటల్ వొదిలి, కొంచెం నింపాదిగా వుంటంమూలాన, యింటికి వెళ్ళిన సంగతి తెలుసుకున్నాను. ఓసారి వెళ్ళి చూసొద్దామని బైలుదేరాను. వేలాయుధం గుమ్మంలో మంచంమీద ఓబొంత వేసుకుని దానిమీద పడుకునివున్నాడు. మరో ముసిలామె అతనికి వుపచారాలు చేస్తోంది. వేలాయుధానికి సంక్రమించిన వ్యాధి పక్షవాతం. మొదట్లో తీవ్రంగావున్నా,

కాస్త తగ్గి, తల మాటిమాటికీ వంకించే 'టిక్' జబ్బుగా పరిణమించింది. అతికష్టంమీద సమాట్లాడగల్గుతున్నాడు.

నాగభూషణంగారి పిల్లలవిషయం మాట్లాడుకున్నాం. పెద్దమ్మాయిమొగుడు బొంబాయిలో ఆర్. ఎ. గా పని చేస్తున్నాడుట. నాలుగోవాడు తాతగారిదగ్గర ఉంటున్నాడుట. రెండోఅమ్మాయికి మేనరికంచేశారుట. మూడోపిల్ల కాన్వెంట్ లో చదువుకుంటోందిట.

వేలాయుధం వున్న గదిగోడకి, నాగభూషణం, పద్మావతి చిన్నప్పుడు తీయించుకున్న ఫొటో తగిల్చివుంది. అది చూశాను. ఆ ఫొటోలో పద్మావతిని గుర్తుపట్టడం కష్టం. చాలా నాజూకుగా, ఆకర్షణీయంగా కూడా వుండనే చెప్పాలి. ఫొటోలో బాగుండే, 'ఫొటోజెనిక్' మొహం కాబోలు. నాగభూషణాన్ని గుర్తుపట్టడం మరీ కష్టం. అతను భార్యకంటెకూడా పల్చగా వున్నాడు. అయినా, ఆ ఎత్తు కిందిపళ్ళవల్ల నోరు వికృతంగా సాగారింది.

ఆత్మహత్యవిషయం వేలాయుధంతో ప్రస్తావించడానికి ధైర్యంలేదు. ఏదేనావుంటే బైటపడుతుందని, జబ్బు విషయాలు ప్రసంగించాను.

'సరిగ్గా ఎన్నిగంటలకి పొయ్యాడో నీకు జ్ఞాపకంవుందా?'

'లేదండి.'

'చనిపోయినప్పుడు, నువ్వు దగ్గరగా వుండిచూశావా?'

'లేదుకానండి...అంతకిముందుగా నాకు తెలును...'

'అంటే?'

'చచ్చిపోతారని.'

'ఎట్లా తెలుసు?'

'ఏవిధంగా చచ్చిపోయ్యారో నాకు తెల్సునండి. కాని ఎందుకండీ అవన్నీ సెప్పుకోడం?'

అని మౌనంలో పడ్డాడు వేలాయుధం. వేలాయుధం మాట్లాడింది అరవ తెలుగు. హాస్యాస్పదంగా ధ్వనిస్తుందని, మామూలు తెలుగులో అతనివాక్యాలు పొందుపరుస్తున్నాను.

'ఫరవాలేదు చెప్పు, వారిద్దరూ జీవించిలేరు.'

'ఆయన మామూలుగా సావలేదండి,'

'నాక్కూడా యించుమించు అట్లాంటి అనుమానంవుంది. పూర్తిగా చెప్పరాదు?' అన్నాను.

'మీరు రడుగుతుండారు గనుక చెబుతున్నాను. అర్ని ఆమె చంపేసినారండి.'

'ఆ!'

'అవును, నే చూశాను. కాఫీలో ఆ బిళ్ళలు వేసి యిచ్చారు. మత్తుబిళ్ళలంట – నేను చూశానండి, ఆట్నే కల పడం, యివ్వడం – దాంతర్వాత అరగంటలో పాణం యిడిచి నారు.'

నే నేమీ మాట్లాడలేకపోయ్యాను. దీని నిజా నిజాలు శాస్త్రీయంగా విమర్శించే మనస్తత్వం, వాతావరణం అప్పట్లో ఏర్పడలేదు. ఐనా, వేలాయుధం చెప్పింది అబద్ధమని ఋజువు చెయ్యడానికి సంకల్పించి, అన్నింటినీ సమర్థించడం మొద లెట్టాను.

'అది మత్తుమందు – డాక్టర్ సలహాపైననే యిచ్చింది. అందులో తప్పులేదు' అన్నాను.

'నాకూ తెల్సాండి. ఆయన అప్పుడప్పుడు పుచ్చుకుంటుంటాడు, ఒక్కటే బిళ్ళ. ఆ యమ్మగారు, నాలుగైదు కలిపి నారు...అంతేకాదండి......'

'ఇంకా ఏం జరిగింది?'

'నా కావేశంగానూ, భయంగానూ వుండి, దడొస్తా వుందండి...మందుసీసా సిల్కుదుమాల్లోకి బోర్లించి, ఆరి నుదురు, కళ్ళు, ముక్కు తుడిచినారండి. ఇప్పుడు నేతలికి నేను దొడ్డిగుమ్మంకాడ కెళ్ళిపోయినాను.'

'వేలాయుధం, నువ్వు ఆవిడకి బాగా ఎరుగుదువుకదా— అంత మంచావిడ లేదనే వాడివి — ఎందుకల్లా చేసిందంటావ్?' అని అడిగేశాను.

'చెప్పమంటారా? చెప్పమంటారా?'...

అల్లా రెండుమూడుసార్లు ప్రశ్నించి, వేలాయుధం మరి మాట్లాడలేకపోయ్యాడు. పల్స్ నీరసంగావుంది. ఆయాసం ఎక్కువైంది. నేను తొందరగా హాస్పిటల్ వాన్‌కి ఫోన్‌చేసి అతన్ని అందులో వేసుకెళ్ళి ఆస్పత్రిలో చేర్పించాను. ఒకటి రెండురోజులవరకూ స్పృహలేదట. నేను వూరికెళ్ళిపోయిన నెలరోజుల్లోనే అతను చనిపోయ్యాడని తెలిసింది.

ఈ విషయాలు నిజమైతే పద్మావతి పొరబడిందనుకోవల్సివాస్తోంది. ఎందుకంటే, వేలాయుధం రహస్యం కాస్తా నాకు చెప్పివేశాడు.

అందుచేత యీ అపవాదువెయ్యడానికి వేలాయుధానికి ఏదో మంచి సాకు వుండాలి. అదేమిటో వూహించవలసిందే

గాని, యిదమిత్థమని తేల్చేటందుకు ఆధారాలేవీ లేవు. భూస్వామి తత్వంపైన, కర్షకుడు – మజ్‌దూర్' చేసే దౌర్జన్యం అనుకుందామా? కూలివాడు తనకి తెలీకుండా, మజమూనుపైపై చూపే యీర్ష్య అందామా? కలిమిలేములకు నిరంతరం జరిగే యుద్ధానికిది జయభేరీయా? అదీ యిదీ కాక, సామర్‌సెట్ మాఘమ్‌కి వల్లె యీ ప్రాచీన మానవుడికి స్త్రీలోకంపైన ద్వేషమా?

పద్మావతి, భర్తని హత్యచేసిందన్న నేరంలో నిజానిజాలు పాఠకులు నిర్ణయించాలి. భర్తకి ఆత్మహత్య చేసుకుంటాడని పద్మావతి చాలా ఆశపడింది. కాని అల్లా జరిగే సూచనలు లేనందున, తనే ఆపని చేసేసి, ఆత్మహత్య చేసుకున్న పుకారుని లోకానికి అందజేసిందన్న వాదంలో కొంత బలం లేకపోలేదు. ఓవేళ ఆత్మహత్యచేసుకున్నాడన్న తన వాదానికి సాక్షులు కూడా అవసరం అనుకొని కాబోలు, ఆ పనికాస్తా వేలాయుధం చూస్తుండగా చేసిందేమో అనుకుంటే, మరింత బలపడుతుంది. వేలాయుధం అమాయకుడు; తనంటే భక్తి శ్రద్ధలుమెండు; అతను ఒకవేళ పసికట్టినా, అతను ఎవరికీ తెలియ పరిచేఘటం కాదని ఆమెకి బాగా తెలుసు.

కారణం యేదైనా, యీ రహస్యం బైటపెట్టేటందుకు యింతకాలం వేచివుండడం దేనికి? ఇట్లాంటి రహస్యాలు చనిపోయేముందు చెబితేనే మనశ్శాంతి కల్గుతుందిగనుక పద్మావతీ, వేలాయుధం యింతకాలం వేచివున్నారని పాఠకులు సద్దిచెబితేనే నే నంగీకరిస్తాను.

ఈ వాదంలో ప్రయోజనం నాకేమీ కనబడలేదు. మాఘమ్ సానుభూతి నాగభూషణంపైనా, పాఠకుల సానుభూతి వేలాయుధంపైనా వుండి, యిద్దరూ పద్మావతిని చులకన చేసి ద్వేషిస్తే, కళానుగుణ్యంగా విలువలేకపోయినా, కథకి సాంఘిక ప్రయోజనం దొరుకుతుంది. సంప్రదాయానికి లొంగిపోయిన వ్యక్తులు, ప్రజాస్వామ్యంలో వ్యక్తిత్వ ప్రకర్షకి అవకాశం లేకపోవడంవల్ల, కుతంత్రం సాగించి జీవితాన్ని మలినం చేసుకుంటారు కాబట్టి, అసాధారణ వ్యక్తులకింద, ఆచారంపై విప్లవంచేసిన ప్రయోజకులకు స్థానం కల్పించి, గౌరవించేవాతావరణం కల్పించే విధి ప్రభుత్వానికి, పాఠకులకీ వుందని యీ కథలోని నీతి.

ఇల్లా 'నీతిని' కథ ప్రయోజనాన్ని పాఠకుడి మొహాన కొట్టి తబ్బిబ్బుచెయ్యడం ఆధునికతత్వం కాదనుకుంటాను. రాగద్వేషాలతో నిమిత్తం లేకుండా వ్యక్తుల ప్రవర్తన, పరిస్థితులకు అతీతం కానిదిగా, త్రాసులో తూచి చూపడం వుద్దేశంగా పెట్టుకున్న నేను, ఆత్మహత్యకీ, హత్యకీ అంగీకరించను. నాగభూషణంగారిది సహజమైన మరణమేనన్న నా నమ్మకానికి ఋజువు యీ కథని యింకా పెంచలేకపోవడంలో వుందనుకుంటాను.

కార్యసాధకుల మహాకావ్యం

(వాక్ చిత్రం)

ప్రపంచభారం ముగ్గురిమీద వుంది. పనిచేసేవారు; ఏం చెయ్యాలో చెప్పేవారు; వీరు సరిగ్గా చెప్పారో లేదో, వీరు చెప్పింది వారు చేస్తున్నారో లేదో గమనిస్తూ, అసలు ఏం చెప్పాలో నిర్ణయించేవారు. మొదటివారు కష్టజీవులు; రెండో రకంవారు మేధావులు, మూడో రకంవారు పాలకులు. కీర్తి, పలుకుబడి, పేరుప్రతిష్ఠలు, అధికారం, డబ్బు, గౌరవం అన్నీ యీ మూడోరకంవారికే దక్కుతున్నాయి. వీరుకాక నాలుగో రకంవారు కూడా వున్నారని యీ మధ్యనే తెలుసుకున్నాను. ఈ మూడురకాలవారి చర్యలని చూస్తూ, ముక్కుమీద వేలేసుకుని 'ఔరా!' అని లోపల అనుకుంటూ కూర్చునేవారు. నేనీ రకంవాడిని. ఈ నాలుగోరకంవారి ప్రతినిధిగా వారి గుణగణాలను పొందుపరుస్తున్నాను. మేం అందరం చాలా మంచివాళ్ళం. ఎవరిజోలికి పోము – తుదకు మా జోలే మాకక్కర్లేదు. ఒక సంఘటన జరిగిపోయిన చాలాకాలం వరకూ, మాకు దానివిషయం తెలవదు. ఆ సంఘటన గురించి కొన్ని అభిప్రాయాలు ఏర్పరచుకొని, ఇతరులకి చెబుదామనుకున్నప్పుడు, వారందరూ ఆ సంఘటన మరచిపోయేవుంటారు. మాకింక చెప్పే అవసరంలేదు. ఇతరులతో సంభాషించేటప్పుడు, ఎన్నెన్నో చమత్కారమైన భావాలు, సమాధానాలు మా బుర్రలలో చటుక్కున మెరిసి మాయమైపోతుంటాయి. వాటిల్లో వొక్కదాన్ని చెప్పడానికి చక్కటి మాటలు వెదుకుతూండగా, ఆ

సంభాషణ సమయం గడిచిపోయి, అవతల వ్యక్తులు నిష్క్ర-
మించడం మామూలుగా జరుగుతూవుంటుంది. ఒక జడ్జీగారు
భార్యని పిలిచి 'ఈ మెట్ల మీంచి దిగి వెళ్ళిందెవరు?' అని ప్రశ్నిం
చారట. వారం కిందటి దాకా 'అది పిల్లి' అని ఆమె సమా
ధానం యిచ్చేదట. మేం అట్లాంటివాళ్ళం. మేం వూహల్లో
జీవిస్తాం ఆ సామ్రాజ్యంలో మేం పాలకులం — కాని పాలి
తులు లేరు. స్త్రీ ప్రజ్వలింప జేసుకొన్న సేనానాయకుడు మమ్మల్ని
తెగనమ్ముతున్నాడు. మాకు అనేక స్వప్నాలూ, తృష్ణ, వాంఛ,
అహం కావలసినంత వున్నాయి. దప్పికై మంచినీరు త్రాగితే,
దప్పిక తీరిపోయి ఆ అనుభవం దూరమైపోతుందన్న భయంవల్ల
మేం దప్పిక తీర్చుకోము. వాసనచూసిన పుష్పం త్వరితంగా
వాడిపోతుందే అనుకుని, దాన్ని తుంచం, వాసనచూడం.
గొప్ప సౌందర్యంకేసి చూస్తే, కన్నీటితో మలినమైన మా
దృష్టికి ఆ సౌందర్యం మలినమైపోతుందని భయపడి, దాని
కేసి చూడం — చూడకుండా, వినకుండా, స్పృశించకుండా,
సౌందర్యం మాదవాలి — యిదెల్లా సాధ్యం చెప్పండి! ఊహా
జగత్తులో ఏవో పిచ్చి ఆటలాడుకుంటూ వుంటాం. కాని
మమ్మల్ని అల్లా విహరించనివ్వరు. ఎవ్వరో చెయ్యిపట్టుకుని
స్థూలజగత్తులోకి లాక్కుపోతూంటారు. ఏమిటో చదువులట,
ఉద్యోగాలట, పెళ్ళి సంసారంట. కూరగాయలు, రైళ్ళు,
కోర్టులు, డాక్టర్లు, డబ్బుట! 'మార్కెట్టుకెళ్ళి కూరలు పట్టు
కురా' అని ఎవరో కసిరి, మా చేతిలో సంచీ యిచ్చి జేబులో
నోట్లుపెట్టి తరుముతూ వుంటారు. ఎక్కడ మార్కెట్టు?
పుచ్చొంకాయ ఎట్లా వుంటుంది? చేదు దోసకాయని పసి

గట్టగలవా? ముదిరిన బెండలో బండారం బైటపెట్టగలవా నా బెండరాజా? ఈ ప్రశ్న పరంపరకి సమాధానం ఎవ్వరూ చెప్పరు. అనుభవంవల్ల ముదిరిన బెండవైనం తెలుసుకున్నా, మళ్ళా మార్కెట్‌కి వెళ్ళినప్పుడు, ఆ అనుభవం వుపకరించదు. ఆ బెండ అక్కడ వుండదు. ఎవరో దాన్ని పట్టుకుపోయి తినేస్తారు. ముదిరినబెండ తినరు కాబోలు. మేకలికి పెడతారా? నాకు తెలీదు. మరో కొత్తబెండ అవతరిస్తుంది. దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలు, భవిష్యత్తు ఎవరికి తెలుసు? మాకుమాత్రం తెలవదు. రోజు రోజు యీ బెండలు, దోసలు, ఎఱ్ఱ పచ్చ మిరపకాయలు, బ్యాంకులు, ఇన్‌కంటాక్సు ఫారాలు, పని మనిషి, పగిలినగాజు, కింద వుద్యోగి వూడినపాగా, పెళ్ళిలో బాండ్ వాద్యం – యీ లోకం మాకు కొత్తగా, వింతగా కనిపిస్తూనే వుంటుంది.

ఎల్లా జరిగిపోతాయో చిత్రం, అందరిలాగే మేమూ తయారవుతాం. స్కూళ్ళకెడతాం, చదువుకుంటాం, పెరిగి పెద్ద వాళ్ళమవుతాం, మాకూ పెండ్లిళ్ళు అవుతాయి. అత్త, మామ, మరదళ్ళు, తోడల్లుడు – వీళ్ళందరూ వుంటారు. తమాషా.

'నన్నెరుగుదురా?'

'ఎరక్కేం?'

'చెప్పుకోండి'

'ఇంకానయం – మీరు రాజారావుగారు'

'కాను, మీ తోడల్లుడు మేనమామగా రబ్బాయిని. జగన్నాథంపెళ్ళిలో కలుసుకున్నాం' అంటాడాయన. మధ్యలో

యీ ఖర్మార్థం ఏమిటి? ఏమో! ఎందుకొచ్చింది – గమ్ము నుండు! అనుకొని నోరు నొక్కుకొని, – రాజారావు వెళ్ళి పోయింతర్వాత లెండి – చూస్తుంటాం.

మేం ఎవరికేనా నమస్కారాలు పెడితే, అవి తిరిగి మాకే రావడం, పోస్టువాడి చేతులో అలా పెట్టడం మామూలే. ఎవ ర్నేనా మందహాసం చేసి ఆహ్వానిస్తే, అవతలవాడు సిగ్గుపడి, మొహం తిప్పేసుకుంటాడు. అప్పుడప్పుడు నౌకర్లు మొదలైన వారిని గదమాయించబోతాం మమ్మల్ని. కోపం తెచ్చుకొని, నానాతిట్లూ తిట్టి, అధికారం చెలాయిస్తాం. కాని అదేం ఖర్మమో, అవతలవాడు నవ్వు ఆపుకుంటాడు. ఆ దృశ్యం చూసి, మేమూ వచ్చే నవ్వుని ఆపుకోలేక నవ్వేస్తాం. మమ్మల్ని గదమాయించమని పురికొల్పిన వ్యక్తులు, మమ్మల్ని గదమా యించడంతో ఆ వినోదఘట్టం సమాప్తమవుతుంది.

'తెలిసిందా, ఇంకెప్పుడూ అల్లా చెయ్యకు. చేశావంటే, చెవడా లెక్కెడదీస్తాను. మొట్టికాయ వేస్తాను. మా చిన్నప్పటి మేష్టారులా తొడపాశం పెడతాను, జాగ్రత్త!'

'అదేమిటండీ – ఆ అబ్బాయిని కసురుకుంటారు? అతను డాక్టరుగారబ్బాయి.'

ఇట్లాంటి పొరబాట్లు చేసినవారికి పుట్టగతులుంటాయా? ఎవరింటికేనా వెడితే, పనవగానే, అందరిలాగా, 'వెళ్ళొస్తాం' అని లేచిరావడం మాచేతకాదు. గొంతు సవరించడం, 'అహహ' అని సకిలించడం... యీలోగా ఇంటి యజమాని మమ్మల్ని బైట దిగవిడిచి, తలుపు గడియేసుకు పోవడం జరుగు

తుంది. మమ్మల్ని యీడ్చుకుపోవడం యమధర్మరాజుకి కూడా అంత సులభవుకాదు. సావిత్రి మా పెద్దక్క!

మాకు పలుకుబడిలేదు. – 'కానీ తక్కువైంది – రేపిస్తాలే' అంటే దుకాణదారుడు ఘూరుకోడు. చొక్కా విప్పించి దగ్గరుంచుకుంటాడు. మా కెవ్వరూ దగ్గరస్నేహితులు లేరు. మా అభిప్రాయాలుఎవ్వరికీ అక్కర్లేదు, మేం చెప్పింది ఎవ్వరూ వినరు – అసలు అడిగేవాళ్ళే లేరు. ఏపనిమీదా మమ్మల్ని పంపరు. మాకు పేరు ప్రతిష్ఠలు లేవు. – కీర్తిలేదు. అన్నింటి కన్నా ముఖ్యం మాకు డబ్బులేదు. ప్రపంచంలో యింత డబ్బు చలామణి అవుతోందంటే మా కాశ్చర్యం. ఇచ్చేవాడెవడు? పుచ్చుకునేవాడెవడు? మాకు అధికారంలేదు. మేం చెప్పింది ఆఖరికి దేవుడుకూడా చెయ్యడు.

ఇదంతా అతిశయోక్తి అంటారా? నా కో వెయ్యి కావాలి. పంపించి ఆమాట అనండి. మళ్ళాతిరిగియిస్తాలెండి. ఆ డబ్బు స్వరూపం చూడనివ్వండి చూసి, కాదూ కూడదంటే అప్పుడే తిరిగి యిచ్చివేస్తాలెండి. దీనికి కారణం ఏమిటంటారు? ముందే చెప్పాను. మేం చాలా మంచివాళ్ళం అని. మంచి వాళ్ళని సంఘం క్షమించదు. 'తన చుట్టూవున్న సమాజంలో వ్యక్తులకంటె మంచిగా వుండటానికి యత్నించినవాడు, 'దుర్నీతి' అనే గుమ్మంలో కాలుపెట్టినట్లే' అన్నాడు వొక పాశ్చాత్య తత్వజ్ఞుడు. ఎటొచ్చీ మంచిగా వుండటానికి మేం యత్నించే అవసరంలేదు. అసలు 'యత్నం' అనేది మాకు సాధ్యంకాదు. సహజంగా, పుట్టుకతోనే స్థిరపడిపో యిన మంచివాళ్ళం మేం.

మమ్మల్ని తృప్తిపరిచేటందుకు కొందరు మమ్మల్ని 'పాలకుల పాలకులు' అని వ్యవహరిస్తున్నారు. మా బుర్రలోంచి ఏవో భావాలొస్తాయి. మేం చనిపోయిన తర్వాత, ఏ వొకరిద్దర్నో అవి ఆకర్షిస్తాయి. వాళ్లు వాటిని ప్రచారం చేస్తారు. విప్లవాలు, యుద్ధాలు జరిగిన తర్వాత వాటిని ప్రజలు ఆమోదిస్తారు; వాటిమీద వొక సమాజం నెలకొల్పబడుతుంది; ఒక నాగరికత ప్రారంభమవుతుంది. ఇవన్నీ మేం చనిపోయిన తర్వాత. రాత్రికి మాకు తిండిలేదు.

మాకు తిండి కల్పించడానికీ, మా పలుకుబడి పెంచడానికీ, మమ్మల్ని పైకి తీసుకురావడానికీ, ఆధునికయుగంలో ఎందరో కృషిచేస్తున్నారు. ఈ కృషివల్ల వారు కోటీశ్వరులైపోతున్నారనుకోండి. అవుతేనేం? మాకు సమాజంలో వొక స్థానం ఏర్పరచి, మమ్మల్ని ఓ యింటివాడిగా చేయడానికి తోడ్పడే వీరి కృషికి మా కృతజ్ఞత.

ఇట్టివారిలో వొకరు మాది 'మిడత మనస్తత్వం' గా వర్ణించారు. మా మనస్సు దేనిమీదా కేంద్రీకరించదు. అల్లా అల్లా ఎగురుతోవుంటుంది. మేం సిమ్లా వెడితే, 'అయోధ్యా కన్యాకుమారికి వెళ్ళలేదే!' అని వాపోతాం. వేమన్నను గురించి వుపన్యాసం సాగుతూంటే షేక్స్పియర్ని గురించి ఆలోచిస్తాం. భార్య 'భోజనానికి లేస్తారా?' అన్నప్పుడు, పక్కింటూరి ప్రభావతిని స్మరించి ఆమె కళ్ళలోకి చూసినట్లు భార్యకేసి పరధ్యాన్నంతో చూస్తాం. సినిమాకెడితే, సినీనటుడు కావాలనిపిస్తుంది; నాటకం చూస్తే, రంగస్థలనటుడు కావాలని ఆశయం. కుస్తీపట్లు పోటీ చూస్తే 'పహెల్వాన్' అవాలని సంకల్పం;

ఉపన్యాసం వింటుంటే, 'డిమాస్థనిస్' 'సురేంద్రనాథ బెనర్జీ'లుగా ఐపోవాలని లోలోపల తీర్మానాలు. మిత్రులందరూ దండెత్తితే పొలాలు నాశనం. మా మనస్తత్వం వల్ల అట్లాంటి ప్రమాదం ఎవరికీ జరగదు. ఈ మనస్తత్వం గల వాళ్ళపైనుంచి ఆకలితో మాడిపోతున్న యుగయుగాల మనుషులు నడిచిపోతారు. వాళ్ళ కాళ్ళక్రింద నలిగిపోతాం. ఈ మనస్తత్వం నిర్మూలించేసి మన్మల్ని పైకితీసుకొచ్చే విధానం వుంది. దానికి చాలా డబ్బు కావాలి. చాలాకాలం శిక్షణ పొందాలి...పోస్టుద్వారా పాఠాలు పంపుతారు నిజమే. మా సందేహాలు మళ్ళా పోస్టుద్వారా పంపే తెలివే లేదనిగా మా గొడవ!

ఇవన్నీ కనిపెట్టి, కొందరు పాశ్చాత్యులు, మాకోసం బోలెడు గ్రంథాలు వ్రాశారు. 'సులువుగా 'విజయం' అనే నిచ్చెనెక్కడం!' 'స్నేహితుల్ని సంపాదించడం సులువు' 'ఎంత కావలిస్తే అంత;' 'లోకం నీ బానిస.' 'పైఉద్యోగం కావాలా?' 'ఇతరులపై అధికారం నీకుంది;' 'నీదేపైమాట,' 'ప్రేమించిన స్త్రీని పొందు.' 'నీశక్తి నీకు తెలవదు' 'అందరూ వింటారు నీ మాట;' 'నువ్వే నాయకుడవు.' 'శిఖరానికి నిచ్చెన' యివన్నీ ఆ గ్రంథాలపేర్లు. వీటివెల రూపాయి; రెండుకి మించదు. అన్ని రైల్వే బుక్‌స్టాల్స్‌లోను దొరుకుతాయి. రైళ్ళకోసం కాచుకున్నప్పుడల్లా యీ పుస్తకాలని కాస్త కాస్త చదువుతూ, వీటి భోగట్టా అంతా తెలుసుకున్నా 'లోకం నీ బానిస' ఒక్క పుస్తకం నన్నెక్కువగా ఆకర్షించింది. అది మాత్రం

చేసే రైతెళ్ళిపోయింది మాఆఫీణ్ణి తీసుకుని. నేను దిగపడిపొయ్యాను. అప్పుడు కొన్నాను ఆ గ్రంథరాజాన్ని.

కొన్ని మిలియన్ల కాపీలు అమ్ముడుపోయినాయని ఆ గ్రంథకర్తగారు చెప్పుకొన్నారు. ప్రపంచం అన్ని భాషలలోకీ - తుదకి నార్వేజియన్ భాషలోకి గూడా - అనువదించబడింది. భాషలన్నిటిలోకి తెలుగు లెస్స గాన, తెలుగులోకి అనువదించబడలేదు. పుస్తకం చివరలో ప్రముఖుల అభిప్రాయాలు, చదివి బాగుపడినవారి అనుభవాలు పొందుపర్చబడి వున్నాయి.

ఒకాయన యిల్లా వ్రాశాడు:

'మీ పుస్తకంలో పై అధికారి ప్రాపకం పొందటం ఎట్లా' అనే అధ్యాయం చదివి మీ సూత్రాలను ఆచరణలో పెట్టాను. దాని ఫలితంగా మొదట్లో నా మొహంకేసి చూడని మా పై అధికారి రోజూ మధ్యాహ్నం టీ కని మా యింటికే వచ్చేస్తున్నాడు. ఇప్పుడు ఆయన్ని వదిలించుకోడమే వొక సమస్యగా తయారైంది. ఆయన్ని వొదిలించుకొనే మార్గం సూచించండి' అని.

ఈ పుస్తకంలో ఆరు అధ్యాయా లున్నాయి. అందులో సూత్రాలను ఆచరణలో పెట్టాక కలిగిన ఫలితాలను, జరిగిన మేలును వ్రాసుకొనేటందుకు పుస్తకం చివరలో ఖాళీ కాగితా లున్నాయి. యీ పుస్తకం మీలో చాలామంది చదివే వుంటారు. మీకందరికీ నాలాగ వృద్ధిలోకి రావాలని వుబలాటం వుందని నాకు తెలుసు. లేకపోతే నే వ్రాసింది చదవరు. కాబట్టి ఆ పుస్తకంలో విషయాలన్నీ ఏకరువు పెట్టకుండా అందులోని కొన్ని ప్రధాన సూత్రాలను వివరిస్తాను.

'నీలో చాలా శక్తులున్నాయి. నాశక్తులు నాకు తెలియవు. కాస్తంత పట్టుదలతో పనిచేస్తే నువ్వెంతవాడవు అవాలనుకున్నావో అంతవాడవు అయ్యితీరుతావు. నీకు డబ్బు కావాలా? స్నేహితులు కావాలా? పలుకుబడా? అధికారమా? ప్రేమా? బలమా? అవును, నీ కివన్నీ కావాలి. నీకు పట్టుదల కూడా వుంది. దానికి తార్కాణం నీ వా పుస్తకం చదవడమే'

అల్లా సాగుతుంది మొదటి అధ్యాయం. తర్వాత ఆపుస్తకంలో విషయాలను ఆచరణలో పెట్టి గొప్పవారైన కొందరి వ్యక్తుల సంగ్రహజీవితాలు కూర్చబడివున్నాయి. సంఘంలో పలుకుబడి సంపాదించి పైకిరావాలంటే -యిప్పుడు నా గొడవ అది కనక - ఏం చెయ్యాలో గ్రంథకర్త కొన్ని నినాదాలు క్రింద క్లుప్తీకరించాడు.

అ: అనవసరంగా మాట్లాడకు.

ఆ: మాట్లాడేముందు నిదానించి చటుక్కున తట్టిన దాన్ని విడిచేసి మరేమన్నా చేస్తే బాగుంటుందేమో ఆలోచించి అది చెప్పు.

ఇ: నిన్నుగురించి మాట్లాడకు.

ఈ: అవతలవ్యక్తిని గురించి మాట్లాడు. అతని భార్య, పిల్లలు, సంసారం, అభిప్రాయాలు, అభిరుచులు తెలుసుకో. వీలైతే పొగుడు. మెచ్చుకో - మరీ భట్రాజులాగ కాక లౌక్యంగా స్తోత్రం చెయ్యి.

ఉ: ప్రతివాడు ఏవో కొన్ని తప్పులు చేస్తాడు. ఏవో లోట్లువుంటాయి. అని తెలుసుకొని సానుభూతి ప్రకటించు. అట్లాంటివి నీలోకూడా వున్నట్లుగా ప్రకటించు.

ఊ: అవతల వ్యక్తి స్త్రీ అయినప్పుడు ఆమె వయస్సు అడగకు.

ఋ. పై అధికారి దండించినప్పుడు తప్పుచు ఒప్పేసుకో. సమర్థించకు.

ౠ: ఇవన్నీ ఎప్పుడు ఆచరణలో పెడ్తావు? ఎప్పుడో అవకాశం వస్తుందని కూర్చోకు. వచ్చేనెల చూచుకుందాంలే అని జాప్యం చెయ్యకు రేపు ఆలోచిద్దాంలే అని అనుకోకు. ఇప్పుడు, ఈక్షణంలో ప్రారంభించు. లేచి వెళ్ళు'

నిజంగా చూస్తే యిందులోని ఏవీ కొత్త సూత్రాలు కావు. గీతాకారుడు, భర్తృహరి, వేమన్న ఏనాడో చెప్పినవే. కాని ఈ గ్రంథకర్త నా నిత్యజీవితంలోని విషయాలతో సమన్వయపరచి నినాదాలులాగ గద్యంలో సూటిగా చెప్పడంవల్ల ఉద్రిక్తుడనై పుస్తకం మూసి అవతలపారేసి రోడ్డుమీదికి వరుగెట్టాను. మొదట్లో ప్రత్యక్షమైంది రోజూ మా వీధిలో తిరిగే పిచ్చాడు. వాడు చక్రవర్తిట. వాడికి రాణీలు కావాలిట. వాడి సామ్రాజ్యంలో ప్రజలు లేరుట. నన్ను రమ్మని ఆహ్వానించాడు. ఏమిటో, నిజంగా ఆలోచిస్తే నాకూ వాడికీ తేడా ఏమిటి? వాడిభావాలే నాలోనూ వున్నాయి. ఎటొచ్చీ వాటిని పైకనే సాహసం నాలోలేదు. నా వ్యూహాసామ్రాజ్యానికి నేను చక్రవర్తిని. వాడు స్థూలజగత్తులో తిరుగాడుతున్నాడు. అతన్ని సంఘం చక్రవర్తిగా అంగీకరించలేదు. ఎందుకంటారా సంఘంలో ప్రతి వొక్కడు వారివారి వ్యూహాలలో చక్రవర్తులే. ఇట్లాంటివారిముందు ఈ గ్రంథకర్త సూత్రాలు ఎందుకు పనికి వస్తాయి? పిచ్చివాళ్ళు పైకి వొస్తారా, పైకివచ్చినవాళ్ళు పిచ్చి

వాళ్ళు అవుతారా? గబగబా ఇంట్లోకి వెళ్ళి సమాధానం కోసం మళ్ళా ఆ పుస్తకం తీశాను. దొరకలేదు. ఈ విషయం గ్రంథకర్తకి వ్రాద్దామని ఖాళీకాగితంమీద గుర్తుపెట్టుకున్నాను. ఒక బ్యాగ్ తీసుకొని ఒక నలభై ఏండ్ల ఆమె వరండాలో ప్రత్యక్షమయింది.

'ఆమె వున్నారాండి?'

నేను మాట్లాడలేదు.

'మిమ్మల్నే, ఆమె వున్నారా అండి?'

నాకు నవ్వొచ్చింది. నవ్వు ఆపుకున్నాను. ఈవిడ కేం సమాధానం యివ్వను? ఆవిడ ఒక అడుగు ముందుకేసి 'ఆమె యింట్లో లేరాండి' అని కంఠం పెద్దదిచేసి ప్రశ్నించింది. నాకు తెలిసిపోయింది. నాకు చెముడుఅని అనుకుంటోంది.

'నాకు చెముడుకాదండోయి' అని వెంటనే తట్టిన సమాధానాన్ని దిగమింగేశాను.

'ఎవరికోసమండి?'

'ఆమె లేరాండి?'

'మీ పేరు?'

'నన్నెరగరా?'

'అయ్యో, ఎరక్కేం!'

'లేడీస్‌క్లబ్ సెక్రటరీని.'

'మీ భర్తగారిపేరు?'

ఆవిడ నవ్వింది.

'మీవారిపేరు చెప్పండి' అంది.

'మా వాళ్ళు దేముంటుందండీ, సంతోషంగా చెప్తాను. మీ అంతటివారు అడగటం నేను చెప్పకపోవడమునా? కాని ఒక్క తిరకాసు వుంది. వరా నాకు అంటూ లేదు. ఎందుకో మీరు వూహించుకోగలరు. మీ క్లబ్‌లో నన్ను చేర్చుకో రాండి?'

'మీకు వివాహం కాలేదన్నమాట.'

'అన్నమాటేమిటండీ, బొత్తిగా కాలేదు'

'రాయలసీమ తుఫానునిధికి విరాళాలు పోగుచేద్దామని బయలుదేరాము. అయితే యిది రఘునాధంగారి యిల్లు కాదన్నమాట?'

'అన్నమాటేమిటండీ, బొత్తిగా కాదు. మూడిళ్ళు దాటాక నాలుగో ఇల్లు వారిది. మీరు వారిని కలుసుకోవాలని వుందండీ.'

'తప్పకుండా కలుసుకోవచ్చు. కాని ఒక్క తిరకాసుంది'

'అయ్యో పాపం! అడిగినందుకు క్షమించండి.'

'అదేమిటండోయ్, అసలు పెళ్ళికాందే.'

'అల్లాగా, క్షమించండి.'

ఆవిడ వెళ్ళిపోతోంది.

'ఏమండోయ్. మీ వయస్సు మాత్రం చెప్పకండేం.

ఆవిడ నవ్వుకుంటూ వెళ్ళిపోయింది.

నాకు 'చెముడ' నే కాకుండా 'పిచ్చ' అని కూడా అనుకుంటోందని నాకు తెలుసు. కాని ఏమి చెయ్యడం? ప్రతి ప్రజా నాయకుడు, కార్యసాధకుడు, వుద్యమకర్త, కొన్ని కష్టాలు

భరించాలి. కొన్ని త్యాగాలు చెయ్యాలి. ఈ అనుభవం ఖాళీ కాగితంలో వ్రాసుకున్నాను.

మరో వారంలోనే గ్రంథకర్తగారి సూత్రాలు పూర్తిగా ఆచరణలో పెట్టే అవకాశం దొరికింది. మా మామయ్యగారి వూరికి గంట రైలుప్రయాణం. పెట్టెలో జనం కిటకిటలాడు తున్నారు. కాని రైలు కదిలేసమయానికి చాలామంది దిగి పోయారు. పెట్టెలో మిగిలింది ఆరుగురం. ఒక ముసిలావిడ, ఆమె మనుమడు, తలపాగా ఆసామీ, ఒక పోలీసు, నా ఎదురుగుండా సీటుమీద ఒక ఘరానావ్యక్తి. పత్రిక తీసి చదువు తున్నట్లు అభినయిస్తూ ఆ పెట్టెలో వున్న వ్యక్తుల వాలకాలనుబట్టి వారు ఏ యే వృత్తులలో వుండివుంటారో వూహిస్తూ కాలక్షేపంచేశాను. తలపాగా ఆసామి వ్యాపారస్థుడు. ముసలామెను పోల్చుకోలేకపోయాను. పాలు, పిడకలూ అమ్ముతూ జీవితం గడుపుతుంది కాబోలు. మనవడు రబ్బరు త్రాడు తగిల్చిన బంతిని ఎగరేస్తూ తనవైపుకు లాక్కుంటు న్నాడు. సరే, పోలీసుఆయన పోలీసాయనే. నాకు చిన్న ప్పటినుంచీ పోలీసులన్నా, కాకీ చొక్కా, లాగు వేసుకున్న మిలటరీవాళ్ళు అన్నా చచ్చే భయం. ఒకేరకం దుస్తులు ధరించిన ఏ పదిమందిని చూసినా కూడా భయమే. ఎందుకో తెలియదు. చిన్నప్పటినుంచీ పోలీసులంటే భయం నేర్పుతారు కాబోలు. అసలు శాంతికాముకుగా జన్మించా నేమో లేక సహజమైన భయాన్ని అహింసాతత్వంగా మార్చు కున్నానేమో! ఈ భయమే అసహాయకుడుగా చేస్తుందనుకుం టాను. భయం దిగమింగుకొని సాహసం అలవర్చుకొంటే

మానవుడు సాధించని కార్యం లేదనుకుంటాను. ఇవన్నీ నాకు తెలుసు. కాని ఆదర్శానికీ ఆచరణకీ చాలా వ్యత్యాసముంది. పర్యవసానం ఏమిటంటే కాస్త దూరంగావుండి ఆ పోలీసాయన ముఖం కేసి మళ్ళా చూడలేదు. ఆ పక్క స్టేషనులో రైలు ఆగడం తలపాగా ఆసామి దిగడం మళ్ళా రైలు కదిలేవరకూ నేను గమనించనేలేదు ముసలామె పడుకుంది. రబ్బరుత్రాడు తెగిపోయి కుర్రాడు వృత్తి జంతితోనే ఆడుతున్నాడు. మళ్ళా పత్రిక చూశాను. వుద్యోగం ఖాళీల వివరాలు చదివాను. నాకు నచ్చినది ఒకటీ లేదు. 'వరుడు కావలెను' జాబితా చూశాను. నాకు తగినవారు ఒక్కరూ లేరు పరమపదించిన వారి చిట్టా చూశాను. నా కిది నచ్చింది. నా భావాలు చాలా చెడ్డవి. చనిపోయినవాళ్ళను గురించి చదవడం నా కిష్టం. ఆత్మ హత్యలు, హత్యలు మరీ యిష్టం. ఎవరేనా చనిపోతే వారిల్లు ఖాళీ అవుతుందికదా! వారుచేసిన వుద్యోగం ఖాళీ ఏర్పడు తుందికదా! ఎక్కడో విమానం తగులబడింది. మరెక్కడో యుద్ధం, రెండు లారీప్రమాదాలు, ఒక రాజకీయ హత్య. మరో ప్రాంతంలో కరువు. ఒక దేశంలో భూకంపం. మరో చోట అగ్నిపర్వతం ప్రేలుడు. పసిఫిక్ సముద్రంలో రెండు ఓడలు మునిగాయి. ఇవన్నీ ఆ పత్రికలో వార్తలు. ఒక్క రోజులో యింతమంది చనిపోయారే, యిన్ని ఖాళీలు ఏర్పడ్డాయే. నాకుమాత్రం వుద్యోగం దొరకదేం? ఎదురుగా కూర్చున్న ఘరానావ్యక్తి నోట్లో సిగరెట్టు పెట్టుకొని అగ్గిపుల్లకోసం సంజ్ఞచేశాడు. నా దగ్గర లేదు. పోలీసాయన కేసి చూపించాను. నా చేతిలో పత్రిక ఆయనకు యిచ్చాను. ఆయన సిగ

రెట్టు ముట్టించి పత్రిక చదువుతూ కూర్చున్నాడు. ఆయనకేసి పరకాయించి చూశాను. వయస్సు ముప్పై ఫైలోపు. దట్టంగా బూసాలున్నాయి. ఖద్దరు లాల్చీ, పైన కండువా, కళ్ళజోడూ, మధ్యపాపిడ, రెండు అంగుళాలు నడిచి జుట్టు సుడులు తిరగటం మూలాన్న నిలచిపోయింది. ఆయన విద్యార్థి కాడు, వుద్యోగి కాడు, రైతు కాడు, వ్యాపారస్థుడు కాడు, భూతవైద్యుడు కాడు. ఇల్లా ఆయన ఏం కాడో ఒకరోజల్లా చెప్పుకుపోగలను. మరెవరు? శాసనసభాసభ్యుడేమో! ఆయన ప్రాపకం నాకవసరం. 'అల్పుడా! మందభాగ్యుడా, ఇంకా ఎంతకాలం జాప్యం చేస్తావు? రైలుచక్రాలకింద నిమిషాలు నలిగి చస్తున్నాయి. ఆయన్ని మంచిచేసుకోవాలని లేదా? ఆయన్ని పలకరించవేం? లే, వెళ్లు! మాట్లాడు' అని అంతరాత్మ దండిస్తోంది.

'బాగా చెప్పావు. యింకా చివాట్లుపెట్టు. నాకు మీ భాష రాదు. వొస్తే నేనూ నాలుగు తిడుదును' అని గంధకర్త గారు అంతరాత్మని పురిగొల్పుతున్నారు. ఇంక నేను ఆలసించడానికి వీల్లేదు. గొంతుకసవరించుకుని వుపక్రమించాను.

'తమ నామధేయం...?'

ఆయనేమీ మాట్లాడలేదు.

'తమపేరు శెలవిచ్చారు కారు.'

ఆయనకి చెముడా అన్న అనుమానం రాసాగింది.

'మిమ్మల్నే' అన్నా కొంచెం బిగ్గరగా.

పత్రిక ముడిచేసి, నాకేసి చూశాడు.

'అయ్యా' అన్నాడు.

'తమపే రడిగాను,'

'మిమ్మల్ని నేనూ అదే అడుగుదా మనుకుంటున్నాను'

నా పేరు చెప్పాలనీ, మా తాతగారి పేరు చెప్పాలనీ - మా తాతగారి తండ్రిగారు కొన్నాళ్ళు దివాన్‌గిరి చేశాడుట. ఇప్పు డవన్నీ ఎవరు వాకబు చెయ్యొచ్చారులెండి—నాలిక చివరిదా కా వొచ్చేసింది. దానిని దిగమింగాను.

'తమ రెవరో,...'

ఏమిటి. చెప్పాలో స్పష్టంగా లేకపోతే వాక్యనిర్మాణం యిల్లాగే ఏడుస్తుంది.

'మిమ్మల్ని ఎక్కడో చూసినట్లున్నాను' అన్నా డాయన.

'మిమ్మల్ని తప్పకుండా చూశాను....కాకినాడా...? విశాఖపట్నమా...?'

'ఆ, జ్ఞప్తికొచ్చింది. మిమ్మల్ని నెల్లూరులో చూశాను' అన్నా డాయన.

నేను నెల్లూరుకిగాని, ఆ చుట్టుపక్కలకి గాని, రైలు ప్రయాణములో తప్ప వెళ్ళలేదు. కాని ఖండించటం తప్పనీ వాదనలోకి దిగవొద్దనీ, 'లోకం బానిస' గ్రంథకర్తగారి నినాదం చెవులో అద్దె ఎగేసి కాపురం వుండి, ఇల్లు తన స్వంతదే అనే స్థితి కొచ్చింది.

'నా దేముంది లెండి. మీరంటే దేశం నాలుగు మూలలూ తిరిగొచ్చినవారు. పైదేశాలుకూడా పర్యటన...'

'ఎబ్బే—లెదండి—నా మొహం - మీ మాట చెప్పండి —మీరు ఉత్తర హిందూదేశం అంతా తిరిగొచ్చినట్లుగా వున్నారు' అన్నా డాయన.

'తాజమహల్‌ను గురించి మీ అభిప్రాయం వినాల నుంది' అన్నాడు.

'ఏం లేదు లెండి—కన్యాకుమారినుండి సూర్యాస్తమయం గొప్పగా వుంటుందిట. దాన్నిగురించి మీరేమన్నా చెబుతారేమో...'

సూర్యాస్తమయం వర్ణనపద్యం వొకటి జ్ఞప్తికొచ్చింది. దాన్ని నాలుకకిందే నలిపేశాను.

'మీ కండువా చాలాబాగుందండి – ఆ ఖాదీ ఎక్కడిదండి!' అన్నాను. ఆయన నా జోళ్ళకేసి చూస్తున్నాడు.

'మీ జోళ్ళు బాగున్నాయి. ఎంతకి తీశారు?'

'మీ కండువాగురించి చెప్పారు కారు...'

'ఆ—ఇదేముంది లెండి—ఇది నాది కానేకాదు. ఓ స్నేహితుడిది' అన్నా డాయన.

మీ స్నేహితుల్ని బట్టి,మీరెవరో చెప్పవచ్చునంటూ వుంటారు పెద్దలు. మీ స్నేహితుడి అభిరుచులు మంచివండి. బాగుంది కనుకనే మీరు దాన్ని ధరించారు. మీ స్నేహితుణ్ణి గురించి వినాలనుంది. చెప్పండి' అన్నాను.

రైలు నిలిచింది. కుర్రాడు ఎగరేస్తున్న బంతి తిన్నగా వొచ్చి ఆయన మెడకింద కండువా డాగుచేసి పడింది.

'మీవాడా?'

నా వొళ్ళు మండింది. ఈ దౌర్భాగ్యుడు ఆ మాత్రం వూహించలేదు. పెండ్లయి, అంతవయస్సు పిల్లడి తండ్రిలా గున్నానా— కళ్ళు లేవు? అందుకనే కండ్లజోడు పెట్టుకున్నాడు!

ముసలమ్మ, మనవడు దిగిపోయ్యారు. రైలు కదిలింది. ఘరానావ్యక్తిపై కోపం వచ్చేసింది. 'లోకం బానిస' గ్రంథ కర్తమీద కోపం వొచ్చేసింది. అసలు మొత్తంగా పుస్తకా లంటేనే కోపం రేగింది. ఎవ్వళ్లూ పుస్తకాలు చదువకూడదు.

పుస్తకాలకి అలవాటుపడినవాళ్ళు వూహాలో జీవిస్తూ, లోకజ్ఞానం లేక, అనాసుకులుగా, ఎందుకూ పనికిరాకుండా తయారవుతారు. పుస్తకాలని నిషేధించాలి ప్రభుత్వాలు. ప్రతి గ్రంథకర్త, ప్రభుత్వానికి పుస్తకానికి వెయ్యిరూపా యిలు చొప్పున సుంకం చెల్లించి మరీ రచనకి పూనుకోవాలి. దాన్ని పుస్తక భాండాగారములో భద్రంగా ఉంచాలి. దానిని చదవాలన్నవారు ఐదు రూపాయలు రుసుం చెల్లించాలి. అప్పుడు గాని యీ రాతలు, చదువులు తగ్గవు.

'లోకం బానిస' గ్రంథకర్త కేవలం ఆ పుస్తకం వ్రాసే బోలెడు డబ్బు సంపాదించాడు. ఇంకేపనీ వాడికి చేతగాదు. అతను పాశ్చాత్యుడు – వారి దేశంవారిని వుద్ధరిద్దామని వ్రాసు కున్నాడు. నే నెందుకు చదవాలి? పాశ్చాత్యుల నాగరికత వేరు. సంస్కృతి వేరు. వారి ఆదర్శాలే వేరు. వారిది కృత్రిమ జీవితం; విద్యుత్ పరికరాలపై ఆధారపడ్డ అసహజమైన జీవితం. వారి విజ్ఞానంలో జ్ఞానానికి స్థానంలేదు. వారి కళలు, వినోదాలు వేడుకలు, చౌకబారు విలువలు గలవి. వేగం, పైపై నిగనిగలు అశాశ్వతమైన, బుద్బుదప్రాయాలైన వెకిలి, బాహ్యా, శారీ రక, ఇంద్రియాల తృష్ణతో నశింపయ్యే రైలుపొగలాంటి జీవితా నందాలు వారివి. ఈ యుద్ధాలన్నీ ఆవిధానంవల్ల సంక్రమించి నవే అని వారే వొప్పుకుంటున్నారు. ఇంకా పైకి రా; డబ్బు

గడించు; అధికారం తెచ్చుకో. సుఖించు. నీ బాగు చూసుకో – ఇల్లా ప్రతివారూ కృషిచేస్తే వారందరి 'అహం' లూ ప్రేలి, ఢీకొని, యుద్ధంగా గాక, మరెల్లా అంతమొందుతాయి?

ఇంక నేనా – మాది వ్యవసాయ నాగరికత. ప్రకృతితో ముడిపడిన సహజ సంస్కృతి. ప్రపంచాన్ని తిలకించడం – ఆలోచన, తపస్సు – ఆధ్యాత్మిక చింతన, జన్మరాహిత్యం, 'అహం'ని చంపడం – యివి మా జీవితవిధానం. కడుపులో చల్లకదలకుండా, హాయిగా కొబ్బరిచెట్ల కింద చాపేసుకుని పరుండి, పక్షుల ప్రేమగానం వింటాను. ఆవుపాలు స్వయంగా పితుక్కుని త్రాగుతాను. భాగవతం చదువుకుంటాను. పొలం దున్నుతాను, కూరగాయలు స్వయంగా పండించుకుంటాను. చదరంగం ఆడుకుంటాను. రాట్నం త్రిప్పుతాను. నదిలో స్నానంచేసి, పరమాత్మని తెలుసుకోవాలని పూజచేస్తాను. నేనెక్కడికీ వెళ్ళను; నాకు డబ్బొద్దు – అధికారం వొద్దు, గొప్ప వొద్దు, బస్తీలొద్దు, విద్యుత్ నాగరికత వొద్దు, యుద్ధాలొద్దు; ఇంటికెళ్ళి ఆ పుస్తకాన్ని చించెయ్యాలన్నంతకోపం వొచ్చింది.

'అవునులెండి – దేశంలో జనాభా పెరిగిపోతోంది. కుటుంబనియంత్రణం మంచిదని పెద్దలంటున్నారు. మీబోటివారు ఆచరణలో పెట్టడం బాగుంది. మీరే మార్గదర్శకులు' అన్నాడాయన. ఇదెక్కడి గొడవ. నాకసలు పెండ్లేకాందే! ఖండించడం తగదు.

'మీ అత్తనారేపూరండి?' అని ప్రశ్నించాడు. పెండ్లిని గురించి, ప్రేమతత్వం గురించి నా అభిప్రాయాలు చెప్పాలని పించింది. ఎల్లా? అపతలవ్యక్తిని గురించే మాట్లాడాలి!

'మీ పిల్లల్ని గురించి చెప్పండి - చదువుకుంటు న్నారా? వారి వయస్సులు - అభ్యంతరమైతే వయస్సు చెప్ప నక్కర్లేదులెండి' అన్నాను.

'పిల్లల చదువు, ఉద్యోగావకాశాలు, జాతీయ విద్యా విధానం - వీటినిగురించి మీ అభిప్రాయాలు చెప్పండి.'

'మీరు స్వచ్ఛమైన తెలుగు మంచి జాతీయాలతో మిళాయించి మాట్లాడుతున్నారు సంస్కృతంలో పాండిత్యం సంపాదించినట్లున్నారు.' అన్నాను.

'నేనడిగినదానికి సమాధానం చెప్పకుండా తప్పించేస్తు న్నారు. మీరు కవిత్వం వ్రాస్తారు. కాదనకండి'

ఇదేం కర్మ!

'మీబోటి రసికుల ఆదరణ వున్ననాడే కవిత్వానికి దోహదం చేకూరుతుంది. ఏమంటారు?'

'మీరు చదువుకుంటున్నారా?'

'మీ వుద్యోగం...'

'ముందు మీ విషయం చెప్పండి.' అని కంఠం కాస్తంత పెద్దదిచేశాడు.

'అదేనయ్యా నేనూ అంటున్నది. ముందు మీ విష యం చెప్పమనే'

'ఏమిటయ్యా మహా, యిందాకటినుంచి చూస్తున్నాను. ఒక్క ప్రశ్నకీ సమాధానం చెప్పవు...'

'నీ వ్యవహారం మరీ ఘోరంగావుంది. సమాధానం చెప్పవు సరికదా, ప్రశ్న పరంపరలు కురిపిస్తున్నావు.' అన్నాను.

'నీ వ్యాకరణబద్ధమైన భాష నా నెత్తిలాగవుందిగాని, నీ పెళ్ళి, పెళ్ళాం విషయం చెప్పు.'

'ఏమయ్యోయి, యింతవరకూ చెప్పలేను. యిప్పుడు చెప్పేస్తున్నాను. నేను కవిని, బోలెడంత కవిత్వం వ్రాశాను. కాపీలు కావాలంటే నాకు వ్రాయాలి తెలుసా! నువ్వు చదవకపోతే సరా? నీలాంటి రసికులు ఎందరు తక్కువుంటే కవిత్వానికి అంత మంచిరోజులు. పైగా నా పెళ్ళాంగొడవ నీ కెందుకూ? అసలు నాకు పెళ్ళేకాలేదు. నీ పిల్లలవిషయం అఘోరించు.' అనేశాను వాళ్ళుమండి.

'మాటలు తిన్నగారానియ్. నాపిల్లలజోలి నీకెందుకు? నీలాంటిగాడి దిష్టి తగిలిందంటే అసలు పిల్లలే పుట్టరు. నీకొక్కడికే కాలేదనుకున్నావా పెళ్ళి. నాకూ కాలేదు. అసలు కాదు కూడా' అన్నాడు.

'ఏం, ఏంవచ్చింది తెగులు నీకు. గుడ్డివాడివా, కుంటివాడివా?'

'ఛీ, నోర్మూయ్.'

'ఛ, ఛా, నీ నోరు నీచేత్తో మూసుకో. మూతికి తాళం వేసి తాళంచెవి నా కియ్యి.'

ఆయన లేచి లాల్చీచేతులు పైకి మడుస్తున్నాడు.

'ఏదీ; యిప్పుడు వాగు.'

నేనూ లేచాను.

'ఏం కొడ్తావా? ఏయ్ పోలీసాయనా!' అని పోలీసాయన కూర్చున్న వైపుకి చూశాను. ఏడీ, ఎక్కడా లేడే. సీటు

కిందదూరి ఒక పుడ్డుకఱ్ఱ, నల్ల కంబళీ పైకితీసి చుట్టచుట్టి బయటకు పోయాడు.

జనం పెట్టెలోకి ఎగబడుతున్నారు. 'ఇది ఏ స్టేషన్?' అని అడిగాడు ఘరానావ్యక్తి.

'ఫలనా' అన్నారు ఎవరో.

ఘరానావ్యక్తి గబగబా సంచీ తీసుకొని జనంలోంచి పెట్టెబయటపడ్డానికి పెనుగులాట నాగించాడు. అతగాడిని ఎదుర్కొన్న వస్తుపరంపర ఒకటా. కొబ్బరికాయల సంచీ, కుడి ఎడమవైపులవారిని ధృతరాష్ట్రద్వయంగా చేయగల పాల కావిడి, మృదంగంలాగ మోగే కిరసనాయిలు డబ్బాలు; కట్టెల మోపు, మూతి వూడిపోయిన మిరపకాయల సంచీ, యీ సరుకు తాలూకు ఆసామీల సముదాయం. యిందరి లోంచి బయటపడటంలో ఘరానావ్యక్తిసంచిలోంచి ఒక గ్రంథ రాజం కిందపడి నలిగి చిరిగి తుత్తునియలు కాబోతుండగా పురావస్తు పరిశోధనలాంటి సాహసకృత్యంతో దాన్ని బయటికి లాగి, దులిపి ఘరానావ్యక్తికి యిచ్చాను. రైలు కదులుతోంది. ఆయన చాలా థ్యాంక్స్ చెప్పడం గ్రహించాను. ఆయనసంచీలోంచి పడిపోయిన పుస్తకం పేరు 'లోకం కాలిన' నా అభిమాన గ్రంథరాజం. చిన్ని పొరపాటు జరిగిపోయింది. నేను దిగవలసిన స్టేషన్ దాటిపోయింది.

సౌందర్యాన్వేషణ

ఇంట్లోకి సరుకులు తెద్దామని బజారుకి బైలుదేరాడు పరంధామయ్య. కాస్త చల్లబడింతర్వాత వెడతానన్నాడు. కాదు వెంటనే వెళ్ళమంది, ఆయనభార్య పార్వతమ్మ. ఎందుకో అతనికి వెళ్ళాలనేవుంది కాని, భార్య తొందరగా వెళ్ళమంది, కాబట్టి కొంచెం ఆలస్యంచెయ్యడంలో కాస్తంత తృప్తి. అదేం చిత్రమో! రకరకాలుగా మొగాడు తన ఆధిక్యతని ప్రకటించుకుంటాడు కాబోలు ననుకున్నాడు వెడుతూ. శెలవు రోజుకోసం వారం అంతా ఎదురుచూస్తూ, తీర వొచ్చింతర్వాత ఏమీ చెయ్యక వృథాగా గడిపేశామే అని బాధపడుతూ మళ్ళా పనిప్రవాహంలో కొట్టుకుపొయ్యే మధ్యతరగతి వ్యక్తి పరంధామయ్య. శెలవురోజున తన వ్యక్తిత్వానికి అనువైన పని ఏదో చెయ్యాలి. ఏం చెయ్యాలో అతనికి తెలియదు. ఇంట్లో గడపడం మాత్రం కూడదు. తనూ, భార్యా యింకెవ్వరూ లేకుండా, అల్లా అల్లా షికారు తిరిగి సినిమాకెళ్ళి, ఏ హోటల్లోనో భోజనంచేసి, పార్కులో పెళ్ళినాటి సంఘటనలను స్మరించుకుని, గేట్లుమూసేసి అందరూ ఇళ్ళకెళ్ళిపోయింతర్వాత గడ్డిలో ఆమెతొడమీద తలఆనించి పడుకుని ఏమీ మాట్లాడకుండా ఆకాశంలో నక్షత్రాలకేసి నిశ్చలంగా చూస్తూ విశ్వంలోని నిశ్చలత్వాన్ని తనలో నింపుకుని క్రొత్త సౌందర్యాన్ని ఆనందాన్ని పొంది...

అనుకుంటాడు; అంతే. ఆమె పుట్టింటికి వెళ్ళినప్పుడు యీ ఆలోచనలు వాళ్ళ ప్రణాళికస్వరూపం దాలుస్తాయి. ఆవిడతో వున్నప్పుడు వీటిల్లో ఏదీ ఆచరణయోగ్యంగా కనబడదు. ఎందుకో – క్రొత్త ఆనందం, క్రొత్త సౌందర్యం.

అదే పేచీ – వారిజీవితాల్లో ఆనందం సౌందర్యం లేవు. శారీరకసౌందర్యం అంత ముఖ్యమైంది కాదంటారు. మరేదో శీలంలో సౌందర్యమట – మనస్సులో వుంటుందట. బాహ్య సౌందర్యం వుంటేనే ఆ మిగతావికూడా వుంటాయి. అనాకారులైన కొందరు పెద్దలు, సుందరాకారులు విర్రవీగుతోంటే చూసి ఓర్వలేక, యీ సిద్ధాంతం ప్రతిపాదించి అమాయక ప్రజపై రుద్దారు. ధనికవర్గం రోగం కుదర్చాలని బీదతనంలో ఆనందాన్ని పొగిడిపారెయ్యమని కవులను ప్రోత్సహించారు. సూదిరంధ్రంలో ఒంటె దూరడం ఎంతకష్టమో, భాగ్యవంతుడు స్వర్గద్వారంగుండా దూరడం అంత కష్టంట. ఇదంతా వెనక. ఈరోజుల్లో యీ దగా అంతా బైటపడిపోయింది. ప్రతి వాడికీ తిండీ, బట్ట, కొంప, విశ్రాంతి, భార్య, పిల్లలు – కావాలి. నలుగురూ కూడబలుక్కుని, వాటాలు నిర్ణయించుకుంటే శాంతియుతంగా పరిష్కారమయ్యే పని యిదంతా. నేటి దేశాలు ఈ పనికి పూనుకున్నాయి.

సౌందర్యం ఎట్లా వొస్తుంది? డబ్బుంటే ఏదిపడితే అదే వొస్తుంది. ఆధునిక విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులు కనుక్కొన్న నూతన పరికరాలద్వారా అందాన్నికూడా పొందవచ్చు. సినిమాతారలని చూడండి. కృత్రిమమైనదైనా, ఆకర్షణీయంగా వుంటారా లేదా? ఉంటారు.

తన అందంగూర్చి పరంధామయ్యకి బోలెడన్ని శంకలు. మొగాడిఅందం ఎవడిక్కావాలి అని తృప్తిపడే ఘటం కాదు. అందం స్త్రీది, తెలివి పురుషుడిదీ అనుకునే రోజులు వెళ్ళిపొయినై. ఇరువురూ సమంగా ఎంచబడే రోజుల్లో తనలాగే స్త్రీ కూడా మొగాడు అందంగా వుండాలని కాంక్షించడంలో ఆక్షేపణ వుండనక్కర్లేదు. కొంచం పొడుగాటి ముక్కు. కాస్తంత పొట్టిదిగా వుంటే ఎంత బావుండును. ఎన్నోసార్లు అద్దంలో ముక్కుని వేళ్ళతో నొక్కిపట్టి పొట్టిదిగా చేసి చూసుకొని లోలోన సంతోషించేవాడు. పెదవులు కొంచెం వంకర— ఏవంకరా లేకుండా ఎవ్వరిపెదవులూ వుండవు — దాన్ని పోనిద్దాం. జుత్తు — పాపిడ తిన్నగా రాదు. — అన్నీ సుళ్ళే. వెంట్రుకలు లేచి నిలబడతాయి. బ్రిలియంటైన్లు అవి రుద్ది నీళ్ళురాసి అదిమితే ఓ పదినిముషాలపాటు అణిగి పడుంటాయి అంతే. మళ్ళా తడి ఆరగానే, విశ్వంలోకి పయనంచేసె రాకెట్‌లాగా తిన్నగా పైకి నిలబడతాయి. దానికేదో చెయ్యొచ్చు. చెయ్యాలి. విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులు యీపాటికి కనిపెట్టేవుంటారు, ఏదో సాధనం, కాని అది మన దేశం చేరుకుని నలుగురికి తెలిసి, అందుబాట్లోకొచ్చేసరికి ఆ వున్న జుత్తు కాస్తా వూడిపోదని అనుకోడం ఎల్లాగ? ఈ జుత్తు వూడే జాడ్యానికి ఏదన్నా మందు కనుక్కున్నారా శాస్త్రజ్ఞులు? ఆమధ్య ప్రపంచములో పెద్ద డాక్టర్లు వొకచోట సమావేశమై జుట్టు వూడ్డానికి మందులేదని తీర్మానించినట్లు పత్రికలో చదివి, బెంగెట్టుకున్నాడు పరంధామయ్య.

కాఫీహోటలుకి చేరుకున్నాడు. ఆలోచనలతో అతనికి దూరమే తెలియలేదు. హోటల్లో బల్లముందు కూర్చున్నంత వరకూ అక్కడికి చేరుకున్నట్టే తెలియదు. టిఫిన్ తీసుకున్నాడు. టీ త్రాగాడు. మళ్లా బైలుదేరాడు.

తనమాట వొదిలేద్దాం. పార్వతమ్మఅందం విషయం ఆలోచించు. ఆలోచించేటందుకేముంది? ఏమీలేదు. ఆమె అందంగావుండదు. ఏ అవయవానికా అవయవం, విడదీర్చి పరిశీలిస్తే ఏలోటూ కనబడదు.

నుదురు, జెడ, మెడ కళ్ళు, నోరు, చెక్కిళ్లు, చెవుల మీదజుత్తు, — అన్నీ దేనికవి బాగానేవుంటాయి. అన్నీ కలిపి మొత్తంగా చూడండి. ఏదో తిరకాసుంది. ఎందు కల్లా దగా చేసుకోవడం — విడివిడిగా ఏ అవయవాని కా అవయవం బాగుందనగలవా? కనుబొమ్మలకి ఆకారంలేదు. అర్ధచంద్రాకారం ఆకృతి కలిగి దట్టంగా, నల్లగా, స్ఫుటంగా వుండాలి. అల్లా లేవు. ఆ ముక్కు? కాస్తంత పొట్టిదనే వొప్పుకోవాలి. వేళ్ళతో ముందుకి లాగి చూసినప్పుడు, ఆ తేడా తెలిసొచ్చేది. మళ్ళా ఎంతో అక్కర్లేదు సుమండీ. కాస్తంత తన ముక్కులో పొడుగైన ఆ కాస్తభాగం కోసేసి, ఆవిడముక్కు మొనకి అతికించివేస్తే, ఆహా! ఎంత బాగుంటుంది! ఈ రకం ప్లాస్టిక్ సర్జరి వుందని చెబుతూవుంటారు. కాస్తంత ముందుకొచ్చిన పళ్ళని వూడగొట్టించి. చక్కగా కొత్తపళ్ళని అమర్చుకుందిట వొక సినిమానటి. ధన్యురాలు!

ఇంతకీ తను ఎక్కడికి నడుస్తున్నట్లు? ఇంట్లో సరుకుల కోసం. ఏం సరుకులు? జ్ఞాపకానికొస్తున్నాయి. ఎక్కడెక్కడ

దొరుకుతాయోకూడా అతనికి తెలుసు. ముందు ఆ కొట్లో కెడదాం. అదుగో, ఆ సందుమలుపులో.

సందుమలుపు తిరగగానే, వొకరివెనక వొకరు వరుసగా నిలబడ్డ జనం – రోడ్డంతా కమ్మేశారు. ఓ, ఏంజనం, ఏంజనం! ఏదేనా ఊరేగింపు కాబోలు. వరుసగా క్యూలో నిలబడడం దేనికో? మన ప్రజలకి ఎంత డిసిప్లిన్! ఇవతలప్రక్క మొగాళ్ళ క్యూ ఫర్లాంగుపొడుగు. అవతలప్రక్క స్త్రీల క్యూ. ఈ జనం ఎందుకు నిలబడ్డారో; క్యూచివరలో ఏముందో? ఈ క్యూ యోధుల పరమావధి ఏమిటో? వీ రారాధించే దైవం ఎవరు చెప్మా.

'ఏ అబ్బాయ్ – ఏమిటిదంతా?' సమాధానం చెప్పకుండా, ఆ కుర్రాడు పరుగెత్తికెళ్ళి క్యూలో కూరుకుపొయ్యాడు పైన పేలి ఊబిలో కూరుకుపోయిన విమానంకి మల్లే.

'ఏమిటండీ ఈ జనం అంతా?'

'అవును జనం'

అన్నాడాయన. అనడమూ, వెళ్ళి క్యూలో మునగడమూను – ముక్కుమూసుకుని గ్రహణంనాడు సముద్రస్నానం చేస్తూ మునిగినట్లు, భక్తుడు. తనకెందుకు, తనదోవను తను పోక. ఇందరు మనుషుల్ని వొదిలి ఎల్లా వెళ్ళడం? వారి రహస్యాన్ని ఛేదించకుండా మానవుడు అడుగు ముందుకివెయ్యలేడు. అదే మానవత్వం అంటే. తోటిమానవుడి రహస్యాన్ని పంచుకోడం.

'ఏమండీ యీ క్యూ దేనికండి?' పరంధామయ్యనే అడిగాడు వో పెద్దమనిషి.

'అదే నేనూ అడుగుతుంట'

'రండి వెళదాం.' అంటూ ఆ పెద్దమనిషి క్యూ రంగ భూమిపైకి దుమికాడు. అదొక రణరంగంలాంటిది. ముందు వాణ్ణి కొంచెంగా ముందుకి నెట్టాలి. – తోపు సరియైన శాస్త్రీతో జరగాలి. జోరైందంటే ఫెడీల్మని చెంపమీద కొడతాడు. వెనకవాడితో పిడిని తను తప్పుకోవాలి, వెనక్కి తిరిగి మంద హాసం చెయ్యాలి. ముందాయన్ని మంచిచేసుకోవాలి. ముందాయన చుట్టనోట్లో పెట్టుకుని అగ్గిపుల్ల కోసం తడుముకుంటుంటే, అగ్గిపుల్ల తనుగియ్యాలి. లేకపోతే వీపుమీద లాఠీకి లేని బూజుని దులపాలి. ముందు వ్యక్తి అంగుళం ముందు కెడితే యుగం గడిచినట్లే.

క్యూప్రభావంసుడిగాలిలా పరంధామయ్యని చుట్టేసింది. మానవహృదయం దేన్నో ఆసించి రోదిస్తుంటే తాను చెవులు మూసుకోగలడా! ఆర్తనాదం వినబడటంలేదా? తోటి మానవుడు చిక్కులోవున్నాడు. క్యూలో పడిపోయ్యాడు. క్యూ అనేది సంసారం కుళ్ళులాంటిది. అది రొంపి. ఒకమాయ. భ్రాంతి. అందులోంచి బైటపడే మార్గం చూసుకోమనే వేదాలఘోష.

'క్యూ చివరలో ఏముం దబ్బాయి?' కుర్రాడు వాగుతున్నాడు. క్యూసమరంలో గాయపడి వెనక్కి తిరిగొచ్చిన బాలవీరుడు.

'చంపిపారేశారండి – నిలబడి కాళ్ళునొందుతున్నాయి. అడుగో ఆ బొండుకాకిలా వున్నాడే ఆయన నెట్టిపారేశాడు. ఇట కామడగాడు;'

'ఇంతకీ ఏమిటట?'

'అందం అమ్ముతున్నారుటండి.'

అని బాలవీరుడు కుంటుకుంటూ నిష్క్రమించాడు. పరంధామయ్య పరధ్యాన్నం కట్టిబెట్టి వొక్క గంతేసి క్యూ చివరలో నాలుగంగుళాలు చోటుచేసుకుని స్థావరం ఏర్పరచుకున్నాడు. అమ్మయ్య! ఒక మజిలీ గడిచింది. మదీనా చేరాడు. మక్కాకి పోవాలి. వెనక మరో పదిగజాల పొడుగు జనం గొలుసుకట్టేసుకున్నారు. అందులో నిలబడు, కదలకు; అదే రాసిపెట్టాడు దైవం. ఓపిగ్గానిలబడు. దైవంనిన్ను పరీక్షిస్తున్నాడు. సమానం స్త్రీ సొత్తా? మొగాడిదీను. ఋజువుచెయ్యి. నిలబడు.

నిలబడ్డాడు పరంధామయ్య, కాసేపీకాలు, కాసేపా కాలు, ఆఖరికి రెండుకాళ్లూను. చేతులని ఏంచెయ్యడం? కట్టేసుకున్నాడు. కాసేపు బుజంపైన వేళ్ళాడతీయడం, కొంచెం సేపు మేడచుట్టూ వురిపోసుగోవడం. చేతులు. పైకెత్తు. దించు రెండుచేతులూకట్టుకో: అదొకశిక్షణ, డ్రిల్లు, యోగాభ్యాసం, క్యూ ఆసనం అనొచ్చు.

పరిసరాల పరామర్శ ముగించుకుని పరమావధిని గూర్చి ఆలోచించసాగాడు పరంధామయ్య. అందం అమ్ముతున్నారట. అందుకనే యింత జనం. చిత్రం. తను ఇంతకుముందు అందాన్ని గురించే ఆలోచిస్తూవుంట. కోయిన్సిడెన్స్కి తెలుగు తెలీదు జరుగబొయ్యే ఘట్టాలు నీడల్ని ప్రసరిస్తాయిట. తను సౌందర్యం గురించి ఆలోచించడం, ఆ సౌందర్యం లభ్యంకావడం – ఎల్లా వుందంటే – సత్యాలలోకి గొప్పసత్యం. సత్యం సంభవం కావడమే – లాగుంది. అందం అమ్ముతున్నారా? అందుకనే అంతమంది స్త్రీలక్యూ. అబ్బో! – రెండు ఫర్లాంగులు పొడు

గుగల క్యూలో స్త్రీలు, బాలికలు, కన్యలు, యువతులు, నడి వయస్కులు, వృద్ధ నారీలు – అందరికీ అందం కావాలికదా! అందం చర్మంఅంత లోతే అనడానికి వీల్లేదు. అందంక్యూ అంత మందంగలది.

క్యూ లో కాలక్షేపం కాదు. నిజమే. ముందువాడి వెన్ను ఎంతసేపని చూడగలం? వ్యక్తిత్వంలేనిదీ, ఆకర్షణ పరిపూర్ణంగా లోపించినదీ ఏదయ్యా అంటే మనిషివీపు – మొగాడివీపు. ఎంతసేపని చూడటం. వెనక్కి-తిరిగితే, ఆసామీ మీసాలమధ్య నలిగిన చుట్ట – అబ్బో! ఆయన కనుబొమ్మలు చూడు – అదొక పిల్లఅడివి – ఋషులు అడవిలో తపస్సు చేసుకుంటుంటే రాక్షసులు వారిని చావదన్ని తరిమి, ఆశ్రమం ధ్వంసంచేసింతర్వాత, మిగిలిన అడివిలాంటిది. అందుకనే ఆడాళ్ళకి వేరే క్యూ పెట్టారు. బాగుంది. పౌరస్వాత్వ బాధ్యతలు గుర్తెరింగిన ప్రజ. ఏమీ తోచకపోతే, స్త్రీలకేసి చూస్తూ కూర్చోవొచ్చు. క్యూ చివరలో అందం మాట ఎల్లావున్నా వారిఅందం చూసి అనుభూతి పొందితే తప్పేముంది. క్యూ లో నిలబడింతర్వాత, ముందువారిని, వెనకవారిని ఈ క్యూ ఎందుకని అడిగే అధికారంలేదు. పెరుగుట విరుగుట కొరకే అన్నట్లు చివరిదాకా అనుభవించి, తనకుతానే సత్యం తెలుసు కుని, హతమవ్వాలి.

అయినా, అందం అమ్మడం ఏమిటో! సరిగ్గావిన్నానా? సందేహం వొచ్చింది పరంధామయ్యకి. అందం కాకపోతే యింకేమనివుంటాడు ఆ బాలవీరుడు? అంగం, అండం, ఆలింగనం, అంబలి, అల్లం, అందం, అంధత్వం, అంతం, – విజ్ఞాన

సర్వస్వంలో 'అ' తో ప్రారంభమైన మాటల్ని స్మరించాడు. ఏదీనప్పడం లేదు. అందమే ఖాయం

ఏమీ సందేహం లేదు – అందమే. లేకపోతే యింత మంది స్త్రీలు, పురుషులు యీ క్యూలో అవతరించరు. ఎందుకు కాకూడదు? ఈమధ్య జర్మనీ, అమెరికా మొదలైన పాశ్చాత్య దేశాలనుంచి ఎందరెందరో ప్రముఖ విజ్ఞానశాస్త్రజ్ఞులు వొస్తు న్నారు. అనేక పారిశ్రామిక రంగాల్లో పనిచేస్తున్నారు. ఆమధ్య నెవరో కళ్ళడాక్టరొచ్చి, ఏవో ఆపరేషన్లుచేసి దృష్టి ప్రసాదిం చారట. మరెక్కడో మరో సర్జన్‌గారు చెవి ఆపరేషన్‌చేసి చెముడు కుదిర్చి వెళ్ళారట. ఈయనెవరో అందాన్ని చ్చేమూలికో పరికరమో తయారుజేసి అందజేస్తున్నాడు. అందం అమ్మడమే మిటి నానెత్తి, అంటే అందంగాచేసేపరికరాన్ని అమ్మడం అని. వాక్యంలో ఏదో లోపించింది.

'శ్రీమద్రమారమణ గోవిందో హరి' – క్యూ వో అడుగు ముందుకు కదిలింది. వేడిలో వేడి మరో అడుగు నెట్టి, జగద్రక్షకా, ఆపత్ బాంధవా – మరో రెండడుగులు.

అమెరికాలో క్యూలో కూర్చుని పేపరు చదువుకునేం దుకు కుర్చీలుంటాయిట. క్యూకోసం కొన్ని గ్రంథాలుంటా యిట. నమిలేటందుకు 'చూయింగ్ గమ్' తయారుచేసి అమ్ము తారట. ఎడంకాలు నెప్పిచేస్తే, కుడిదవడ కిందకి ఫిరాయించి చప్పరించడం, కుడికాలు నెప్పిచేస్తే ఎడమవైపుకి ఫిరాయించి చప్పరించడం.

సౌందర్యాన్వేషకుల ఆత్రుత పెరుగుతోంది. వెనక నుంచి వొక ప్రవాహం తోసుకొచ్చి, మరో రెండుగజాలు

ముందుకి కదిలారు. ఆ ముసలమ్మకి అందం ఏదీ? కనుబొమ్మలు నెరిసిపోయాయి, చర్మం ముడతలు పడింది. 'వార్ధక్యా'న్ని చిత్రించే ఛాయాచిత్రాల పోటీలో ప్రథమబహుమతి పొందే మొహం ఆమెది. ఈ వార్ధక్యం, జాడ్యం, మృత్యువు, యివన్నీ లేకుండాచేసే మార్గం కనుక్కోనేటందుకే సిద్ధార్థుడు సంసారం త్యజించి, ఏదో చెట్టుక్రింద కూర్చుని ధ్యానం సాగించి బుద్ధుడుగా అవతరించాడట. నిజంగా బుద్ధుడు సాగించినది సౌందర్యాన్వేషణే. — అది సాధ్యంకాకపోయినప్పుడు, వేరే లోపల అందం, నిర్వాణం, శాంతి అంటూ తత్వచింతనలో పడ్డాడు. హాలీవుడ్‌లో తయారవుతున్న అందం పరికరాలు 'మేకప్ మెటీరియల్స్' ఆరోజుల్లో వుంటే, సిద్ధార్థుడు ఎంతవరకూ సంసారం పరిత్యజించేవాడో చెప్పలేం. కళ్ళకింద ముడతలు, అక్కడక్కడ తెల్లవెంట్రుకలు, కంఠంలో గీతలు — వీటిల్లో దేన్నో ఒకదాన్ని సిద్ధార్థుడి సతీమణి నవ్వుతూ అవహేళనచేసివుండాలి. లేక భార్యలో ఆయన ఏదో ఒక వార్ధక్యంచిహ్నం గుర్తించి వుండాలి. ఆమెని యౌవ్వనంలో బంధించివెయ్యాలి — అని తీర్మానించుకునే తపస్సు కొనసాగించాడు. అందుకనే తరతరాలుగా చిత్రకారులకు అభిమానపాత్రుడయ్యాడు బుద్ధుడు.

మరో రెండుగజాలు పురోగమనం. మరో మూడు. ప్రజ యింక ఆగరు. తోసుకుపోతున్నారు — అందం ఆశలై ముందుకు నెట్టివేస్తోంది. ఏదో వాసన —ఏమిటిచెప్మా! ఆ వాసనకి ఏవేవో జ్ఞాపకాలు. బందరు నడిబజారులో కొలనులో ఖాళీ మిఠాయిపొట్లాలు పారేస్తే, రేగిన వాసన. పట్నంలో వాన వెలిసింతర్వాత తారురోడ్డు మధ్య ఇనపగొట్టం తలుపు

తెరిచినప్పుడు లోపలినుంచి వొచ్చే వాసన, అంతర్వేది తిరణాలలో రాత్రి మంటపెట్టిన ఛత్రవాసన.

'అబ్బ ఏంవాసనండి?' ఒక భక్తుడికంఠం

'కలరావుండలా?'

'ఏమో. గసగసాలు.'

'అబ్బే - కర్పూరందండలండి,'

'ఛఛ! - కానేకాదు.'

'మరి?'

'చముకంపు'

'కాదు మహానుభావా - అతిగా కాగిన పాలకంపు - ఆ హోటల్లోంచి.'

'సరే. ముందుకి నడవండి.' వాళ్ళు తోసుకుపోతున్నారు. ఒక్కసారిగా పదిగజాలు. అమ్మయ్య! - ఎదురుగా క్యూలో ఆవిడెవరు? ఎరుగున్న మొహంలావుందే - రమణయ్యగారి చెల్లెలా? ఆవిడే. చాలా అందమైంది. ఈమధ్యనే భర్త కాలం చేశాడు. అంత అందమైనభార్యకు భర్తగా వుండేందుకు తగనని ఆత్మహత్యచేసుకున్నాడని చెప్పుకుంటారు. ఎవరు చెప్పుకుంటారు - తీరాచేసి, పనిపిల్ల. సరే, ఇప్పుడదంతా ఎందుకు? ఆవిడ కేం కావాలో? ఇంకా అందంగా వుండాలనా? ఎవరు చెప్పగలరు!

తనముందు చైనాగోడ చివర కనబడుతోంది. మనం తొయ్యకూడదు. వెనక ఎవరో తోస్తూ వుంటే, ఆఅదనుచూసుకుని మరొక్క గట్టితోపు. ఎవరికి తెలియకుండా - ఊ - కాని - ఇంకెంత. రెండుగజాలదూరంలో శిఖరం, దైవం సాక్షాత్కారం.

కొబ్బరికాయ కొట్టి పూజారిపళ్ళెంలో అశావుంచినట్లు ప్రతి వాడూ ఆ కిటికీముందు నిలబడటం, డబ్బు సమర్పించుకోడం, వాడిచ్చిన ప్రసాదం కళ్ళ కద్దుకొని, - పత్రి పూలు వగైరా మాదిరి బిల్లు చీటీ యిస్తాడు - దాన్ని చెవులో బదులు జేబులో వుంచుకుని బైటపడటం - అల్లా జరుగుతోంది. ఒకొక్క భక్తుడే దూరంగా వెళ్ళిపోతున్నాడు. వారి మొహాలలో శాంతి ఆనందం తాండవిస్తున్నాయా? అందంతో నేత్రాలు మెరుస్తున్నాయా? అటు కేసి చూసేటందుకు వ్యవధిలేదు. ఇంక ముందు యిద్దరే వున్నారు.

'కదలవయ్యా' ఎవరో వెనకనుంచి. కదిలాడు పరంధామయ్య. సింహద్వారం చేరుకున్నాడు. ఎదురుగా గోడ. దానిలో వో కంత. దాని వెనక పరమాత్మ అందం అమ్మేవాడు. చెంపలు వేసుకో. హరహర శంభో! పాపాలన్నీ క్షమించు, అందం ప్రసాదించు. కళ్ళుమూసుకో. సమ్పతీ - చిల్లర.

'పావలా' అన్నాడు దైవం.

'ఇదుగోనండి'

'ఇంద'

ఇంత పొట్లం ఏదో చేతిలో పెట్టాడు.

'కదులు'

కదిలాడు పరంధామయ్య - పొట్లం గట్టిగాపట్టుకొని. అది విడిచేశాడా, మళ్ళా మైలు వెనక్కి వెళ్ళి క్యూలో నిలబడి మళ్ళా తంతంతా జరగాల్సిందే - మరో జన్మ ఎత్తడంలాంటిది. జన్మరాహిత్యం జరిగింది. బైటపడ్డాడు. మళ్ళా క్యూలో జన్మించనక్కర్లేదు. 'నడు'

నడిచాడు. దూరంగా, తొందరగా నడిచివెళ్ళాడు. ప్రాణం కుదుటపడాలి. ముందు విశ్రాంతికావాలి. దాహంగా వుంది. చెమట్లుపోశాయి. మనుష్యులవాసన చొక్కాలో ప్రవేశించింది. చేతిలో పొట్లం, పెద్దదే – ఏదో వాసన. నడిచి నడిచి ఇందాక నాఫ్త్రాగినహోటలుకి చేరుకున్నాడు. మొహాన నీళ్ళు కొట్టుకున్నాడు. అద్దంలో మొహం చూసుకున్నాడు. అదేమొహం. వెనకటిదే. ఏమార్పూ లేదు.అనుకున్నంత వికృతమైన మొహంకాదు. అందులో కొంత అందం లేకపోలేదు. అదుగో ఆ ముక్కుంది చూశారూ, వేళ్ళతో వెనక్కినొక్కిపట్టి చూసుకున్నాడు. ఎవరో అద్దంలో అతనిమొహంకేసి చూస్తున్నారు. ఫరవాలేదు. ముక్కు చీదుతున్నట్లు అభినయించవొచ్చు. అల్లా నొక్కిపడితే ఎంత బాగుందనుకున్నారు!

పొట్లం విప్పాడు. అందులో అట్ట పెట్టె – ఆరంగుళాల పొడవు, నాలుగంగుళాల వెడల్పు. మూతతీశాడు – గుప్పున వాసనకొట్టింది. అందులోవున్నది ఇంగువ. దాన్ని వస్తూ కాగితం వుంది. అందంమార్కు ఇంగువనేఎల్లప్పుడూ వాడండి. ఇంగువ పరిమళానికి పేరుపడ్డది. అందంమార్కు ఇంగువకి ఆ రకం వాసన లేదు. అంతమాత్రంచేత పరిమళం అసలే లేదని కాదు. సువాసన. నూతనమైన మూలికలు, అత్తరులు జోడించి సమకూర్చిన పరిమళం. భుజించిన మొన్నాడుకూడా దాని పరిమళం వొదలదు.ఇంత బాగుంది – ఏమిటండి? అని నలుగురూ మిమ్మల్ని అడుగుతారు. అభినందిస్తారు. అప్పుడు మీరు 'నన్ను అభినందించకండి. అందంమార్కుఇంగువని అభినందించండి'

అని చెప్పండి. దాన్ని మెచ్చుకుంటూ దేశంలో పెద్దలిచ్చిన అభినందనపత్రాలు మీ కార్యాలయానికి వొచ్చి స్వయంగా చూశొచ్చు.

అందమూర్కు ఇంగువ మీ వంటకాలలో వాడితే మీ ఇల్లాలిపట్ల ప్రేమ, ఆదరణ పెరుగుతాయి. అన్యోన్యం ఎక్కువవుతుంది. ఆ అనుభవం మీ దాంపత్యజీవితానికి ఆనందాన్ని సమకూరుస్తుంది. అదే జీవితంలో అందం. అందుకనే దాన్ని అందంమూర్కు ఇంగువ అన్నారు. పండక్కి చీరకొనలేదు. ఆమె తమ్ముడికి ఉద్యోగం చూడలేదు. ఆవిడ మేనమామ ఉత్తరానికి జవాబు వ్రాయలేదు మీరు. కిరాణాకొట్టులో యివ్వవలసిన పైకాన్ని పేకాట్లో ఖర్చుపెట్టి, ఆలస్యంగా ఇంటికివెళ్ళి స్నేహితులతో సినిమాకెళ్ళానని అబద్ధమాడారు మీరు. ఆవిడ వేచి వుంది. అట్లకాడతీసింది, నెత్తిన కొట్టడానికి. ఆవిడ కోపగృహంలో వుందని తెలుసు మీకు. రాచిప్ప పగులుతుంది. కప్పు ప్లేటు గోడకి విసిరికొడితే, అవి కిందపడి ముక్కలై, నాట్యంచేసి మధుర బృందగానంచేస్తాయి.

అట్లాంటప్పుడు ఏం చెయ్యాలో తెలుసా? దూరంగా నిలబడి గుప్పెట్లో పెట్టికేసి చూపించి 'ఇదేమిటి చెప్పకో' అనండి. ఆవిడ చెప్పకోలేదు, 'ఇంగువ' అనకండి. కేవలం ఇంగువ అంటే అట్లకాడ మీవైపు ప్రయాణంచేస్తుంది. అందుచేత 'అందంమూర్కు ఇంగువ' అనండి. అని చూడండి. ఆవిడ అట్లకాడ నేలమీద వొదిలేస్తుంది. ఆనందంతో ఆవిడనేత్రాలు మెరుస్తాయి. పెదవులు వొంకరతిరిగి నవ్వుకోసం పెనుగులాడు

తాయి. ఆవిడ సౌందర్యమూర్తి, ప్రేమరాశి. మీ పాదదాసి. అనురాగం వొలకపోస్తూ, మీదగ్గరకు వొస్తుంది.

'మీ రెంత మంచివారండీ, మిమ్మల్ని కాసేపు పొగడ నివ్వండి'

'నన్ను పొగడకు. అందంమాట్కా ఇంగువను పొగుడు' అనండేం.

పరంధామయ్య చాలా సేపటివరకూ తేసుకోలేదు. కాని తనొక్కడే కాడు. వేలమంది పురజనులలో తనొకడు. వాళ్ళందరూ చేసినపనే తనూ చేశాడు. ఇందులో కించపడేటందు కేముంది?

సరుకులు కొనుక్కుని మెల్లిగా ఇంటికి చేరుకునేటప్పటికి మరోగంట గడిచింది. ఇంటికి చేరుకున్నాడు. పార్వతమ్మ వంటింట్లో వుంది.

'ఇంత ఆలస్యమైందేం?'

'ఏమీ లేదు.'

'క్లబ్బుకెళ్ళారా?'

'లేదు.'

'మరి?'

'మెల్లిగా నడుచుకుంటూ వొచ్చాను.'

'ఇదేమిటి — యీ పొట్లం!'

'చూడు.'

'ఇంగువ.'

ఆవిడ మొహంలో చిరునగవు లేదు. కోపంతో మొహం

చిట్లించింది. అసంతృప్తిని వాక్కు-మూపులో వ్యక్తంచెయ్యగల కళాజీవి ఆమె.

'ఇంత ఇంగువ తెచ్చుకుంటారా ఎవరేనా?'

'అంతే యిచ్చాడు వాడు.'

'చిన్న పొట్లం అడగలేకపోయ్యారా?'

'చిన్న పొట్లం వుంటుందని నాకు తెలియదు.'

'ఇంకెప్పుడూ ఇట్లాంటిపని చెయ్యకండి' అని పార్వతమ్మ వంటింట్లోకెళ్ళింది. అంత సులువుగా బైటపడినందుకు లోలోన సంతోషపడ్డాడు, పరంధామయ్య.

'ఇదిగో చూడండి. నేను తీసుకొచ్చాను-చిన్న పొట్లం.' అన్నదామె, మరో చిన్న పొట్లాన్ని ప్రదర్శిస్తూ.

'నువ్వూ ఆ క్యూలో నిలబడ్డావా?'

'ఆహా, పనిపిల్ల చెప్పింది ఇంగువ చవగ్గా అమ్ముతున్నారని. వాసన గట్టిగా వుండదుట. జనం ఎగబడుతున్నారుట. ఇదేమిటో చూద్దామని దాన్ని తీసుకొని బైలుదేరాను. క్యూలో నుంచోడంలేదు. ఏంలేదు. ఎలాగో నలుగురిమధ్యా సందుచేసుకుని జొరబడి యీపొట్లం లాక్కొచ్చింది. సర్లెండి. ఈ చిన్న పొట్లం దాని కిస్తాను. మీరు తెచ్చింది మనకుంటుంది.'

పార్వతమ్మ ఎంతవరకూ నిజం చెప్పిందో పరంధామయ్యకి తెలుసు. తనెంత నిజంచెప్పాడో ఆమెకూడ అంతే. ఇది అన్యోన్యం కాక మరేమిటి?

'కాగితంముక్కలు, గాజుపెంకులు'

(కథానిక)

వెనక తగిల్చిన పాత రైలుపెట్టెలను లాక్కొచ్చి వాళ్ళ ముందు గిరవాటెట్టింది కొత్త రైలింజన్. బ్రతుకంతా భ్రమ అనుకుని మడిగట్టుకుని మూలకూర్చుని పెదవి చప్పరించేవారికి యీ కొత్తింజన్ వొక సవాల్. భీకరమైనకూత — ఎక్కడో భూమిని తొల్చుకుని, గోళంమధ్యలో కాలం బంధించిన ప్రళయాన్ని కదిపి ఆ ధ్వనుల్ని తనలో జీర్ణించుకుని గతంలోంచి ప్రాణాన్ని తెచ్చుకున్న వొక చారిత్రకకళేబరం ఆ ఇంజన్. దాన్ని చూస్తే రైలునడిపేవారికీ, ప్రయాణీలకీకూడా భయమే. కావాలనుకున్న రైలు ఆలస్యంగా రావడానికి వీలుచిక్కనీదు ఆ ఇంజన్. అసలు నాలుగైదు నిమిషాలు ముందే వెళ్ళి కూర్చుంటుందిట. రైల్వేవారి కదొక సమస్య. ప్రయాణీకులు ఎల్లానో అల్లా దానిలో వెళ్ళిపడాలి. తీరుబడిగా, తాపీగా, నిశ్చింతగా, సోమరిగా ప్రవర్తించకూడదు. అదిరావడం, వెళ్ళడం కూడా వొక స్వప్నంలాంటిదే. అది కదలడం, వేగంగా కదలడం రెండూ వొకటే. మెల్లిమెల్లిగా వేగాన్ని పెంచుకోడం అంటూ లేదు.

'ఈ కొత్తింజన్‌కి తలకాయ లేదు కాదూ — నాలా' అన్నాడు నరశింహం పెట్టెలో సామాను పడేసి. చంద్రానికి నవ్వొచ్చింది. అవును నరశింహానిది పెద్దతల— పెద్దమెడ; మెడ, మొహం కలిసిపోయినట్లు వొక స్తంభంలాగుంటై. తల పెద్దదిగా వుంటే, మెడ సన్నటిదిగా కనుపడుతుందని, చదువుకునేరోజుల్లో

జుట్టు పెంచేవాడు — పెద్ద వుంగరాలజుట్టు. పిచ్చిలకిడిగా పెరిగి నుదుటిమీద, కళ్ళల్లోనూ పడుతూ, వెనక్కితోసినప్పుడల్లా చేతులకు పని చెబుతూ, మనిషి భీకరంగా వుండేవాడు — అందరూ 'సింహం' అని పిలిచేవారు. ఇప్పుడో — ఆ జుట్టులేదు. ఆర్మీలో ఉద్యోగం. అదంతా కత్తిరించేసి, పొట్టి క్రాప్; మెడ వెనక పైభాగం ఆకుపచ్చచర్మం పాచిలా కనిపిస్తూనే వుంటుంది.

'తల పెద్దదైతే భుజబలం వుండదంటారుగా పెద్దలు. ఇంజన్‌కి అదుంది. ఈ రోజుల్లో కావల్సిందే అదిగా' అన్నాడు చంద్రం. కులాసా కబుర్లకు వ్యవధి నివ్వకుండా, వాక పెద్ద కూతపెట్టింది. అది కూతగాదు. కంఠంలోంచి ధ్వనులు రావడం కాదు. మొత్తం శరీరం అంతా కంఠమై, అల్లాగరిచే యత్నం లో ఆ కంఠం పగిలినప్పు డొచ్చిన ధ్వని. ప్లాటుఫారంపైన జనం అదిరిపడ్డారు.

'చూసావా — నే వున్నానని తెలిసి కాబోలు ఇంజన్‌గారు విర్రవీగిపోతున్నారు...' అన్నాడు 'సింహం.'

'రైలు కదులుతోంది' అన్నాడు చంద్రం.

'రైలు కదలడంలేదు' — ధాటికి అదిరి భూమే వెనక్కి పారిపోతోంది. చాలా థ్యాంక్స్. ఈ నాలుగురోజులు హాయిగా గడిచాయి. అరుణకి మరీమరీ థ్యాంక్స్ చెప్పు. ఇదిగో — ఈ హంటర్ అంటే మోజుపడ్డావు. దగ్గరుంచుకో — జ్ఞాపకార్థం.'

అంటూ చేతిలో హంటర్ చంద్రానికిచ్చాడు. అతను తటపటాయిస్తున్నాడు. ఎంజిన్ మరొక్కసారి కేకేసింది. మిగిలి పోయిన ఆ శాస్త్ర శక్తినీ యిప్పుడు పూరించుకుని. జండా పట్టు

కున్న గార్డుకూడా అదిరిపడ్డాడు. ఒక్క గంతేసి రైల్లోపడ్డాడు గార్డు.

'చూశావా – వొద్దంటూనికి వీల్లేదు. ఇంజన్‌కూడా నోరుకట్టేసుకోమంటోంది...'

అప్పుడే చాలాదూరం వెళ్ళిపోయింది పెట్టె. 'సింహం' పెద్దతలకాయ చిన్నదవుతోంది. చుక్కలాగై అంతర్థానమైంది. హంటర్‌ని చేతిలో తిప్పుకుంటూ చంద్రం ఇంటికి బయలు దేరాడు. ఆర్మీలో పెద్దఉద్యోగస్థుడు వాడే. హంటర్ అది. మూడడుగుల పొడవు, రెండంగుళాల వెడల్పుగల దండంచుట్టూ చాక్‌లెట్‌రంగు తోలు చాపలా అల్లివుంటుంది. ముందు ఒక అడుగుపొడుగు, రెండుతోలుపటకాలులాగ వేళ్ళాడుతూ వుంటాయి. అది తన కేమీ ప్రయోజనం లేదు. స్నేహితుడు జ్ఞాపకార్థం యిచ్చింది. కాదనలేక పోయాడు. చదువుకునే రోజుల్లో మోటగా కరుకుగా వుండేవాడు సింహం. పోకిరీ అని చెప్పుకోడంకూడా తనకి జ్ఞాపకం. ఆర్మీలో ఈ వుద్యోగం అతనికి సరి అయినదే. ఆర్మీలో వున్నాడంటే కరుకుగా, మోటగా వుండివుండాలి అనుకున్నాడు, చాలామందిలాగే తనూ. కాని సింహం అల్లాగ లేడు. నవ్వించడంకోసం కొంత చౌకబారు సంభాషణ సాగించినా – అరుణముందు మరీనూ– మొత్తంమీద నమ్రతగా, సంస్కారంతో వొచ్చిన ఒక నాజూకుతో వ్యవహరించాడు. ఆర్మీలో వున్నవారికి ఎక్కువ వినోదాన్ని కల్పించి మామూలు సమాజంలో సాధ్యంకాని స్వేచ్ఛతో ప్రవర్తించే అవకాశాలు కల్పిస్తారుట. కదిపితే ఆ విషయాలన్నీ అతను చెప్పునేమో. ఏకాంతంగా అవన్నీ చెప్పుకునే

అవకాశం దొరకలేదు. వారిద్దరిమధ్య ఏదో ఒక తెరలాంటిది వుంది. డబ్బువల్లనో, హోదావల్లనో, సంస్కారంవల్లనో మసలే సమాజంవల్లనో దేనివల్లనైతేనేం, వారిద్దరూ అనుకున్నంత అన్యోన్యంగా, దగ్గరగా వుండలేకపోయారు. బహుశా 'అరుణ' సమక్షంలో వారిద్దరూ ఎక్కువగా గడపటం వల్లనేమో. చంద్రానికి నవ్వొచ్చింది. వున్న నాలుగురోజులు ఆమె ఎదురుగా వున్నా లేకపోయినాకూడా అరుణని అరుణగారూ అంటూనే వ్యవహరించాడు సింహం. శైలు కదిలేప్పుడు మాత్రం ఆ 'గారూ' వదిలేసి 'అరుణ' అనే వ్యవహరించాడు. అంటే ఈ నాలుగురోజుల్లోనూవారిమధ్య పెంపొందిన అనురాగానికీఅన్యోన్యానికీ అదొకచిహ్నం. ఒకర్ని వొకరు 'గారు' అని సంబోధించే అవసరం వున్నంతవరకూ వారిని నిజమయిన స్నేహితులుగా పరిగణించడం సాధ్యంకాదేమో !

ఇంటికి చేరుకున్నాడు. మెట్లెక్కి తలుపుకొట్టాడు — నౌకరు తలుపుతీసి హాల్లో కుర్చీలు బల్లలూ సర్దుతున్నాడు. గోడగడియారం అప్పుడే పదికొట్టింది. పోస్టుకువెళ్ళి టపా తెస్తావని నౌకరు బయటికి వెళ్ళాడు. హాంటర్ హాల్లో మధ్య బల్లమీద పడేసి, పత్రికకోసం వెదుకుతూ పక్కగదిలోకి వెళ్ళబోయేముందు భార్యని పిలిచాడు. సమాధానంలేదు. మళ్ళావెనక్కొచ్చి, ఏమీతోచక బల్లమీదహాంటర్ చేతులో పట్టుకొని, గదిదగ్గరకెళ్ళి తలుపుకొట్టాడు. ఒక్కక్షణం ఆగి తలుపు తోశాడు. సరిగ్గా వడనిగడియ కాబోలు, చప్పుడుచేస్తూ కిందకి జారింది. తలుపుతోసుకొని లోపలి కెళ్ళాడు. ఎదురుగా అద్దం బల్లముందు మడతమంచంమీద కూచ్చుని ఏదో కాగితం కేసి

చూస్తూవుంది అరుణ. భర్తరాగానే కంగారుపడినట్లు వులిక్కిపడి తనుచూస్తూవున్న కాగితాన్ని గుప్పెట్లో దాచేసి అతనికేసి చూడకుండా 'అబ్బ, అబ్బ. కాసేపు అవతలుండండి' అంది. ఇదివరకెన్నడూ చూడని అరుణని చూశాడు చంద్రం. తలంటు పోసుకుని జుట్టుతడిని తువ్వాలులో బిగించి ఆర్పుకొంటూ పచ్చటి తెల్లచీర పూర్తిగా కట్టుకోకుండా వొంటికి సగం సగం చుట్టబెట్టుకొని జాకెట్టులేని బుజంపైన జారిన తడికొంగు మడతగా మంచంకిందకి జారినకొంగు చటుక్కుని కనబడక తువ్వాలును లాగి మెడచుట్టూ కప్పుకొన్న అరుణ — అదొక వింత దృశ్యం. అరుణ పల్చటి మనిషి. బహుతేతశరీరం. స్ఫుటంగా ఆకృతిపొందని అవయవాలు. గుండ్రతనం, నిండుతనం లేవు. అన్నీ కోణాలు, బలహీనమైన ఎముకలూ, నరాలు. బ్యాటరీ లైటుఆమెశరీరంపైన ఫోకస్‌చేస్తేయిటునుంచి అటు ప్రసరిస్తుంది కాంతి. బలంగా, లావుగా కనబడేందుకు ఆమె చేసే యత్నాలు చంద్రానికి తెలుసు. మందంగావుండే బట్టతో అనేక మడతలుగా తీర్చిన లంగా. దానిమీద ఎనిమిదిగజాల చీర. బయటికెళ్ళినప్పుడు వెల్వెట్‌జాకెట్టు. సన్నటి, పల్చటి నాజూకైన మొహం. ప్రశాంతమైన కళ్ళు, శాశ్వతమైన మందహాసాన్ని సూచించే నోరు. జాలిగా మెరిసే క్రమమైన చిన్న పళ్ళవరస. ఒంపుకు ఆస్కారంలేని చిన్న చెక్కిళ్ళు. ఆ మొహం మరీ అంత చిన్నదిగా కనపడ్డానికి కారణం ఆమె జుట్టు, దట్టంగా వొంపులు తిరిగిపోయిన మొహం, మెడ, భుజాలు ఆవరించే మందమయిన తలకట్టు. ఇప్పుడు ఆమెకళ్ళు ఎర్రగావున్నాయి. నిప్పులు గ్రక్కడం అంటే ఇదే కాబోలు. క్రౌర్యంతో పెదవులు చలించి

చిన్న రంధ్రంలోంచిసోకిన సూర్యకిరణంలా ఒకగీతగా పెదవులు చివరలో బిగుసుకున్నాయి. నొక్కిపెట్టిన గుప్పెటిపైన నరాలు పదునుగా తీర్చివున్నాయి. ఏదో మహావృక్షం ఎన్నాళ్ళుగానో భూమికి పెనవేసుకున్న వేళ్ళలాగా— ఆ చేష్టలో ఒక వికృత మైన ప్రాచీనశక్తి కనిపించినవాడికిమల్లే అరుణనిచూసి చంద్రం దిగ్భ్రమచెందాడు. క్షణంలో తేరుకున్నాడు.

'చేతిలో ఏమిటది?'

సమాధానం లేదు.

ఒకడుగు ముందుకువేశాడు.

ఆమెబుజాలతడి ఆరింది — కాని చీరమడతలు తడికి చర్మాన్ని అంటిపెట్టుకొని శరీరంకాంతిని బైటపెడుతున్నాయి. పరాయిస్త్రీగా కనబడుతోంది అరుణ.

'నిన్నే'

'బైటకెళ్ళండి' అంది గుప్పిడిని చీరమడతలో దాచుకుంటూ.

'ఏమిటది?'

'ఏమీ లేదు'

'చెప్పాలి'

'ఏం లేదన్నానుగా'

చంద్రం మరో అడుగు ముందుకివేశాడు. ఆమె మంచం మీద కొంచెం వెనక్కిజరిగింది. ఎడమచేతితో మంచంబద్దీని నొక్కిపెట్టినప్పుడు భుజంమీద వొంపు రొమ్ములని కదిపి, చీర మడతలని కదుపుతున్నాయి.

'చెప్పితీరాలి.'

చంద్రంలో అస్పష్టమైన వాంఛ రేగినట్లు కళ్ళు పదే పదే చిట్లిస్తున్నాడు.

'చెప్పకపోతే?'

అరుణ చూపులో మాటలో పెంకితనం, కొంటెతనం కూడా ప్రకటించింది

'ఏం మాట్లాడుతున్నావో, ఎవరితో మాటాడుతున్నావో తెలుసా?'

'తెలుసు.'

'మరిల్లాగియ్యి అదేమిటో'

'ఇవ్వను. ఏంచేస్తా రేమిటి?'

అరుణ సంసారబంధాన్ని విస్మరించింది. తను భార్య కాదు — వ్యక్తిత్వంతో ప్రజ్వరిల్లుతున్న వొక ప్రాణి. ఆ తిరుగుబాటుతో ఆమె మరీ దూరమైపోతోంది. లోయలో నిలబడి దూరంగా శిఖరంపై కలని వెనుక్కంటూ తిరుగాడే దేవకన్యని పిలిచినట్లుగా వుంది. అత నొక బురదగుంట. అందులో తారక ప్రతిబింబంగా అరుణ కదులుతోంది. ఆ తిరుగుబాటు అతన్ని కవ్వించినట్లయింది. ఆమెను తనచేతులమధ్య బిగించి, ఆ శక్తికి ఆమెశరీరం పీడి రక్తం కారుతుంటే, అతనిలో కామజ్వాల చెలరేగి అందులో ఆమె హతమవుతే, — ఏదో వెర్రి ఆవేశానికి లొంగిపొయ్యాడు చంద్రం. అతని ఆవేశం వెనక పురుషుడు', 'మానవ' వున్నాయి. చరిత్రలో కాయకష్టంచేసి, సౌందర్యాన్ని ఆరాధించి, విఫలులైన లక్షలాది మానవుల — పురుషత్వం వుంది. తనింక ఆమెభర్త కాడు, చంద్రం కాడు. బలహీ

నష్టై, తనచేతిలో లొంగిపోయి, తనిష్టమొచ్చినట్లు వాడి ధ్వంసంచేసుకునేందుకు అనువైన వొక స్త్రీ వొరికిన. పురుష, పశుశక్తులకుప్ప.

'ఏం చేస్తానా?'

మీాదికొస్తున్నాడు చంద్రం. నల్లమేఘాన్ని తరుము కొచ్చిన పెనుగాలిలో అల్లల్లాడిపోయిన గడ్డిపువ్వులా ఆమె వొణికిపోయింది. ఆ గడ్డిపువ్వుకికూడా వేరుంది – విత్తనం వుంది. అవి భూమిలో పాతుకుని వున్నాయి. భూమండలంలో శక్తికి కదిలినట్లుంది ఆమె. ఇంకా వెనక్కి జరిగింది. మడతమంచం చివర – చీరకొంగు జారి రొమ్ములమధ్య యిరుక్కుంది. శ్వాస వేడిగా, తెరలుగా వొదుల్తోంది.

'నాకు తెలుసు' అన్నాడు.

'తెలిస్తే ఇంకెందుకు? వెళ్ళండి.'

'చూడకుండా వెళ్ళను.'

'నేనే వెడతాను' అని లేవబోయింది అరుణ. చీరముడి సరిగ్గాలేక నడుంమీాదికి జారిపోతోంది. మంచమ్మీాది దుప్పటిని పైకిలాక్కుని కప్పుకుంటోంది. లేవలేదు. మళ్ళా అక్కడే చతికిలపడింది.

'అది ఉత్తరం, అవునా?'

'అవును'

'ఎవరు వ్రాశారు?'

'అది తెలుసుకున్నవారు ఇదీ తెలుసుకోండి.'

చంద్రం తల తిరుగుతోంది. అతని కంతా తేటతెల్లమయింది. మరిప్పుడు ఆవేదనలేదు నరాలులాగడంలేదు — స్థిరపడి కార్యానికి సిద్ధపడుతున్నాయి. 'సింహాం' స్టేషన్‌లో 'అరుణగారు' అనడం బదులు 'అరుణ' అని ఎందు కన్నాడో తెలిసింది. వారిద్దరూ వున్నప్పుడు, ఆమెసంభాషణ అదోకలా నడిచింది. చెప్పుకొన్న కబుర్లన్నీ ఎవరినో వుద్దేశించి చెప్పినట్లుగా వున్నాయి. అరుణ 'సింహాం'కేసి అదోకలా చూసింది. — ఆ చూపులో అమాయకత్వం బదులు, కుటిలత్వం కనబడింది. గుడ్లువొప్పజెప్పేసిన చూపు లవి. 'సింహాం' గురించి చనువుగనే రోజుల్లో నలుగురూ చెప్పినవి గుర్తుకొస్తున్నాయి. అతనిలో సంస్కారం లేదు, నాజూకులేదు — ఆర్మీలోవాళ్ళ మోటుతనం కరుకుతనం వున్నాయి ఆ పెద్దతల, పాచిలా మెరిసే పెద్దమెడ, భీకరమైన కనుబొమ్మలు — బొగ్గుగనిలోకి తొంగిచూసినట్లు, నల్లటికళ్ళు — అబ్బ! ఆ స్థానంలో అతనుతప్ప, ఇంక ఎవరున్నా, ఆమెను క్షమించివుండును చంద్రం. ఆమెలో నాజూకు, అమాయకత్వం, మృదుత్వం సహజంగా వున్నాయి. వాటికి వ్యతిరేకమైన లక్షణాలు సింహాంలో వున్నాయి. అందుకనే వాటిని కోరింది కాబోలు.

'ప్రేమలేఖ?'

'అవును.'

'చూడనీ.'

'చూడనివ్వను. మీకొచ్చిన ఉత్తరాలన్నీ నాకు చూపుతున్నారా?'

'వేళాకోళమా?'

'నిజంగానే'

'ఇస్తావా యివ్వవా?'

'ఇవ్వనంటిసిగా.'

అర్థంలేని ధ్వనిచేశాడు చంద్రం. ఆమెమీదికొచ్చాడు. అతనిరెండు మోకాళ్ళు మంచంముందుభాగంలో ఆనించి ఆమెను పట్టుకోబోయాడు. అరుణ వెనక్కి కదిలింది. ఆమెచెయ్యి మెడ వెనకదాచింది. భుజంమీద పడింది అతనిచెయ్యి, డేగపాదం కప్పపిల్లమీద పడ్డట్టు. ప్రపంచంచివరికి జరిగింది — పట్టులేదు. లుంగచుట్టుకుని కిందపడింది. బరువుకి చంద్రం వున్నభాగం పైకిలేచి పడింది. అతను ఆవూపుక్ కింద వెల్లకిలపడ్డాడు. దెబ్బతగిలింది. అతనిచూపు తడబడుతోంది. వస్తువులు కనిపించడం లేదు. బుర్రలో వాక్యం నిర్మాణంఅవడంలేదు. ఏవో సగం సగం ధ్వనులు — చేస్తున్నాడు. లేచాడు. దూరంగా అరుణ వాడి వూడిన ఆకులా — ఒడ్డునపడి తెప్పరిల్లిన తెల్లపిల్ల కెరటంలా — చందమామను కప్పిన తెల్లమేఘంలా అరుణ — ఊహాలో అరుణ, జ్వాలనాలుక; కత్తి; బాణం; అగ్నిదేవుడు విప్పిపారేసినవస్త్రం, చిలుకపొడిచిన ఎర్రపండు — 'సింహం' నోట్లో నలిగిన పావురం అరుణ. తను బోనులో. లేచాడు; బోనుకడ్డీలు వూడపీకుతున్నాడు. 'ఇస్తావా ఇవ్వవా?' ఆమెమీదికి వెళ్ళి, వొక్కవూపుతో ఆమెను నిలబెట్టి మంచంపైన కూలదోశాడు. చేతులో 'హంటర్'ని గిరగిరతిప్పి, వ్రేళ్లాడుతున్న పటకాలతో ఆమెజబ్బమీద కొట్టాడు. ఆమె పెనుగులాట విరమించి, మంచంమీదనుండి జారి, చేతిపట్టువిడిచేసి, కిందపడింది. చంద్రం

ఆ వుత్తరాన్ని చిక్కించుకున్నాడు. హంటర్‌ని బుజాన వ్రేళ్లా డేసుకొని హాల్లోకి నడిచాడు. బల్లమీదగ్లాసులో మంచినీళ్ళు త్రాగాడు. ముందుగదిలోకెళ్ళి తలుపేసుకుని ఉత్తరం చదువుకున్నాడు.

ఆకుపచ్చరంగు కాగితం, పైభాగం చిరిగిపోయింది. అక్షరాలు సరిగ్గా కనపడటం లేదు.

'...నే నింక సుఖపెట్టగలనేమో. ఇన్నాళ్ళు ఉద్యోగం లేక నాతోపాటు నిన్నుకూడా ఈ సమిష్టికుటుంబానికి బానిసగా చేశాను...నిర్మలమైన సెలయేటి అడుగున కనిపించే బంగారపుఇసుకలాంటి నీ శరీరకాంతి, నా చీకటి కలలను వెలిగించింది. అంతటి నిర్మలమైందికూడా నీ హృదయం; సుకుమారమైంది నీ శరీరం. ఏటికి అటూ యిటూ గట్లంట ముళ్ళపొదలు – పెద్దపెద్దచెట్లు – ముసలివై వూగిసలాడి కొనవూపిరితో భూమిని అంటిపెట్టుకున్న ఆ చెట్లలాంటి నా జీవితానికి ఆ ఏరు మెల్లగా నృత్యంచేస్తూ, సున్నితకంఠంతో గానంచేస్తూ ప్రవహిస్తూంటే చూసి ఆనందించడం తప్ప వరమావధి లేదు. అన్ని నదులూ ఎప్పుడో వొకప్పుడు, ఎక్కడో వొకచోట సముద్రంలో పడాల్సిందే అన్నాడు వొక కవి. ఇప్పుడా సమయం వొచ్చింది. ఉద్యోగం దొరికింది. నీకు ఉయ్యాలంటే యిష్టం కదూ?... మనుషులు లేని ఏకాంతలోయలలో రెండుశిఖరాలకి మధ్య తగిలిద్దాం ఆనందం అనే ఉయ్యాలని...సిగ్గుతో దూరంగా వెళ్ళని పిల్లవాయువు ఆ ఉయ్యాలని వూపుతుంది. చెట్లఆకులు సంతోషానికి పట్టుకోలేక మనమీద ఊడిపడి మన

ఆనందాన్ని పంచుకుంటాయి...అరుణా... కొండవెనకనుంచి వొక్కసారిగా నీ మోమును వెలిగించే ప్రభాతకిరణం, నీ స్నానం కోసం వేచివున్న అడవికొలను...మనకోసం ఎదురుచూస్తూ వున్నాయి.'

తరువాత అక్షరాలు బొత్తుగా కనబడటంలేదు. సంతకం కూడా లేదు. కాని చంద్రానికి తెలుసు. వివాహం అయిన మరుసటి సంవత్సరం, ఉద్యోగం దొరకగానే అతను, అరుణకి వ్రాసిన లేఖ అది. అప్పుడే, అంత భావుకం దేనికి? అర్థంలేని మొండిపట్టా? మూర్ఖత్వమా? కావ్యధోరణిలో ప్రారంభించిన పెంకిపట్టు, విషాదంగా అంతమొందిందా? అతనికి అర్థంకావడంలేదు. ఆ ఉత్తరం అరుణకి ఆనందం యిచ్చివుండాలి, ఎన్నేళ్ళక్రితమో తానుపొందిన ఆనందాన్ని మళ్లా యివ్వాడు చదువుకుని పొందుదామన్న సంకల్పానికి తనరాక అంతరాయంగా పరిణమించింది. ఆ ఉత్తరం వ్రాసిన చంద్రం వేరు. ఆ చంద్రం ప్రియుడు — యవ్వనంలో స్వప్నాలల్లే మాంత్రికుడు. ఇప్పటి చంద్రం భర్త. ఉద్యోగం, హోదా, డబ్బూ, నౌకర్లు, స్నేహితులు, మర్యాదలు — ఆమె భార్య — వొంటొండి పెడుతుంది. ఆ ఉత్తరం చదవడంలో గతించినకలలు, తిరిగి ఊహలో సృష్టించుకుని, రహస్యమైన ఆనందం పొందుదామని, తలంటు పోసుకుని, అలంకరించుకుంటూ, ఏకాంతంగా గతంలో యాత్రకి బైలుదేరుతుండగా, భర్తఅనే ఇప్పటిచంద్రం, వర్తమానాన్ని హాంటక్‌స్వరూపంలో తనముందు ప్రత్యక్షమై ఆ ఊహాజగత్తుని ధ్వంసంచేశాడు. అందుకే అతన్ని పరాయివాడిగా, విరో

ధిగా తూలనాడి, ఎదురుతిరిగి, స్వప్నజగత్తులో తన నిజస్వరూపాన్ని వొక్కసారి చూపెట్టింది.

వారి కిప్పుడు ఏలోటూ లేదని చంద్రానికి తెలుసు. డబ్బుంది, ఉద్యోగం వుంది. ఆరోగ్యంవుంది – అన్నీ వున్నాయి. కాని ఏదో లోపించింది. ఆ లోపించింది ఆ ఉత్తరంలో వుంది. అందుకే అంత రహస్యం. గతానికో అద్దం ఆఉత్తరం. అందులో తన నిజస్వరూపం చూసుకుంటుంది. ఉత్తరం నలిగింది; అద్దం మసగ్గావుంది. అన్నీ మరకలు; తలంటుపోసి, శుభ్రంచేసినా బాగవదు...అంతే మరి.

చంద్రం, హంటర్ తాళ్ళని తనవెన్నుమీద పేల్చుకు చూశాడు., శరీరానికి నెప్పితెలుసు; బాధ తెలుసు. కాని హృదయానికి తెలిసేది గాయం, అద్దాన్ని పగలకొడుతుంది శరీరం. పగిలిన ముక్కల్ని ఏరి అతుకుపెడుతుంది హృదయం. హంటర్ బల్లమీద పడేసి, పైన పత్రిక కప్పి, అరుణగదికేసి నడిచాడు చంద్రం. ఆ పత్రికని హంటర్‌ని పూర్తిగా కప్పేటందుకు సర్దుతున్నప్పుడు, వొక్క కన్నీటిబిందువు పడి, అక్కడ తడిసింది. ఒక్కటే బిందువు వుంది – పగిలినవాటిని అతుకుపెట్టే జిగురు లాంటిది. అది కాస్తా యిప్పుడు పడిపోయింది.



బుచ్చిబాబు

[శివరాజు వెంకట సుబ్బారావు]

జననం : ఏలూరు, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.

ఎం. ఎ.. మదరాసు, నాగపూరు విశ్వవిద్యాలయాల్లో.

1943 – 1945 అనంతపురం, విశాఖపట్నం కళాశాలల్లో ఆంగ్లోపాధ్యాయుడుగా.

1955 నుండి ఆలిండియా రేడియోలో.

అచ్చుపడిన రచనలు – కథలు : ఐదుకథలు, ఆశాప్రియ, ఆమెపీడ, దేశం నాకిచ్చిన సందేశం, నిరంతరత్రయం, చైతన్యప్రవంతి, నా గాజుమేడ, కాలచక్రం నిలిచింది, జ్ఞాననేత్రం.

నాటికలు : ఆత్మవంచన, దారినిపొయ్యే దానయ్య, ఉత్తమా యిల్లాలు, ఆద్యంతాలు.

నవల : చివరకు మిగిలేది.

Wrapper Printed at Andhra Printers, Vijayawada-2.